



ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

วิทยานิพนธ์
ของ
ธนวัฒน์ โยธาจันทร์ (ปริยัติเมธี)

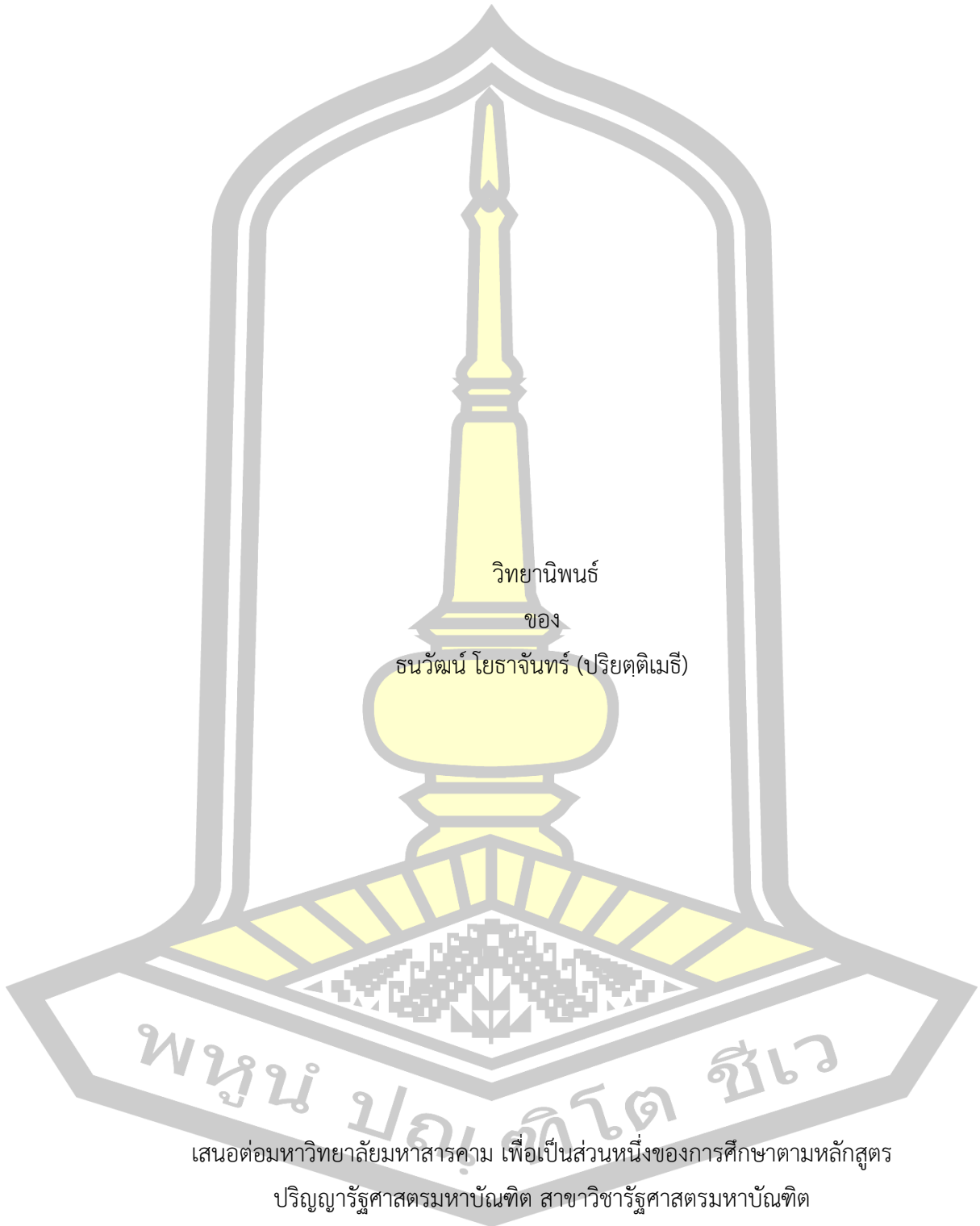
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย



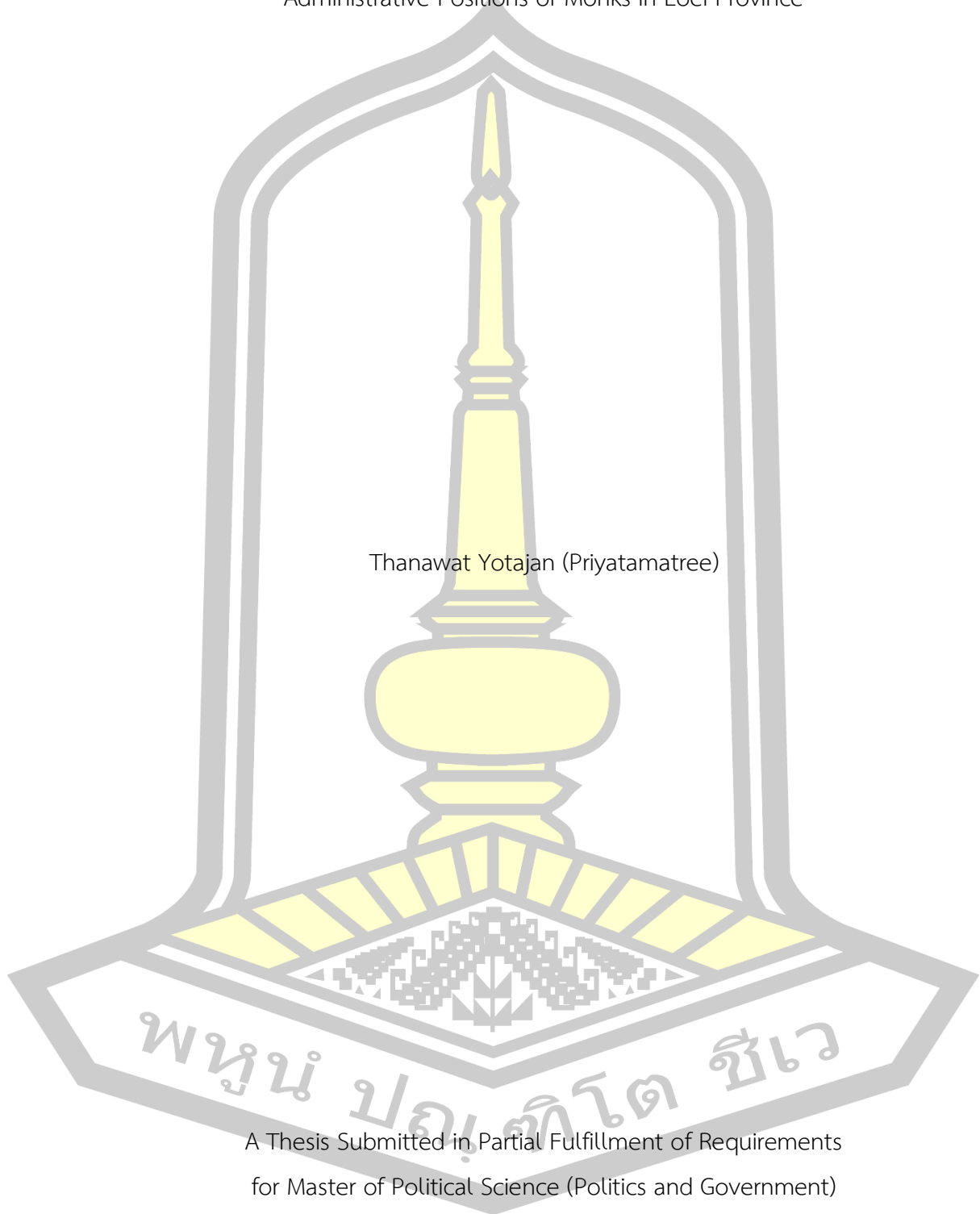
วิทยานิพนธ์
ของ
ธวัชมัน โยธาจันทร์ (ปริยตติเมธี)

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Problems of Entrance to the Monastic Honorary Ranks and the Ecclesiastical
Administrative Positions of Monks in Loei Province



Thanawat Yotajan (Priyatamatree)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science (Politics and Government)

May 2020

Copyright of Mahasarakham University



คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระมหารณวัฒน์ โยธาจันทร์ (ปริยตติเมธี) แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. ประโยชน์ สังกลิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. วินัย ผลเจริญ)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. เชิงชาญ จงสมชัย)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย		
ผู้วิจัย	ธนวัฒน์ โยธาจันทร์ (ปริยัติเมธี)		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินัย ผลเจริญ		
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย และ 2) ศึกษาข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือพระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย จำนวน 15 รูป/คน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

ผลการศึกษา พบว่า

1. ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย เกิดจาก 1) การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด เช่น ไม่มีการยืดหยุ่นด้านอายุและพรรษา ประกอบกับจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่มีน้อย 2) การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ขอ เช่น ไม่มีการวางแผนล่วงหน้าทำให้ไม่มีผลงาน ซึ่งต้องกระทำต่อเนื่องหลายปี 3) ขนาดของวัดที่มีการพัฒนาไม่เท่ากัน หรือความพร้อมของวัดที่แตกต่างกัน เนื่องจากต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมากในการส่งเสริมด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ 4) ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ พระสงฆ์จะต้องสร้างความคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ เพื่อให้ได้รับการยอมรับ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการจัดสรรตำแหน่ง ซึ่งอาจเกิดการวิ่งเต้นใช้เงิน หรืออาจมีการแทรกแซงโดยรัฐ และ 5) การรวมศูนย์อำนาจ กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์เปิดช่องว่างให้อำนาจแก่เจ้าคณะปกครองมากเกินไป ทำให้ผู้เสนอขอสมณศักดิ์พยายามหาช่องทางที่จะทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจผ่านรูปแบบต่างๆ ได้

2. ปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย เกิดจาก 1) การขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเข้าสู่ตำแหน่ง ขาดการวางแผนอนาคตส่งผลให้ไม่มีการเตรียมตัวสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง 2) การขาดคุณสมบัติ เช่น มีอายุพรรชาน้อย มีจำนวนพระภิกษุและสามเณรในวัดไม่ครบตามเกณฑ์ พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในความปกครองไม่มีวิทย์ฐานะ และมี

ยอดการบริจาคน้อย 3) ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ มีการใช้เส้นสายหรือการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ รวมถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง และ 4) การเสียผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มในพื้นที่ แม้คณะสงฆ์ในระดับเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับชั้นเห็นชอบ แต่ชาวบ้านหรือคนในพื้นที่ไม่เห็นชอบย่อมเกิดปัญหาเช่นเดียวกัน

3. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้แก่ 1) การพัฒนาตนให้มีความรู้ความสามารถ และ 2) การมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ช่วยเหลือชุมชน และสร้างความกลมเกลียวในศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน

4. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้แก่ 1) เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ และทราบถึงขั้นตอน ธรรมเนียมการปฏิบัติ และ 2) มีความเสียสละ เอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ : สมณศักดิ์, ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์, ปัญหา



TITLE	The Problems of Entrance to the Monastic Honorary Ranks and the Ecclesiastical Administrative Positions of Monks in Loei Province		
AUTHOR	Thanawat Yotajan (Priyatamatree)		
ADVISORS	Assistant Professor Vinai Poncharoen , Ph.D.		
DEGREE	Master of Political Science	MAJOR	Politics and Government
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2020

ABSTRACT

The objectives of the research were (1) to study problems of entrance to the monastic honorary ranks and the ecclesiastical administrative positions of monks in Loei province, and (2) to study recommendations on entrance to the monastic honorary ranks and the ecclesiastical administrative positions of monks in Loei province. Key informants for the research were fifteen ecclesiastical administrative monks (Sanghadhikara) and officials working in the ecclesiastical administrative district in Loei province, selected by the purposive sampling method. The instrument used for data collection was the open-end semi-structured questionnaire.

The findings of the research were as follows:

1. The problems of entrance to the monastic honorary ranks and the ecclesiastical administrative positions of monks in Loei province were given rise to (1) such strict regulations as non-flexibility on the monk's age and ordination years, and the limited amount of monastic honorary ranks, (2) the applicant's unavailability of knowledge and experience like absence of plans in advance, which were continued at least several years, (3) unequal development of temples or different readiness of temples because a lump sum of money was spent on support of construction and renovation of temples and the public welfare (4) a spoils system or patronage

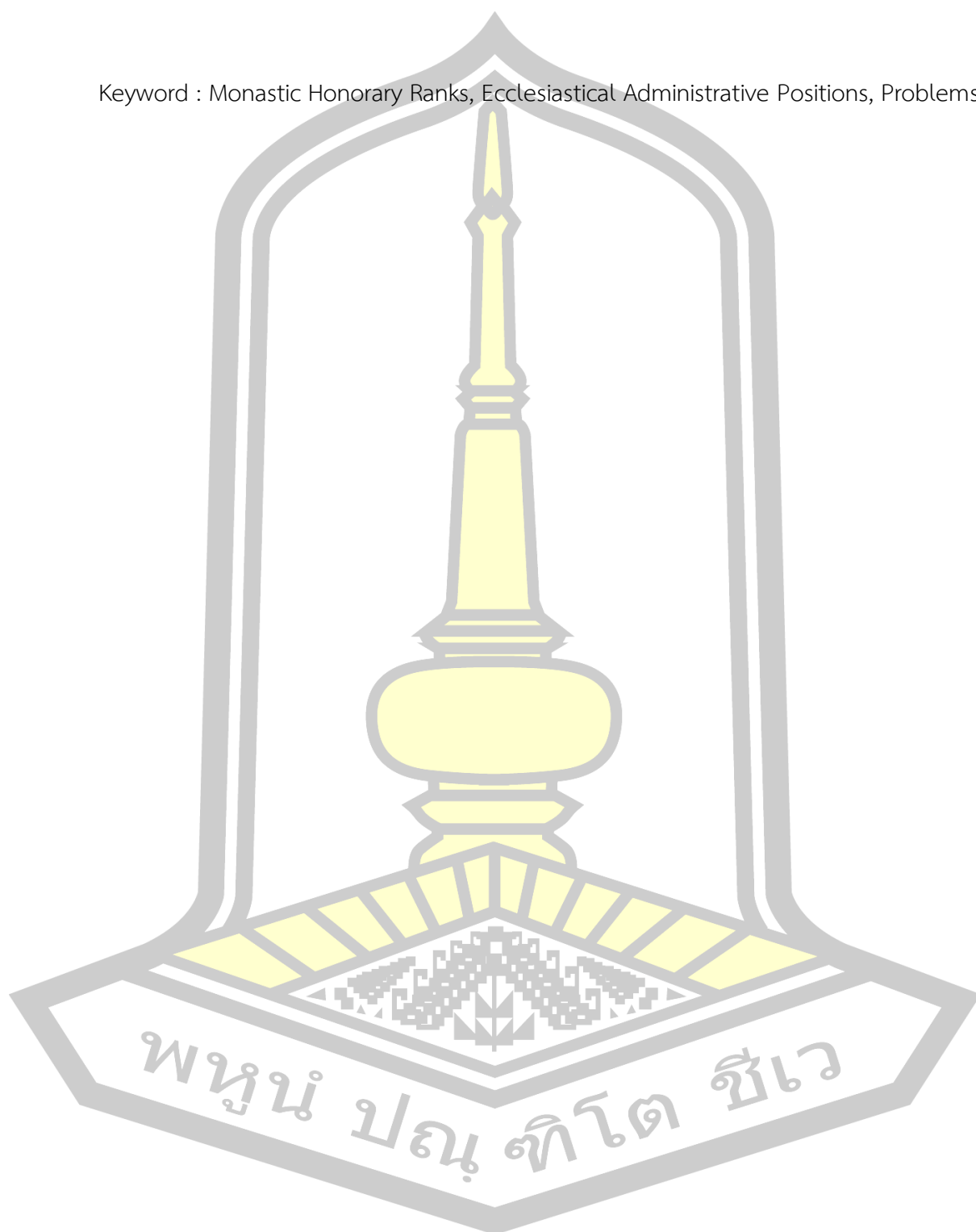
system and intervention of the government because the monks had to be familiar with senior monks for their perception. In addition, there was a system of position allocation, resulted from bustle by money or the government's intervention, and (5) power centralization because the appointment of the monastic honorary ranks was let senior administrative monks to have too more power. As a result, the applicants of monastic honorary ranks attempted to find their way to be intimate and close to powerful senior monks in various formations.

2. The problems of entrance to the monastic honorary ranks and the ecclesiastical administrative positions of monks in Loei province were given rise to (1) absence of knowledge based on approaches and plans in advance, which was given rise to absence of preparation for the monastic administrative position entrance, (2) the qualifications of the applicants like age, ordination years, the number of monks and novices in the temples, the academic standing of monks and novices in the temples, and a lump sum of charitable contributions, (3) a patronage system and intervention of the government, including illegal bustle for the ecclesiastical administrative ranks and intervention of the state or the government's authorities, and (4) the beneficial loss of some groups of local people. The ecclesiastical administrative rank of a certain monk was even agreed by all levels of senior administrative monks, but if villages or local people did not agree with them, there had to be any problem.

3. Recommendations on entrance to the ecclesiastical ranks of monks in Loei province were (1) to develop themselves with knowledge and competence, and (2) to equip themselves with good behaviours, to assist the community and to instill faithfulness and believability in the Buddhists.

4. Recommendations on entrance to the authoritative ranks of monks in Loei province were (1) to understand regulations and rules and comprehend procedures and customs, and (2) to sacrifice and pay attention to the monk council regularly.

Keyword : Monastic Honorary Ranks, Ecclesiastical Administrative Positions, Problems



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก รศ. ดร.ประโยชน์ สังกลีน ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. วินัย ผลเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ขอขอบคุณไวยาวัจกร ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการศาสนา ในพื้นที่จังหวัดเลย ที่ให้สัมภาษณ์และให้การช่วยเหลือในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยการเมืองการปกครองและบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน

ขอขอบคุณพระคุณผู้สนับสนุนด้วยดีเสมอมาประกอบด้วย พระครูสุตคุณาลงกรณ์ ผู้อุปถัมภ์ ด้านทุนการศึกษา นายสนธิ โยธาจันทร์ (บิดา) นางปราณี โยธาจันทร์ (มารดา) คุณยายสุรีย์ สุนทรารวีรัตน์ ที่ให้กำลังใจเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเดินทางและที่พัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษาต่อในครั้งนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากการทำวิจัยครั้งนี้ ขอมอบบูชาพระคุณบุพการี บุรพจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาตลอดมา

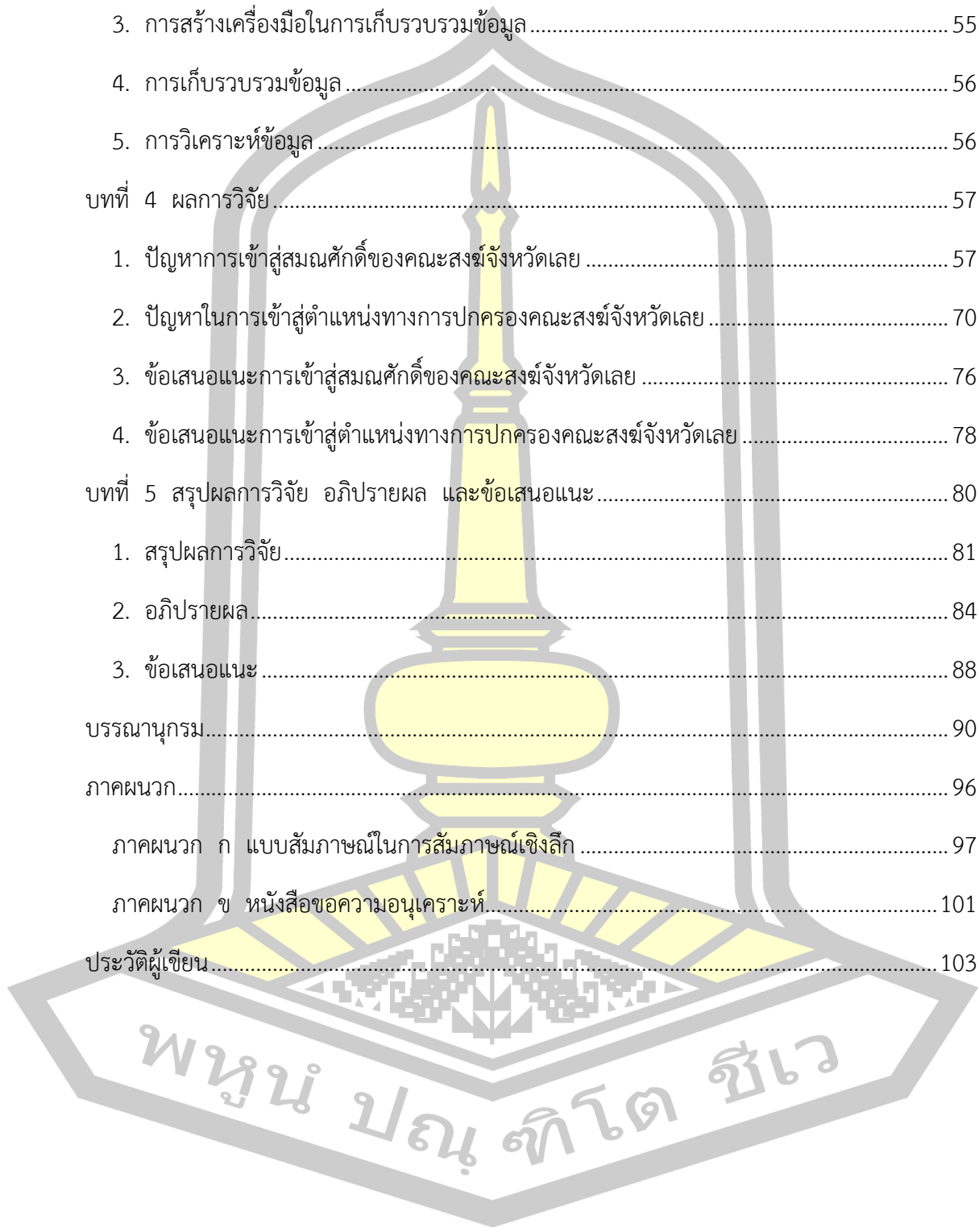
ธนวัฒน์ โยธาจันทร์ (ปริยัติเมธี)

พนุน ปณฺ ทิโต ชีเว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ภูมิหลัง.....	1
2. ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
3. ขอบเขตของการวิจัย.....	3
4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยครั้งนี้.....	4
5. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
6. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
1. แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา.....	6
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมณศักดิ์.....	13
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์.....	30
4. ประวัติความเป็นมาจังหวัดเลยและสภาพการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย.....	44
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	54
1. ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัย.....	54

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
3. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	55
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	56
บทที่ 4 ผลการวิจัย	57
1. ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย	57
2. ปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย	70
3. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย	76
4. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย	78
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	80
1. สรุปผลการวิจัย	81
2. อภิปรายผล	84
3. ข้อเสนอแนะ	88
บรรณานุกรม	90
ภาคผนวก	96
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก	97
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์	101
ประวัติผู้เขียน	103

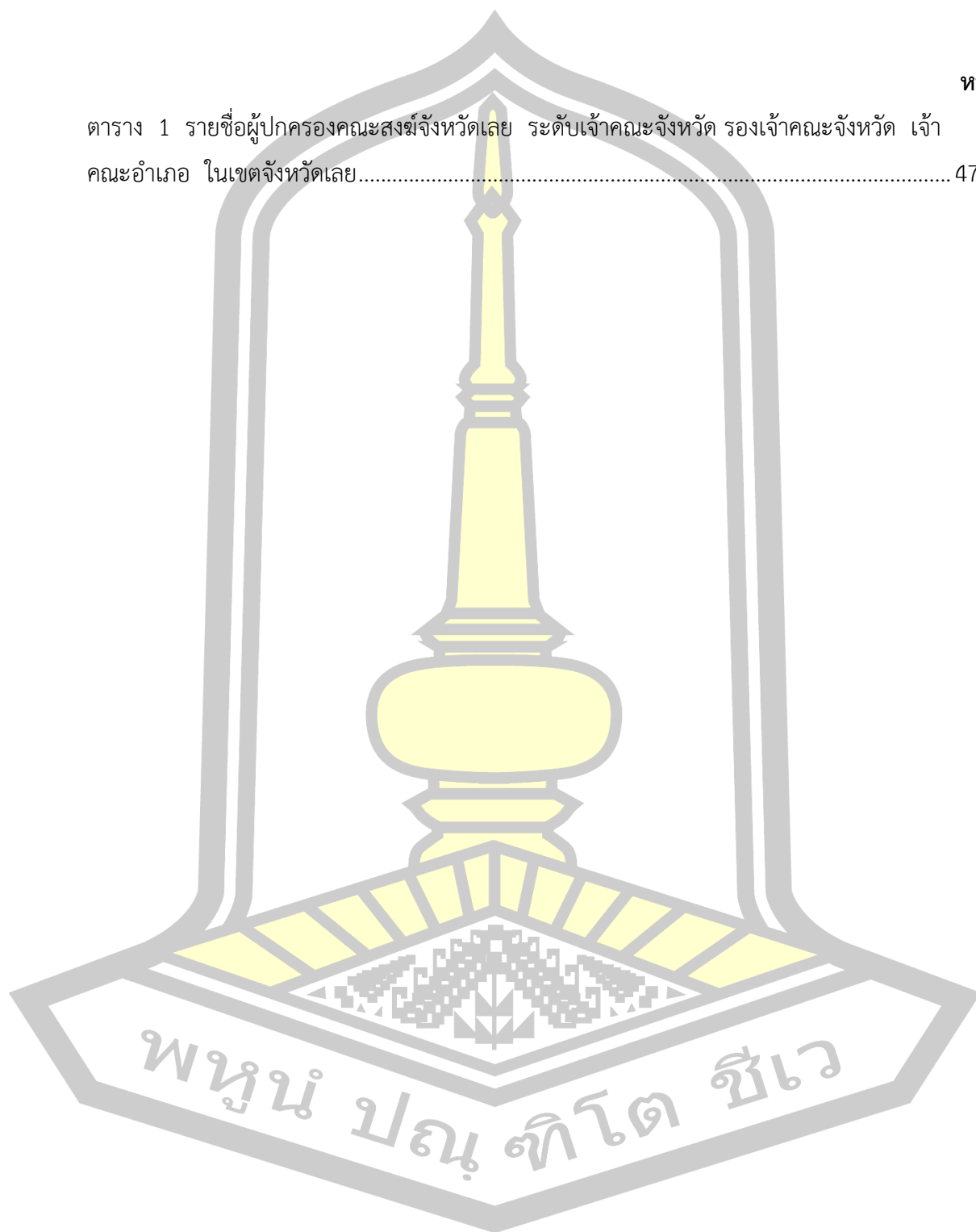


พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว

สารบัญตาราง

หน้า

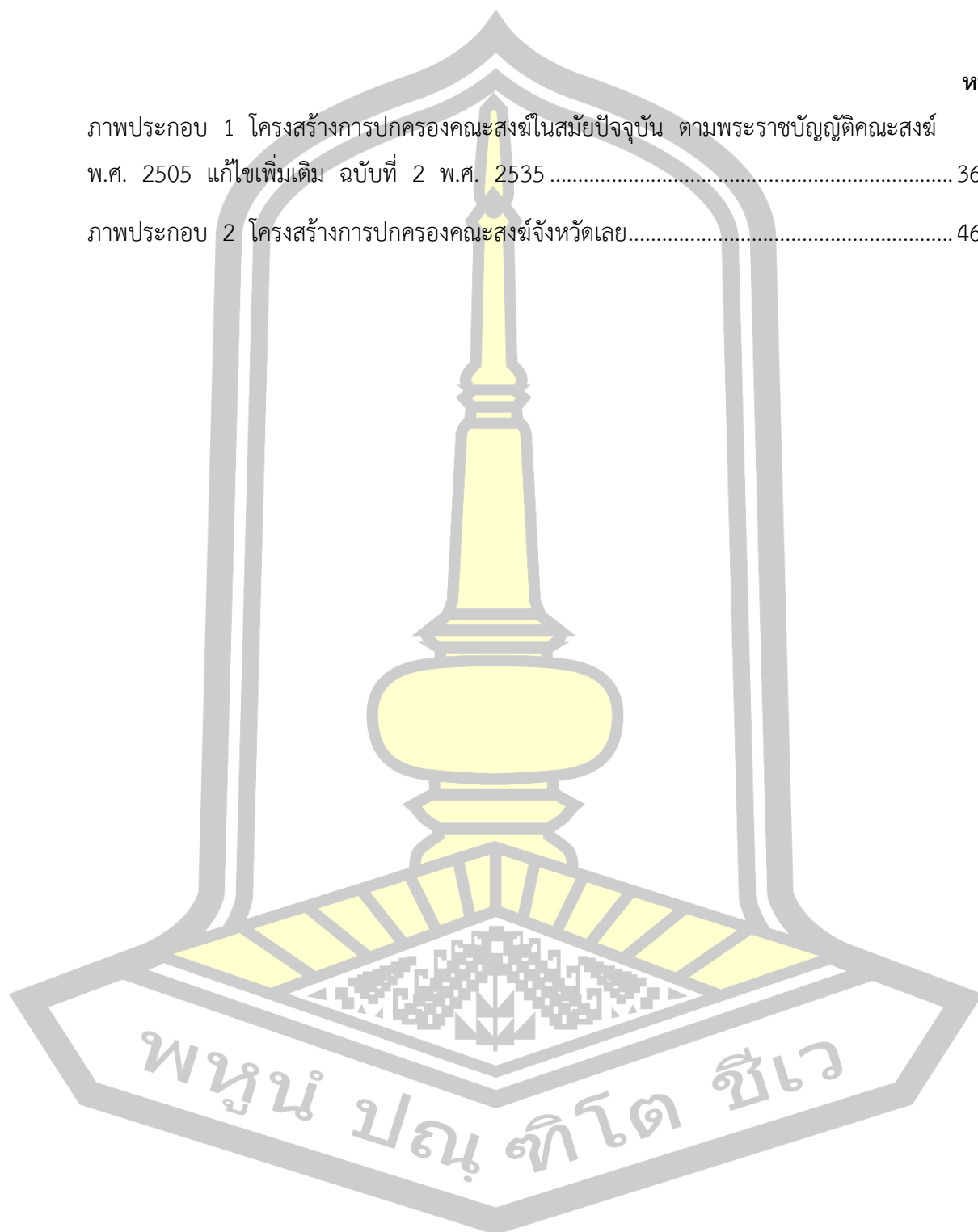
ตาราง 1 รายชื่อผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้า คณะอำเภอ ในเขตจังหวัดเลย.....	47
---	----



สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535	36
ภาพประกอบ 2 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย.....	46



บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมไทยด้วยวิธีการต่างๆ ได้สร้างความศรัทธาให้ประชาชนชาวไทยอย่างยิ่ง รวมไปถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้พระภิกษุสงฆ์โดดเด่นในสายตาของสังคม พระมหากษัตริย์จึงทรงพระราชทานยศฐาบรรดาศักดิ์ถวายแด่พระสงฆ์ ต่อมาทำให้ระบบสมณศักดิ์มีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงมักดำรงตำแหน่งปกครองระดับสูงในองค์กรปกครองคณะสงฆ์ เช่น ในสมัยอยุธยาพระพุทธอาจารย์เป็นเจ้าของคณะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระวันรัต (วัดป่าแก้ว) เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขาว คำว่า “พระพุทธอาจารย์” และ “พระวันรัต” เป็นสมณศักดิ์ ดังนั้นเพื่อความเข้าใจโครงสร้างอำนาจบังคับบัญชาในการปกครองคณะสงฆ์ เราควรศึกษาระบบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ด้วย (กรมการศาสนา, 2525)

สมณศักดิ์ คือ ยศของพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานหลายชั้น แต่ละชั้นมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด สมณศักดิ์เป็นฐานันดรศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดตั้งถวายเฉพาะพระสงฆ์ เทียบได้กับลำดับตำแหน่งบรรดาศักดิ์ของคฤหัสถ์ที่เป็นข้าราชการในอดีต เช่น ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา และสมเด็จพระยาที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งข้าราชการในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้ว่าระบบฐานันดรศักดิ์ของข้าราชการจะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ระบบฐานันดรศักดิ์ของพระสงฆ์ยังคงใช้กันอยู่เรื่อยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน การดำรงคงอยู่ของระบบสมณศักดิ์มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพื่อเป็นการยกย่องและสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา 2) เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้เพราะการที่พระมหากษัตริย์พระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด นั้นหมายความว่าพระสงฆ์รูปนั้นได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่สงฆ์ไปพร้อมกันด้วย ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชโองการสถาปนาพระราชอาณาเขตผู้ใหญ่จะมีพระราชกระแสตอบทูลว่า “ขออาราธนาพระคุณ ผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ฐานันดร เพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้จงรับธุระพระพุทธศาสนาเป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและอารามตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้” การที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งราชทินนามถวายเป็นสมณศักดิ์แด่พระสงฆ์นั้น เป็นพระราชประเพณีที่มีอยู่ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ราชประเพณีนี้เริ่มถือ

ปฏิบัติกันในประเทศศรีลังกาเป็นแห่งแรกเพราะมีหลักฐานปรากฏอยู่ในหนังสือรามัญสมณวงศ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539 : 21-22)

ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และตั้งสมณศักดิ์อยู่เรื่อยๆ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีพระสงฆ์บางรูปบางกลุ่ม ที่ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์แล้ว แต่ไม่ปรากฏว่าประวัติการปรับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นอีก รวมไปถึงพระสงฆ์ในเขตปกครองอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เลยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ส่วนการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยนั้น มีการปกครองภายใต้กฎหมายเถรสมาคม โดยยึดถือตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย (ฝ่ายมหานิกาย) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 อำเภอ ปกครองตามลำดับชั้นปกครองมีเจ้าคณะจังหวัดเลยเป็นผู้ปกครองสูงสุดในจังหวัด คือ พระราชปริชามุนี (รังสฤษดิ์ สุขุมชาโต) ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดเลย วัดศรีบุญเรือง จังหวัดเลย โดยขึ้นกับเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 8 มีเจ้าคณะภาค 8 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ในการมอบนโยบายและบริหารกิจการคณะสงฆ์ในฝ่ายมหานิกายในเขต 6 จังหวัด อันประกอบด้วย อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร หนองบัวลำภู และบึงกาฬ มีพระสังฆาธิการผู้ปกครองในคณะภาค 8 ได้แก่ เจ้าคณะภาค 8 คือ พระธรรมคุณาภรณ์ (เกิ่ง อาสโภ) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะภาค 8 คือ พระเทพโสภณ (ปรีชา อภิวัฒน์) วัดราชบูรณะ กรุงเทพมหานคร และพระราชเมธี (วิชา อภิปัญญา) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งคณะภาค 8 ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกอีกชั้นหนึ่ง โดยมีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนปญฺโญ) วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร เป็นเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ด้วยเหตุที่มีพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยได้รับพระราชทานสมณศักดิ์แต่ไม่ปรากฏว่ามีประวัติการได้ปรับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นอีก หรือกลุ่มพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เลยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และสนใจที่จะศึกษาปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดเลย ควบคู่ไปด้วยเนื่องจากตำแหน่งทางการปกครองในระดับต่างๆ มีความสัมพันธ์กับการเข้าสู่สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ด้วย

2. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย
- 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษากระบวนการการก้าวสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และภารกิจของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เช่น งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านสาธารณสุข งานด้านสาธารณสงเคราะห์ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม มติ ประกาศ คำสั่ง พระบัญชา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รวมไปถึงปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลคือในเขตจังหวัดเลย

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 5 กลุ่ม จำนวน 15 รูป/คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ จำนวน 4 รูป
- กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ จำนวน 3 รูป
- กลุ่มที่ 3 ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน
- กลุ่มที่ 4 ไวยาวัจกร จำนวน 3 คน
- กลุ่มที่ 5 นักวิชาการศาสนา จำนวน 3 คน

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยครั้งนี้

- 1) ทำให้ทราบถึงปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย
- 2) ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไว้ดังนี้

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร กล่าวคือ อำนาจเป็นสิ่งที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ที่บังคับใช้อำนาจตามบทบัญญัตินั้น อิทธิพลเป็นเพียงอำนาจที่ไม่มีกฎหมาย ไม่มีประเพณี ไม่มีวัฒนธรรมอะไรรองรับ แต่เป็นเพียงบุคคลผู้ที่ให้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกันได้ เพราะในสังคมไทยนี้ต่างก็เร่งหาผลประโยชน์ของตัวเอง ศาสนาก็ต้องอาศัยอำนาจรัฐในการทำหน้าที่บ้าง อาทิ ในเรื่องของสมณศักดิ์คณะสงฆ์ในปัจจุบันก็นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความสำคัญเชิงอำนาจระหว่างรัฐกับศาสนายกตัวอย่าง เช่น การแต่งตั้งสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์แก่พระสงฆ์ซึ่งมีบทบัญญัติกำหนดชัดเจน เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกโดยรัฐ และให้พระสงฆ์ถือปฏิบัตินั้นนับว่าเป็นผลประโยชน์สำคัญ ฉะนั้นจึงได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาที่ต้องอาศัยซึ่งผลประโยชน์ของกันและกันอยู่โดยฝ่ายหนึ่งมีอำนาจ เพราะกฎหมายกำหนด แต่อีกฝ่ายมีอิทธิพล ทั้งสองฝ่ายต่างต้องร่วมมือกัน
- 2) ปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา ที่มีผลกระทบในการแต่งตั้งสมณศักดิ์เลื่อนสมณศักดิ์ และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

สมณศักดิ์ หมายถึง ยศของพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทาน มีหลายชั้น แต่ละชั้นมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด หรือสมณศักดิ์คือเครื่องราชสักการะที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงถวายแด่พระสงฆ์ผู้ทรงศีล และมีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นการอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้มีอุตสาหะในการบำเพ็ญศาสนกิจ อันจะเป็นปัจจัยให้พระพุทธศาสนามั่นคงและเจริญแพร่หลายยิ่งขึ้นไป

ตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ หมายถึง บทบาทหน้าที่ในทางการปกครองคณะสงฆ์ ที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามระเบียบมหาเถรสมาคม

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่เป็นระดับพระสังฆาธิการขึ้นไป กล่าวคือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะจังหวัด ในจังหวัดเลย

พระราชกฤษฎีกา หมายถึง พระราชกฤษฎีกาที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นพระราชกฤษฎีกาชั้นสามัญขึ้นไปในจังหวัดเลย

พระครูสัญญาบัตร หมายถึง พระสงฆ์ผู้ได้รับพระราชทานโปรดแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรในตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยมีคำว่าพระครูนำหน้าตามด้วยราชทินนาม

พระฐานานุกรม หมายถึง พระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดเลยที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะผู้ปกครองให้มีสมณศักดิ์ตามที่พระบรมราชานุญาตให้เจ้าคณะตั้งฐานานุกรมได้



บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรมโดยนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมณศักดิ์
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์
4. ประวัติความเป็นมาจังหวัดเลยและสภาพการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา

ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร กล่าวคือ อำนาจมีกฎหมาย มีประเพณีรองรับ ส่วนอิทธิพลเป็นอำนาจที่ไม่มีกฎหมาย ไม่มีประเพณีและวัฒนธรรมอะไรมารองรับ เรียกว่าอิทธิพล กล่าวได้ว่าศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำให้อำนาจหรืออิทธิพลส่งต่อไปยังสถาบันบางสถาบัน หรือไปยังกลุ่มบางคนบางกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็รอนอำนาจของสถาบันบางสถาบัน รอนอำนาจของกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา ดังนี้

ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิต (2547 : 4) ได้ให้ความหมายของอำนาจไว้ว่า คำว่า อำนาจ นั้นหมายความว่า พลังอะไรบางอย่างที่จะสามารถบังคับให้คนหรือกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่า กระทำการตามที่ต้องการ เช่น พ่อมีอำนาจที่จะบังคับให้ลูกไปโรงเรียน ตำรวจมีอำนาจบังคับให้ผู้คนปฏิบัติตามกฎจราจร กลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันส่งออกหรือโอเปก (OPEC) รวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองราคาน้ำมันในตลาดโลก อำนาจนั้นจึงเป็นสิ่งที่หอมหวานน่าครอบครอง เพราะใครที่ครอบครองแล้วก็สามารถบังคับให้ใครๆ ที่มีอำนาจน้อยกว่าทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นอำนาจอาจจะอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ เช่น ข้อมูลข่าวสาร ฐานะทางการเงิน เกียรติยศในสังคม หรือที่ดั้งเดิมที่สุดคือ อำนาจในการใช้ความรุนแรง

แสง อุดมศรี (2549 : 5-6) ได้แบ่งอำนาจของการปกครองออกเป็นหลายประเภท โดยสรุปแล้วสามารถแยกอำนาจของรัฐบาลที่ใช้การปกครองประเทศได้ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) เติ้งการเบ็ดเสร็จ หมายถึง การที่รัฐบาลเข้าไปควบคุมกิจกรรมทุกอย่างทั้งในด้าน การศึกษา ศาสนา สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น ประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองไม่มี สิทธิเสรีภาพที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ได้ ทุกอย่างเป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนดหรือ จัดการให้ทั้งสิ้น แม้จะไม่พอใจแต่ก็ไม่สามารถจะคัดค้านหรือวิพากษ์วิจารณ์อะไรได้

2) อำนาจนิยม หมายถึง การที่รัฐบาลยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ เกือบทุกด้าน คงยกเว้นเพียงเฉพาะด้านการเมืองเท่านั้นที่รัฐบาลจะเข้มงวดกวดขันเป็นพิเศษ ไม่ ยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมแต่อย่างใด หรือหากจะมีการเปิดโอกาสบ้างก็เป็นเพียง กลวิธีเพื่อกลบเกลื่อนมิให้นานาอารยะประเทศตำหนิการปกครองประเทศของตนเองมากเกินไป เท่านั้น

3) เสรีนิยม หมายถึง การที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเสรีภาพของ ตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล ทั้งในด้านการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น รัฐบาลจะเข้าไปควบคุมบ้างก็เพียงเฉพาะในสิ่งที่เห็นว่า จำเป็นเท่านั้น เช่น ในด้านความสงบสุขของประเทศ การเข้าไปแทรกแซงเพื่อขจัดการเอารัดเอา เปรียบของคนส่วนน้อย โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ มั่งคั่ง และ ดำรงอยู่ด้วยความสงบสุขเป็นสำคัญ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2539 : 12-13) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐกับศาสนาโดยสรุปหลักการได้ 2 อย่างคือ

1) รัฐทำหน้าที่เกี่ยวกับธรรม หรือหน้าที่ต่อธรรม คือรัฐโดยเฉพาะผู้ปกครองที่ดี ย่อม เป็นผู้ใฝ่ธรรม แสวงหาธรรมและเป็นผู้เชิดธรรม พระสงฆ์หรือทางฝ่ายศาสนานั้นเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่ง ธรรม เป็นผู้เผยแผร์ และสืบต่อ สืบทอดธรรมดำรงอยู่ในโลกในสังคม เพราะฉะนั้น รัฐก็ทำหน้าที่ ในการที่จะช่วยผู้ดำรงรักษาสืบทอดธรรมเผยแผร์ธรรมนี้ ทำหน้าที่นั้นด้วยดี การทำอย่างนั้นก็ เท่ากับรัฐได้เชิดชูธรรมด้วย ยกตัวอย่างเช่น การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ยกย่องพระองค์พิมลทั้ๆ ที่โดยส่วนตัวก็มาบวชจากใจ การที่พระองค์ทรงกราบไว้หรือทำนุบำรุงนั้น หมายความว่าพระองค์ ทรงเคารพธรรม หรือเชิดชูธรรม คือธรรมที่พระองค์พิมลนี้ เมื่อได้เข้ามาบวชแล้ว จะต้องเป็น ผู้รักษาประเพณีปฏิบัติและธำรงสืบทอดไว้ สืบเนื่องจากหน้าที่ที่เกี่ยวกับธรรมนี้ ก็ทำให้ พระมหากษัตริย์ หรือทางรัฐมีหน้าที่ต่อไปอีก คือจะต้องพยายามให้ศาสนาบริสุทธิ์ เพื่อให้มีธรรม ดำรงอยู่สืบต่อไปในสังคมหรือในโลกใบนี้ การทำสังคายนาที่ดี การกำจัดข่าระล้างศาสนาในบางสมัย ก็ดี เป็นเรื่องที่ดีที่ได้ว่าอยู่ในหน้าที่ข้อนี้ เมื่อมีเหตุการณ์ไม่เรียบร้อยขึ้นในวงการพระศาสนา รัฐก็ เข้ามาอุปถัมภ์คณะสงฆ์ในการทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยเพื่อรักษาธรรมที่บริสุทธิ์ไว้

2) รัฐทำหน้าที่ในฐานะที่ผู้ปกครองหรือรัฐเป็นตัวแทนของประชาชนควรจะแสดงน้ำใจตอบแทนฝ่ายคณะสงฆ์หรือฝ่ายศาสนา ข้อนี้หมายความว่าตามปกติพระภิกษุสงฆ์หรือฝ่ายศาสนาเป็นผู้แนะนำสั่งสอนประชาชนให้ดำรงอยู่ในศีลธรรม ให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีที่งาม ให้พัฒนาจิตใจทางปัญญา เมื่อพระสงฆ์ทำเช่นนี้แล้ว ประชาชนก็จะมีการศึกษา มีความรู้ ประพฤติดี มีจิตใจที่มีคุณภาพ ก็จะเป็นพลเมืองดี ผลประโยชน์ก็ตกแก่รัฐด้วย ช่วยให้รัฐนั้นเจริญรุ่งเรืองมีความสุข รัฐสำนึกในบุญคุณของฝ่ายสงฆ์หรือฝ่ายศาสนา จึงถวายความคุ้มครองทะนุบำรุงอุปถัมภ์พระสงฆ์ หรือศาสนานั้นเป็นการตอบแทนคุณความดี หรือบูชาคุณฝ่ายศาสนาหรือฝ่ายสงฆ์นั่นเอง และทำหน้าที่ดังกล่าวแทนประชาชนโดยการอุปถัมภ์ศาสนาแทนประชาชน

สุกิจ ชัยมุสิก (2552) ได้ให้ความหมายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐนั้น มีอย่างยาวนานนับตั้งแต่ในครั้งสมัยพุทธกาล หากจะพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาโดยสากลธรรมชาติเชื่อว่าเริ่มเกิดขึ้นครั้งแรก ตั้งแต่มีรัฐบาลเป็นครั้งแรก เพราะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนานั้น ก็มีความหมายว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของคนและพระศาสนา รัฐและศาสนาจึงไปคู่กันขนานกัน

สุรพศ ทวีศักดิ์ (2561 : 275) กล่าวว่าประเทศไทยในทางนิตินัยพระพุทธศาสนา อาจไม่ได้มีการกำหนดให้ศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยตรง แต่ในทางพฤตินัยก็เท่ากับเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ รัฐถึงกำหนดบทบาททาสร้างกลไกเข้ามาควบคุมศาสนาและคณะสงฆ์ผ่านกฎหมาย รวมไปถึงการควบคุมผ่านระบบสมณศักดิ์ ชั้นยศ ผ่านระบบพลเมืองแห่งรัฐ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตโต) (2544 : 20) กล่าวว่าพระพุทธศาสนานี้จะว่าไปก็มีจุดอ่อนอันหนึ่ง ตรงที่ให้เสรีภาพและไม่ใช้วิธีรุนแรง ไม่มีการบังคับ จึงต้องมีหลักการและวิธีปฏิบัติที่สำคัญไว้เป็นประกัน คือการศึกษา เพื่อให้ชาวพุทธรู้จักแยกแยะว่าอะไรเป็นพุทธ หรืออะไรไม่ใช่พุทธ เรื่องนี้คณะสงฆ์ต้องให้ความรู้ เพื่อให้ชาวพุทธแยกแยะให้ได้ แต่ตอนนี้ปล่อยปละละเลยเมื่อคณะสงฆ์ย่อหย่อนไปหรือไม่มีกำลัง รัฐจะต้องรับผิดชอบในส่วนนี้ทันที

พิพัฒน์ พสุธารชาติ (2545) กล่าวว่าสถาบันสงฆ์เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาสูง เพราะเป็นที่เคารพนับถือเชื่อฟังเป็นผู้นำทางจิตใจและด้านกิจกรรมในท้องถิ่น แต่การที่สถาบันสงฆ์จะเป็นทรัพยากรเพื่อ “การพัฒนา” ตามแนวทางของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และที่สำคัญที่สุดจะผดุงรักษาและสืบทอดพระศาสนาให้บริสุทธิ์ สามารถเป็นหลักศีลธรรมของชาติเพื่อใช้ต่อต้านแนวคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ในเวลานั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เชื่อว่าสถาบันสงฆ์จะต้องมีระเบียบและอยู่ในกรอบวินัยอย่างเคร่งครัด กรอบวินัยในที่นี้มิได้หมายถึงพระธรรมวินัยในพุทธศาสนา แต่หมายถึงวินัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คาดหวังให้พระสงฆ์ต้องปฏิบัติ (เหมือนกับเรื่องระเบียบวินัยและความประพฤติของประชาชนที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ตัดสินใจเอง ว่าค่านิยมทางสังคมแบบใดที่สมควรปฏิบัติ แบบใดที่ไม่ควรปฏิบัติ)

นอกจากนี้เหตุผลอีกข้อหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ต้องการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ก็เพราะจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ไม่พอใจพฤติกรรมของพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งคือ พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) พระสงฆ์รูปนี้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เป็นพระสงฆ์จากมหานิกายที่มีผลงานโดดเด่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เห็นว่าพระสงฆ์รูปอื่นในสมัยเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานทางด้านการศึกษาเจริญวิปัสสนาธุระ จนได้ก้าวสู่ฐานะทางบริหารคณะสงฆ์ในเวลาอันรวดเร็ว แต่พระเถระรูปนี้ก็กลับมีพระเถระผู้ไม่หวังดีรูปอื่นทั้งที่เป็นมหานิกายเองและธรรมยุติกนิกาย ต้องการสกัดวิถีทางของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ให้หลุดไปจากเวทีแห่งอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ จึงได้รายงานพฤติกรรมต่างๆ ของ พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ที่จะทำให้จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ไม่พอใจ ยกตัวอย่างเช่น กล่าวหาว่าพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) เป็นคอมมิวนิสต์บ้าง เป็นบุคคลที่สนิทสนมกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ แต่ที่จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ไม่พอใจพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ที่สุดน่าจะเป็นเหตุการณ์ที่จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ เดินทางไปตรวจราชการในเขตภาคอีสาน แล้วมีประชาชนและพระสงฆ์มาต้อนรับไม่มากเท่าที่ควร ผิดกับพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ที่เดินทางไปภาคอีสานแล้วมีประชาชนและพระสงฆ์มาต้อนรับและอำนวยความสะดวกอย่างคับคั่ง จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ มองพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ในแง่ลบ เมื่อมีพระเถระหลายรูปต่างมาพูดให้ร้ายพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) มากเข้า ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ก็มีความต้องการให้พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) สึก ซึ่งตรงกับพระประสงค์ของสมเด็จพระสังฆราชในตอนนั้นเช่นกัน แต่ติดขัดที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในเวลานั้น ทำให้สมเด็จพระสังฆราชทรงไม่สามารถจะสั่งให้พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) สึกได้ เพราะตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องเข้มติร่วมกันของสังฆสภาเสียก่อน เมื่อเป็นเช่นนั้นจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ จึงไม่พอใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปี พ.ศ. 2484 เพิ่มขึ้น จึงต้องการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ เพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมมีอำนาจเด็ดขาดที่จะกระทำการใดๆ ได้ เหมือนกับตนและรัฐบาลในเวลานั้น ต่อมาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ได้ถูกยึดสมณศักดิ์ ถูกสั่งให้สึกโดยพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชด้วยข้อหาเสพเมถุนธรรมทางเวจรมรรค (การร่วมเพศทางทวารหนัก) และถูกจำคุกในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2505 ด้วยข้อหาทำการกระทำให้เป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำผิดต่อความมั่นคงของชาติ (นั่นคือท่านโดนกล่าวโทษทั้งทางโลกและทางธรรมพร้อมกัน) หลังจากนั้นไม่นานจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ก็ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2505 (ต่อมาภายหลังพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ก็ได้รับการตัดสินให้เป็นผู้บริสุทธิ์หลังจากใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ 5 ปี ท่านได้ครองเพศเป็นบรรพชิตอีกครั้งหนึ่ง และได้สมณศักดิ์คืนมาในสมัยที่หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช

เป็นนายกรัฐมนตรี ในกรณีของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นจุดดำจุดหนึ่งในประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ไทย และเป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของการแทรกแซงคณะสงฆ์จากรัฐบาลไทย) (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2545)

สมนึก อนันตวรรังศ์ (2539) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ในทางนโยบายของภาครัฐและคณะสงฆ์นั้นต้องร่วมมือกันปรับปรุงองค์กรการทำงานต่างๆ ในคณะสงฆ์ ต้องเน้นในส่วนของการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบของการปฏิบัติงาน สังคมสงเคราะห์ หรือการถ่ายทอดในรูปแบบอื่นๆ การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน กระตุ้นให้สถาบันบ้นครอบครัว บิดามารดา ปู่ย่ามรดกของตนให้มีความผูกพันกับความคิด และกับศาสนามากขึ้น ในส่วนของสถาบันการศึกษา ต้องร่วมมือกับวัด โดยให้ พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสในการเข้าไปให้ความรู้กับเยาวชนอย่างเต็มที่ ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

อนวัต กระสังข์ (2560 : 416) ได้ให้ความหมายว่าพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลและบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดอุดมการณ์ของประเทศไทย กล่าวคือ ประวัติศาสตร์อุดมการณ์ของรัฐไทยโบราณก็ดี รัฐสมัยใหม่ก็ดี ล้วนมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น อนวัต กระสังข์ (2560 : 416) ได้แบ่งอุดมการณ์ของประเทศไทยเป็น 2 ยุคใหญ่ๆ คือ อุดมการณ์แบบธรรมราชา เป็นอุดมการณ์การปกครองของรัฐโบราณ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และอุดมการณ์แบบเสรีนิยมประชาธิปไตย เป็นอุดมการณ์การปกครองของรัฐสมัยใหม่ เริ่มนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยปัจจุบัน

ศรีสุพร ช่วงสกุล (2537 : 58-64) กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความใกล้ชิด พระมหากษัตริย์ทรงสร้างวัดถวายในบวรศาสนาและมีกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก และขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์และราชาก็ทำกิจกรรมทางการเมืองและวัฒนธรรมผ่านคณะสงฆ์ที่วัด เพื่อให้ได้สื่อกับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง สำหรับหน้าที่ของรัฐโบราณนั้น จะมีขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือมีหน้าที่ปกป้องข้าศึกภายนอกและดูแลความสงบภายในเท่านั้น ไม่มีหน้าที่พัฒนาการอยู่ดีกินดีของราษฎร หรือบริการสาธารณะพื้นฐานใดๆ การกินการอยู่ การรักษาพยาบาล เป็นหน้าที่ของประชาชนจะต้องดูแลกันเอง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงปฏิเสธความเชื่อเรื่องกรรมที่ว่าผูกพันกับจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ กล่าวคือสภาพชีวิตในแต่ละภูมิจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้กระทำมาในอดีตชาติ ในภายหน้าชีวิตก็ยังคงเวียนว่ายตายเกิดในภูมิต่างๆ โดยมีกรรมเป็นตัวกำหนด แต่ทรงอธิบายใหม่ว่า สาเหตุของกรรมจะไม่เน้นกรรมที่เป็นผลมาจากชาติก่อน แต่จะเน้นสาเหตุของกรรมที่เป็นผลจากการกระทำในกาลก่อน ซึ่งหมายความว่า มนุษย์สามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ และเป็นเรื่องที่อยู่ในชาตินี้เอง

เป้าหมายของชีวิตคือการมีวิถีชีวิตที่ดีในสังคมในชาตินี้ และมนุษย์สามารถพัฒนาตัวเองได้ด้วยความสามารถและความเชื่อมั่นในศักยภาพสติปัญญาของมนุษย์เอง

เกษภา ผาทอง (2561 : 395) กล่าวว่า ด้วยอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 94.6 ในการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนคนไทย จึงเป็นปัจจัย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองในหลายๆ ประการ เช่น บทบาทเชิงพุทธที่เกี่ยวกับ “ธรรม” บทบาทเชิงพุทธที่เกี่ยวกับ “พระสงฆ์” ซึ่งปัจจัยเชิงพุทธดังกล่าวเป็นส่วนที่ช่วยในการโน้มน้าวจิตใจ หรือชี้แนะแนวทางในการตัดสินใจ หรือกระทำกิจกรรมทางการเมือง เพราะบริบททางสังคมไทยฐานรากดั้งเดิมมีความผูกพัน อันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามายาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ความคุ้นเคย การยอมรับนับถือในสถาบันศาสนาพุทธจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันนโยบายของรัฐบาลที่ได้กำหนดให้นำมิติทางศาสนามาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤติสังคมด้วยการส่งเสริมการนำพลัง “บ ว ร” หรือ “บ้าน วัด โรงเรียน” จึงทำให้วัดในฐานะที่เป็นหน่วยกลางมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาที่หลายๆ ด้าน

พิพัฒน์ พสุธารชาติ (2545) กล่าวว่านอกจากรัฐบาลในแต่ละยุคจะอาศัยกลไกการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง (ตัวอย่างเช่น การใช้รูปแบบการศึกษา หรือการสั่งสอนความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวให้กับประชาชนในประเทศไทย อันเป็นการสร้างฐานรองรับความชอบธรรมของตนเองแล้ว รัฐบาลยังมีกลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามความต้องการของตน กลไกนั้นคือ “การออกกฎหมาย”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวไว้ว่าทัศนคตินี้เป็นการมองในแง่ที่ว่าโดยทั่วๆ ไปภาพกว้างๆ จะเห็นว่าพระสงฆ์หรือคณะสงฆ์นั้นไม่มีมิติเชิงรุกต่อการขจัดปัญหา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์ กล่าวคือ เห็นว่าองค์กรปกครองของพุทธศาสนาในเมืองไทยนั้น แม้ว่าจะมีอำนาจก็จริงแต่ที่ไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยพิจารณาในลักษณะที่ว่าคณะสงฆ์กำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ จะปฏิรูปตัวเองเพื่อหยัดต่อสู่กับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ หรือจะตอบสนองด้านอุดมการณ์ของผู้ได้เปรียบในสังคมแต่ฝ่ายเดียว

ความสัมพันธ์ของรัฐกับศาสนานั้นเป็นไปในเชิงอุปถัมภ์นั้นนำมาซึ่งความผูกพันที่สำคัญอย่างหนึ่งคือความภักดีของพระสงฆ์ต่อรัฐซึ่งแสดงออกโดยการให้ความร่วมมือและสนับสนุนรัฐบาล แต่ความภักดีต่อรัฐและต่อผลประโยชน์ของรัฐอาจจะไม่เพียงและเป็นหลักประกันความร่วมมือ ความสนับสนุนและเชื่อฟังนั้นจะมั่นคงตลอดไป การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของไทยเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้งด้านโครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง อันนำไปสู่บูรณาการของชาติทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม นำไปสู่

การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของคณะสงฆ์อย่างมาก จะเห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) นำมาซึ่งการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์

ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ประกาศใช้ในรัชกาลปัจจุบันนั้น มีบทบัญญัติสำคัญที่เกี่ยวข้องกับรัฐและศาสนา นั่นคือ มาตรา 67 ซึ่งกำหนดให้รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นด้วย ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาอย่างช้านานนั้น รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา (นิกายเถรวาท) เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญาของพุทธศาสนิกชน และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าวด้วย ซึ่งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เห็นได้ว่าในความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์ไทยกับรัฐนั้น แม้ว่าในทางสัญลักษณ์สถาบันทางศาสนาจะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และผู้กุมอำนาจรัฐจะได้รับความชอบธรรมในอำนาจการปกครองในฐานะเป็นผู้ทำนุบำรุงและคุ้มครองศาสนา แต่ในความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจนั้น สถาบันพระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่เป็นส่วนตามและเป็นส่วนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจทางการเมืองมาตลอดจะเห็นได้จากการที่รัฐออกกฎหมายของฝ่ายรัฐ ในการเข้ามาดูแลสถาบันสงฆ์เป็นไปตามแนวทางตามที่ฝ่ายรัฐต้องการศาสนาพุทธจึงถูกรัฐนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ร่วมในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งไทยเองก็ใช้ระบบกลไกราชการในการหล่อหลอมอุดมการณ์นี้ขึ้นมา ที่เห็นชัดเจนมากที่สุดคือการก่อตั้งมหาเถรสมาคมขึ้น เพื่อจัดการรวมศูนย์อำนาจและสร้างให้พระสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานปกครองดูแลบังคับบัญชาตามชั้นยศและสมณศักดิ์ที่รัฐแต่งตั้งให้ เพราะก่อนการสร้างระบบราชการนั้นความเป็นอิสระของคณะสงฆ์ไทยนั้นมียู่งสูง ความนิยมนั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลไม่ใช่ตัวสถาบันความหลากหลายในตัวศาสนาจึงมีสูงเพื่อที่สร้างความนิยมให้กับตัวครูบาอาจารย์เอง ในการรับความนับถือ โดยพื้นฐานคำสอนของพุทธศาสนานั้นมีทำที่ที่จะพยายามให้คนหลุดออกจากขนานที่ติดอยู่ภายใต้ชาติกำเนิด และเริ่มต้นใหม่เกิดใหม่ในพระพุทธศาสนา

โดยสรุปจากทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา การที่รัฐจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อฝ่ายพระสงฆ์ หรือฝ่ายพุทธจักร และในขณะเดียวกัน ฝ่ายของพระสงฆ์หรือฝ่ายพุทธจักรเองก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์ตามหน้าที่ของตน ต่อฝ่ายรัฐหรือฝ่ายอาณาจักร เพราะโดยที่สุดแล้วก็ล้วนแต่เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งสิ้นนั่นเอง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย ซึ่งถือว่ารัฐมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการปกครองคณะสงฆ์ผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ที่รัฐได้บังคับใช้ทั่วทั้งราชอาณาจักรส่งผลให้พระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐไปโดยปริยาย ทั้งนี้ก็เพื่อ

ส่งเสริมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชนตามที่ทั้งสองฝ่ายมุ่งปรารถนา

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมณศักดิ์

2.1 ความเป็นมาของสมณศักดิ์

ความเป็นมาของสมณศักดิ์พระสงฆ์ไทยนั้น ตามพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ไทยที่พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุดพบในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง โดยจารึกไว้เมื่อราว พ.ศ. 1835 ว่าที่พระนครสุโขทัยมีสังฆราช มีปุครู มีมหาเถระ และมีเถระ สังฆราชเห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด ตำแหน่งปุครูตรงกับที่เรียกว่า พระครู ทุกวันนี้เป็นตำแหน่งสังฆนายกกรองลงมาจากสังฆราชแต่มหาเถระและเถระเข้าใจว่าหมายถึงพระภิกษุ ซึ่งมีพรรษาอายุและทรงคุณธรรมในทางพระศาสนาเป็นมหาเถระและเถระตามพระวินัยบัญญัติ มิใช่เป็นสมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2556 : 12)

การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามพระราชาทานเป็นสมณศักดิ์นั้น เป็นประเพณีที่มีทุกประเทศที่พระพุทธศาสนาเป็นประธาน เข้าใจว่าลังกาจะเริ่มประเพณีนี้ขึ้นก่อน เพราะเรื่องราวทินนามสมณศักดิ์ในสยามประเทศเพิ่งมีขึ้นในครั้งสุโขทัยตอนปลาย ในเวลานั้นกำลังนิยมแบบแผนและลัทธิสงฆ์อย่างลังกา น่าจะถ่ายแบบตั้งราชทินนามสมณศักดิ์มาจากประเพณีในลังกาด้วย (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2543 : 30-40) ระบบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์จึงเริ่มใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยอย่างน้อยก็ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง ตามพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ส่วนในสมัยอยุธยาาระบบสมณศักดิ์และตำแหน่งปกครองได้รับการปรับให้มีระดับชั้นเพิ่มขึ้นโดยเรียงลำดับจากชั้นสูงสุดลงมา ดังนี้

- 1) สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสังฆปริณายก ปกครองคณะสงฆ์ทั่วไปทั้งในราชธานีและในหัวเมืองต่างๆ
- 2) สังฆราชา เป็นเจ้าคณะปกครองหัวเมืองใหญ่
- 3) พระครู เป็นเจ้าคณะปกครองหัวเมืองเล็ก

นอกจากนั้นยังมีพระครูที่อยู่ในราชธานีมีหน้าที่ปกครองดูแลวัดมากบ้างน้อยบ้าง หรือได้รับมอบหมายหน้าที่พิเศษให้เป็นผู้ปกครองดูแลพระสงฆ์ต่างชาติ เช่น พระสงฆ์ลาว พระสงฆ์มอญ พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์จะยกตำแหน่งพระครูในราชธานีดังกล่าวนี้ให้มีฐานันดร

สูงขึ้น เท่ากับสังฆราชในหัวเมืองจึงทรงยกขึ้นเป็นสังฆราชาคณะซึ่งต่อมาภายหลังได้กลายเป็น พระราชาคณะ (เจ้าคุณ) เช่นปรากฏในปัจจุบัน

ในสมัยอยุธยาจึงเริ่มมีการใช้คำและยศ “สมเด็จพระ” ขึ้นเป็นครั้งแรกโดยเป็นอิทธิพลของ เขมรนอกจากนั้นยังพบราชทินนามของสังฆนายกชั้นสูงอีก 2 ชื่อ คือพระพุทโธโฆษจารย์ หรือ สมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์ และพระวันรัต หรือสมเด็จพระวันรัต ซึ่งคงได้มาจากลังกาเป็นแน่ เพราะ “พระพุทโธโฆษจารย์” เป็นชื่อของพระเถระนักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียงที่ไปแปลอรรถกถาจาก ภาษาสิงห์ในลังกาและ “พระวันรัต” เป็นราชทินนามสำหรับสังฆปริณายกในลังกามาเป็น เวลานานแล้ว เข้าใจว่า “สมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์” เป็นราชทินนามของเจ้าคณะใหญ่ฝ่าย คามวาสี ส่วน “สมเด็จพระวันรัต” เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี รูปใดมีพรรษาอายุมาก รูปนั้น ก็เป็นสมเด็จพระสังฆราช ต่อมาเมื่อคณะป่าแก้วมีมากขึ้น ต้องแยกคณะคามวาสีออกเป็น 2 คณะ จึงเอาตำแหน่งพระวันรัตไปเป็นเจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายใต้ และตั้งนามเจ้าคณะอรัญวาสีขึ้นใหม่ว่า “พระพุทโธจารย์” (เปลี่ยนเป็น “พระพุฒาจารย์” ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

นอกจากนั้น ในสมัยอยุธยายังปรากฏราชทินนามหรือสมณศักดิ์ที่สำคัญอื่นอีก เช่น สมเด็จพระอริยวงษ์ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นสมเด็จพระอริยวงษญาณ และในสมัยรัชกาลที่ 4 เพิ่มคำ เป็นสมเด็จพระอริยวงษาคตญาณ และในทำเนียบสมณศักดิ์และคณะสงฆ์ครั้งกรุงเก่าในหอพระสมุด วชิรญาณยังปรากฏราชทินนามหรือสมณศักดิ์ของตำแหน่งพระราชาคณะและพระครูอีกจำนวนมาก เช่น พระพิมลธรรม พระเทพกวี พระพรหมมุนี (สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2543 : 49-55)

ในสมัยกรุงธนบุรี เนื่องจากพระเจ้ากรุงธนบุรีมีเวลาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่ถูกทำลาย อย่างหนักจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ประมาณแค่ 15 ปี ระบบสมณศักดิ์และการปกครอง คณะสงฆ์จึงน่าจะไม่ต่างกับครั้งกรุงศรีอยุธยาในสมัยรัตนโกสินทร์ ระบบสมณศักดิ์และรูปแบบการ ปกครองคณะสงฆ์ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ในสมัยรัชกาลที่ 6 ระบบสมณศักดิ์ ของพระสงฆ์เริ่มเป็นรูปแบบที่ชัดเจนจนได้นำมาใช้ถึงปัจจุบันนี้ (พระมหาวิเชียร สายศรี, 2543 : 68)

สมณศักดิ์คือชื่อตัวอย่างหนึ่งที่สื่อให้เห็นว่าเป็นเครื่องตอบแทนแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ ประพฤติปฏิบัติชอบด้วยพระธรรมวินัย จาริต ประเพณีต่างๆ อันได้ประกอบศาสนกิจเป็นปรกติ ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและประเทศชาติบ้านเมือง (พระณรงค์ สังขวิจิตร, 2558) และสมณ ศักดิ์ ยังเป็นบรรดาศักดิ์ หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานถวายให้พระสงฆ์ดำรงมั่นอยู่ในสมณ เภศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยความ เรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ย่อมได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย

สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์ไทย ประกอบด้วยลำดับชั้นต่างๆ ดังนี้ 1) สมเด็จพระราชาคณะ 2) พระราชาคณะ (ตั้งแต่พระราชาคณะเจ้าคณะรอง หรือรองสมเด็จพระราชาคณะลงไปจนถึงพระราชาคณะชั้นสามัญ 3) พระครูสัญญาบัตร 4) ฐานานุกรม 5) เปรียญ 6) ประทวนสมณศักดิ์ และ 7) พระพิธีธรรม ซึ่งแต่ละชั้นยังแบ่งออกเป็นหลายระดับ เช่น ชั้นพระราชาคณะก็ประกอบไปด้วย พระราชาคณะเจ้าคณะรอง หรือรองสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นราช และพระราชาคณะชั้นสามัญ ชั้นพระครูสัญญาบัตรแบ่งออกเป็น พระครูสัญญาบัตรชั้นเอก พระครูสัญญาบัตรชั้นโท และพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี เป็นต้น โดยสมณศักดิ์ในแต่ละชั้นจะมีพัดยศเป็นตัวบ่งบอกถึงเครื่องหมายที่แสดงให้ทราบว่าเป็นพระสงฆ์รูปนั้นอยู่ในสมณศักดิ์ชั้นอะไร โดยกำหนดเรียกว่า “พัดสมณศักดิ์” หรือ “พัดยศ” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2536 : 1-2)

เฉลิมพล โสมอินทร์ (2546 : 114) กล่าวว่าในปี พ.ศ. 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดระเบียบสมณศักดิ์ใหม่โดยแยกสมณศักดิ์เป็นฝ่ายฐานันดร และฝ่ายตำแหน่ง นอกจากนี้ แสวง อุดมศรี (2559 : 406) ยังกล่าวว่าสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานโปรดแต่งตั้งมีหลายชั้น แต่ละชั้นก็จะมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด หรือสมณศักดิ์คือเครื่องราชสักการะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายแต่พระสงฆ์ผู้ทรงศีล และมีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นการอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้มีอุตสาหะในการบำเพ็ญศาสนกิจ อันจะเป็นปัจจัยให้พระพุทธศาสนามั่นคงและเจริญแพร่หลายยิ่งขึ้นไป

สมณศักดิ์จึงเป็นสิ่งที่องค์พระประมุขของชาติ ทรงตั้งถวายแต่พระสงฆ์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ และประกอบศาสนกิจเป็นประทีปประโยชน์อนุเคราะห์แก่พระศาสนาและประเทศชาติ อยู่ในปัจจุบันเมื่อก้าวโดยสรุปแล้วมีอยู่ 2 ประเภทคือ

1) สมณศักดิ์เกี่ยวกับความรู้ เป็นสมณศักดิ์ประเภทตั้งถวายเฉพาะพระภิกษุและสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ 3-9 ประโยค เรียกว่าทรงตั้งเปรียญ เปรียญธรรมแต่ละประโยคมีพัดยศกำกับ โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรม 6 ประโยค และ 9 ประโยคทางกรมการศาสนาจะนิมนต์ให้เข้ารับพระราชทานพัดยศและประกาศนียบัตรจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก่อนวันวิสาขบูชา 1 วันเป็นประจำทุกปี

2) สมณศักดิ์เกี่ยวกับผลงาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือพระครูสัญญาบัตร (พระครูชั้นตรี พระครูชั้นโท พระครูชั้นเอก และพระครูชั้นพิเศษ) และพระราชาคณะซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ชั้น คือพระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้น

ธรรม พระราชาคณะเจ้าคณะรอง (รองสมเด็จพระราชาคณะ) และพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ (สมเด็จพระราชาคณะ)

สมณศักดิ์ 2 ประเภทนี้ มีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือพระภิกษุสามเณรที่อุทิศสาหะ วิริยะสอบัติกุมิธรรมเปรียญแต่ละประโยคก็จะได้รับพระราชทานพัดยศ ผ้าไตรและประกาศนียบัตร ถือเป็นสมณศักดิ์เกี่ยวกับความรู้ ส่วนสมณศักดิ์เกี่ยวกับผลงาน จะได้รับพระราชทานตั้งและเลื่อนให้ ดำรงสมณศักดิ์ชั้นใด ก็จะมีการเสนอรายชื่อพระสังฆาธิการเหล่านี้ขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งได้รับ พระกรุณาโปรดพระราชทานตั้งและเลื่อนให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ ดังกล่าว

นอกจากนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2560 : 31) ยังได้กล่าวว่า การพระราชทานสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์ก็สืบเนื่องมาจากวันสำคัญนั้น เป็นส่วนของการที่ได้ทรง บำเพ็ญพระราชกรณียกิจ หมายความว่า เรื่องสมณศักดิ์นี้เป็นพระราชกรณียกิจในส่วนของการทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่า ทรงห่วงใยและเอาพระทัยใส่ในเรื่องการพระศาสนา

2.2 ความหมายของสมณศักดิ์

คำว่า สมณศักดิ์ เป็นคำบาลีสันสกฤต คือ คำว่า สมณ เป็นคำบาลี และคำว่า ศกฺติ เป็นคำ สันสกฤต ภาษาไทยนำมาใช้เป็น ศักดิ์ เมื่อนำมาผสมกันจึงเป็นคำว่า สมณศักดิ์ ใน ภาษาไทยใช้ในความหมายหลายนัย มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น

พระมหาอุทิศ อุทิศเมธี (2536 : 1) ให้ความหมายไว้ว่า สมณ หมายถึง นักบวช ผู้สงบศักดิ์ หมายถึง กำลัง อำนาจ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ฐานะ ดังนั้น สมณศักดิ์ แปลตามรูปศัพท์ หมายถึง กำลัง อำนาจ ความสามารถของพระภิกษุ หรือเครื่องแสดงให้เห็นถึง ความสามารถของสมณะหรือพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

สุนทร สุภูตะโยธิน (2540 : 44) ให้ความหมายไว้ว่า สมณศักดิ์ หมายถึง บรรดาศักดิ์หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแด่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ตามพระ ธรรมวินัย มีความรู้เชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎก เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพิ่มขวัญ และกำลังใจให้พระสงฆ์ดำรงมั่นคงอยู่ในชีวิตพรหมจรรย์

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตฺโต) (2539 : 19-20) ให้ความหมายไว้ดังนี้ สมณศักดิ์ หมายถึง ฐานันดรศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งถวาย เฉพาะสงฆ์ เทียบได้กับลำดับตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่ขุนนาง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2536 : 1-2) ให้ความหมายไว้ดังนี้ สมณศักดิ์ หมายถึง ศักดิ์หรือยศของพระภิกษุสงฆ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเป็นเครื่อง สักการะแด่พระภิกษุผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ประกอบคุณความดีแก่ประเทศชาติบ้านเมืองและแก่

พระศาสนา โดยรับภารกิจต่างๆ ในพระศาสนา เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านการบำรุงรักษาวัดวาอาราม

กรมการศาสนา (2525 : 170) ให้ความหมายไว้ว่าสมณศักดิ์ หมายถึง เครื่องราชสักการะที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงถวายแด่พระสงฆ์ผู้ทรงศีล และมีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นการอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้มีอุตสาหะในการบำเพ็ญศาสนกิจ อันจะเป็นปัจจัยให้พระพุทธศาสนามั่นคงและเจริญแพร่หลายยิ่งขึ้น

ประสงค์ ราชณสุข (2560) ได้อธิบายความสมณศักดิ์ไว้ดังนี้ สมณศักดิ์มีทั้งข้อดีหรือคุณประโยชน์และปัญหาหรือข้อเสีย อีกทั้งมีความคิดเห็นในเรื่องนี้แตกต่างกันไปจนยากจะชี้ขาดได้ว่า ข้อดีมีมากกว่า น้อยกว่า หรือพอๆ กับข้อเสีย แต่จากข้อมูลที่ประมวลมาพอมิเห็นเหตุผลที่จะพูดว่า สมณศักดิ์มีข้อดีไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย และแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการยกเลิกสมณศักดิ์ก็มีความเป็นไปได้ไม่น้อยและมีข้อเสียบางประการอยู่ด้วย ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้หรือควรจะเป็นจึงได้แก่การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมมากขึ้น โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้าใจและเข้าถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของสมณศักดิ์ ไม่ยึดติดหลงใหลในสมณศักดิ์จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาและสังคมประเทศชาติ

สามารถสรุปได้ว่า สมณศักดิ์ หมายถึง ยศหรือเกียรติยศอันเป็นฐานันดรศักดิ์ที่ทางการบ้านเมือง ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยความเห็นชอบจากฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ ฝ่ายปกครองบ้านเมืองและองค์พระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นบำเหน็จบูชาความดีความชอบที่ได้บำเพ็ญกิจอันเป็นประโยชน์ทั้งแก่พระพุทธศาสนาและประเทศชาติ ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น และเพื่อเป็นกำลังใจให้พระภิกษุสงฆ์ที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการประกอบศาสนกิจให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ตามพุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอัครสาวกชาย-ชวา และพระสาวกผู้เป็นเอตทัคคะ เพื่อให้เป็นกำลังเผยแผ่พระศาสนาและช่วยเหลือในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรเป็นผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบมา

สมณศักดิ์ที่พระสงฆ์ได้รับพระราชทานแต่งตั้งและเลื่อนจากพระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณของพระสงฆ์รูปนั้นที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความวิริยะอุตสาหะบริหารกิจการพระศาสนา ปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย กับทั้งได้ทุ่มเทเพียรพยายามในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้ละชั่วประพฤติดี ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประสานฉีกจิตใจของคนให้มีความสมัครสมานสามัคคี ตลอดจนปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม ดังนั้น สมณศักดิ์จึงเกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก เพื่อถวายเกียรติและกำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ช่วยปลูกฝังศีลธรรมจรรยาให้ประชาชนมีความสงบสุขตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ประการที่สอง เพื่อผลทางการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย พระมหากษัตริย์โปรดพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด ย่อมหมายความว่าพระสงฆ์รูปนั้น ได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการ ปกครองหมู่คณะไปพร้อมกันด้วย ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชโองการสถาปนาพระราชาคณะผู้ใหญ่ ตอนท้าย ว่า “...ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธานุศาสน์ เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และ อนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรโดยสมควร แก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้...” (กรมศิลปากร, 2545 : 41-44)

2.3 ประเภทของสมณศักดิ์

สมณศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานตั้งและเลื่อนถวายแด่พระสงฆ์ กล่าวโดยสรุปมี 2 ประเภทคือ

1) สมณศักดิ์เกี่ยวกับความรู้ คือ สมณศักดิ์ที่ถวายแด่พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หมายถึง ทรงตั้งถวายเฉพาะพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ 3-9 ประโยค เรียกว่า “ทรงตั้งเปรียญ” แต่ละประโยคมีพัดยศเป็นเครื่องกำกับ โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรม 6 ประโยค และเปรียญธรรม 9 ประโยค ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาจะนิมนต์ให้เข้ารับพัดยศและประกาศนียบัตรจากพระมหากษัตริย์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ก่อนวันวิสาขบูชา 1 วัน เป็นประจำทุกปี (2528 : 7)

2) สมณศักดิ์เกี่ยวกับผลงาน คือ สมณศักดิ์ที่ถวายแด่พระสงฆ์ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองและการพระศาสนา พระสังฆาธิการรูปใดมีความเหมาะสมที่จะได้รับพระราชทานตั้งและเลื่อนให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นใด เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์จะเป็นผู้เสนอรายชื่อพระสังฆาธิการเหล่านั้นขึ้นไปตามลำดับชั้นการปกครองจนถึงมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมจะเป็นผู้พิจารณาเบื้องต้นจนกระทั่งได้รับพระกรุณาโปรดพระราชทานตั้งและเลื่อนให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ ซึ่งสมณศักดิ์ประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พระครูสัญญาบัตร (พระครูชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก และ ชั้นพิเศษ) และพระราชาคณะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ พระราชาคณะชั้นสามัญ ชั้นราชชั้นเทพ ชั้นธรรม พระราชาคณะเจ้าคณะรอง และสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ แต่ละชั้นมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด (2528 : 7)

2.4 ลำดับชั้นสมณศักดิ์

ลำดับชั้นของสมณศักดิ์มี 7 ประเภท คือ 1) สมเด็จพระราชาคณะ 2) พระราชาคณะ 3) พระครูสัญญาบัตร 4) ฐานานุกรม 5) เปรียญ 6) ประทานสมณศักดิ์ และ 7) พระพิธีธรรม แต่ละประเภทมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 สมเด็จพระราชาคณะ

คำว่า “สมเด็จพระ” เป็นคำนำหน้าราชทินนาม คำว่า “สมเด็จพระ” เป็นคำยกย่องที่พระมหากษัตริย์โปรดพระราชทาน ซึ่งในสมัยสุโขทัยไม่ปรากฏคำนี้ แม้พระนามของพระมหากษัตริย์ก็มีได้มีคำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้า นิยมใช้คำนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นลำดับมา และปรากฏว่ามีสมเด็จพระราชาคณะติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เดิมสมเด็จพระราชาคณะเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการชั้นเจ้าคณะใหญ่มาตลอด จนกระทั่งมีการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะ จึงแยกจากตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ชั้นสูง แต่ในปัจจุบันสมเด็จพระราชาคณะเป็นตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมและสภามหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะแยกเป็น 2 ประเภท คือ สมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จพระราชาคณะ

2.4.1.1) สมเด็จพระสังฆราช

คือตำแหน่งประมุขสงฆ์หรือตำแหน่งพระสังฆบิดร มิใช่เป็นพระนามของประมุขสงฆ์ ส่วนนามของพระประมุขสงฆ์ที่ผ่านมานั้น ถ้าเป็นพระบรมวงศานุวงศ์หรือราชวงศ์จะมีพระนามต่างกันตามที่ทรงสถาปนา ถ้ามิใช่พระบรมวงศานุวงศ์จะมีพระนามอย่างเดียวกันทุกพระองค์ คือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ มีพระราชทานพิเศษบ้างบางพระองค์ เช่น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 19

สมเด็จพระสังฆราชเป็นสมณศักดิ์ชั้นสุพรรณบัฏพิเศษ ผู้ดำรงพระอิสริยยศชั้นนี้ แม้มิได้เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ก็ทรงใช้ราชาศัพท์ การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้นทรงโปรดให้มีพระราชพิธีจารึกพระนามในพระสุพรรณบัฏ และทรงโปรดให้จัดพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสภามหาสังฆปริณายก ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ในสมัยรัตนโกสินทร์มีคำเรียกโดยลักษณะที่ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา คือ

1) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า คือ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ได้รับมหาสมณุตมาภิเษกสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ทรงเศวตฉัตรลายทอง 5 ชั้น มี 3 พระองค์ คือ

(1) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้าवासกรี) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 7

(2) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 8

(3) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ ปธ.5) วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 10

2) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า คือ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่ไม่ได้รับมหาสมณุตมาภิเษก และพระมหาเถระผู้มิใช่พระบรมวงศานุวงศ์ แต่โปรดสถาปนาพระอริราชขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเศวตฉัตรลายทอง 5 ชั้น มี 4 พระองค์ คือ

(1) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (สิริวฑฒโน หม่อมเจ้าฤกษ์ฯ ชมพูนุท ปธ.5) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 11

(2) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สกลมหาสังฆปริณายก (สุจิตโต หม่อมราชวงศ์ชื่น นภวงศ์ ปธ.7) วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 13 พระราชอุปัชฌาย์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 เมื่อคราวทรงผนวชในปีพุทธศักราช 2499 ได้รับพระราชทานฉัตรลาดเหลือง 5 ชั้น

(3) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระราชอุปัชฌาย์ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระเกียรติยศพระอริราชขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธศาสนาและเป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธา เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562

(4) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน) สมเด็จพระสังฆราช) วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชกรรมวาจาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระเกียรติยศพระอริราชขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธศาสนาและเป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธา เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562

3) สมเด็จพระสังฆราช คือ พระมหาเถระผู้มิใช่พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเศวตฉัตร 3 ชั้น

2.4.1.2) สมเด็จพระราชาคณะ

เป็นสมณศักดิ์รองจากสมเด็จพระสังฆราช สูงกว่าพระราชาคณะเจ้าคณะรอง มีค่านำหน้าราชทินนามว่า "สมเด็จพระ" เดิมทีสมเด็จพระราชาคณะเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการชั้นเจ้าคณะใหญ่มาตลอด จนกระทั่งมีการแยกออกมาเมื่อมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในปี 2563 มีสมเด็จพระราชาคณะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เพียง 5 รูป จากสมเด็จพระราชาคณะทั้งหมด 9 รูป (ไม่รวมสมเด็จพระสังฆราช) แบ่งเป็นมหานิกาย 5 รูป และธรรมยุติกนิกาย 4 รูป ดังนี้

ฝ่ายมหานิกาย

- (1) สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ
- (2) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนปญฺโญ) วัดไตรมิตรวิทยาราม
- (3) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) วัดญาณเวศกวัน
- (4) สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธิ์ เขมงกโร) วัดยานนาวา
- (5) สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี (ธงชัย ธมฺมธโช) วัดไตรมิตรวิทยาราม

ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

- (1) สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตฺโต) วัดบวรนิเวศวิหาร
- (2) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย) วัดเทพศิรินทราวาส
- (3) สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) วัดโสมนัสราชวรวิหาร
- (4) สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (สุชิน อคฺคชิโน) วัดราชบพิธฯ

2.4.2 พระราชาคณะ

เป็นสมณศักดิ์ชั้นผู้ปกครองคณะสงฆ์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกว่าพระสังฆราชาคณะ ซึ่งหมายความว่า เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เดิมเป็นตำแหน่งคู่กับการปกครองคณะสงฆ์ ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเปลี่ยนเรียกว่า พระราชาคณะ ความหมายคงเดิมและได้เรียกมาจนถึงปัจจุบัน พระเถระผู้ดำรงอิสริยยศชั้นนี้ มีค่านำหน้าราชทินนามว่าพระ ตำแหน่งที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ชั้นนี้เรียกกันทั่วไปว่า “เจ้าคุณ” เรียงลำดับจากชั้นสูงสุด ได้แก่ 1) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ 2) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร 3) พระราชาคณะชั้นธรรม 4) พระราชาคณะชั้นเทพ 5) พระราชาคณะชั้นราช 6) พระราชาคณะชั้นสามัญ มีรายละเอียดดังนี้

2.4.2.1) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ

เป็นพระราชาคณะที่ทรงโปรดสถาปนาดังเช่นสมเด็จพระราชาคณะ โดยสถาปนาพระราชาคณะชั้นธรรมหรือชั้นสัญญาบัตรขึ้นดำรงสมณศักดิ์ชั้นนี้ การสถาปนานั้น มีพระราชพิธีจารึกราชทินนามในหิรัญบัฏ และมีพระบรมราชโองการประกาศสถาปนา โปรดให้มีฐานานุกศักดิ์ตั้ง

ฐานานุกรมได้ 8 รูป พระครูปลัดมีราชทินนามพร้อมทั้งสร้อยนามและมีนิตยภัต มีศักดิ์สูงกว่าพระครูฐานานุกรมชั้นเอกของสมเด็จพระสังฆราช และมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 9 ประโยค

2.4.2.2) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร

โปรดพระราชทานเลื่อนพระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นเทียบชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ พระราชทานเฉพาะสัญญาบัตร พัดยศ เท่านั้น แต่ไม่ได้จากราชทินนาม เรียกว่า “ชั้นสัญญาบัตร” เคยพระราชทานมี 2 ตำแหน่ง คือ 1) พระมหาโพธิวงศาจารย์ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์นี้ 4 รูป ที่ได้รับพระราชทานเฉพาะสัญญาบัตร พัดยศ ได้แก่ (1) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (นวม พุทฺธสโร) วัดอนงคารามวรวิหาร (2) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาลี อินทโชโต) วัดอนงคารามวรวิหาร (ภายหลังได้รับพระราชทานหิรัญบัฏ) (3) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ฟู อุตตสีโว) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และ (4) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ไสว ฐิตวีโร) วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และมีผู้ได้รับพระราชทานหิรัญบัฏในสมณศักดิ์นี้จำนวน 2 รูป ได้แก่ (1) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สุจี กตสาโร) วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร และ (2) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุธเตโช) วัดวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร (ดำรงสมณศักดิ์นี้ในชั้นหิรัญบัตรถึงปัจจุบัน) และ 2) พระมหารัชมังคลาจารย์ มีผู้ได้รับโปรดพระราชทานสมณศักดิ์นี้ ในชั้นสัญญาบัตรจำนวน 1 รูป คือ พระมหารัชมังคลาจารย์ (เทศ นิเทศโก) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานพระราชทานหิรัญบัฏ ในราชทินนามนี้ ปัจจุบันไม่มีผู้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นนี้ และได้นำราชทินนาม “พระมหารัชมังคลาจารย์” ไปตั้งเป็นราชทินนามสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) วัดปากน้ำภาษีเจริญ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2538 พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตรนี้ มีฐานานุกรม 6 รูป พระครูปลัดมีราชทินนามและนิตยภัต มีศักดิ์สูงกว่าพระครูฐานานุกรมชั้นเอกของสมเด็จพระสังฆราช และมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 8 ประโยค

2.4.2.3) พระราชาคณะชั้นธรรม

โปรดพระราชทานเลื่อนจากพระราชาคณะชั้นเทพ มีฐานานุกรมศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ 6 รูป คือ พระครูปลัด (มีราชทินนามและนิตยภัต มีศักดิ์สูงกว่าพระครูฐานานุกรมชั้นโทของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร) และมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 6 ประโยค) 1 พระครูวินัยธร 1 (มีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 4 ประโยค) พระครูธรรมธร 1 พระครูสังฆรักษ์ 1 พระครูสมุห์ 1 พระครูใบฎีกา 1

2.4.2.4) พระราชาคณะชั้นเทพ

โปรดพระราชทานเลื่อนจากพระราชาคณะชั้นราช มีฐานานุกรมศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ 5 รูป คือ พระครูปลัด 1 พระครูวินัยธร 1 พระครูสังฆรักษ์ 1 พระครูสมุห์ 1 พระครูใบฎีกา 1 เฉพาะพระครูปลัดและพระครูวินัยธรมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 4 ประโยค

2.4.2.5) พระราชาคณะชั้นราช

โปรดพระราชทานเลื่อนจากพระราชาคณะชั้นสามัญ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ 4 รูป คือ พระครูปลัด 1 พระครูสังฆรักษ์ 1 พระครูสมุห์ 1 พระครูใบฎีกา 1 เฉพาะครูปลัดมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 4 ประโยค

2.4.2.6) พระราชาคณะชั้นสามัญ

โปรดพระราชทานตั้งพระครูสัญญาบัตร พระเปรียญ พระฐานานุกรมหรือพระสังฆาธิการ ขึ้นดำรงสมณศักดิ์ชั้นนี้ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ 3 รูป คือ พระปลัด 1 พระสมุห์ 1 พระใบฎีกา 1 เฉพาะพระปลัดมีศักดิ์สูงกว่าพระเปรียญธรรม 3 ประโยค

2.4.3 พระครูสัญญาบัตร

จัดเป็นสมณศักดิ์สัญญาบัตรชั้นแรก เป็นพระครูมีราชทินนาม ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัย เรียกว่า “ปุครู” ต่อมาในสมัยพระมหาธรรมราชา (ลิไท) ได้เปลี่ยนเป็น “พระครู” และโปรดให้มีราชทินนามสืบมาจนถึงปัจจุบัน พระครูสัญญาบัตรเป็นชื่อประเภทแห่งสมณศักดิ์ เครื่องหมายสมณศักดิ์ใช้คำว่า “พระครู” นำหน้าราชทินนาม ครั้งแรกทรงพระราชทานตั้งมีสัญญาบัตรเป็นเครื่องกำหนดราชทินนาม แต่ในสัญญาบัตรมิได้กำหนดว่าเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นใดหรือตำแหน่งใด ได้พระราชทานพัดยศเป็นเครื่องแสดงชั้นหรือตำแหน่งนั้นๆ เมื่อเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นต่ำแล้วจะเลื่อนชั้นให้สูงขึ้น มิได้เปลี่ยนสัญญาบัตร คงเปลี่ยนเฉพาะพัดยศ และมีประกาศมหาเถรสมาคมแสดงความเป็นพระครูสัญญาบัตรตำแหน่งใดและชั้นใด แต่บางคราวทรงตั้งพระครูสัญญาบัตรชั้นต่ำเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นสูงก็มี และในปัจจุบันผู้ที่จะได้รับพระราชทานตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรต้องเป็นพระสังฆาธิการ เมื่อจะทรงตั้งครั้งแรก จัดชั้นและตำแหน่งให้เหมาะสมกับตำแหน่งทางปกครอง หรือเหมาะสมกับวิทยฐานะ เมื่อจะเลื่อนชั้นเรียกว่า “เลื่อนชั้นพระสังฆาธิการ” โดยพระบรมราชานุญาตสมเด็จพระสังฆราชในฐานะสกลมหาสังฆปริณายก และประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงประทานเลื่อนชั้นพระสังฆาธิการ เพื่อเป็นการยกย่องพระสมณศักดิ์ซึ่งดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการผู้มีความดีความชอบควรแก่การยกย่อง พระครูสัญญาบัตรเรียงลำดับจากชั้นสูงสุดลงไปและแยกชนิดของแต่ละชั้นตามตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้

2.4.3.1) พระครูสัญญาบัตร ชั้นพิเศษ (ขพ.) มี 3 ลำดับ คือ

- (1) เจ้าคณะอำเภอ (จอ.)
- (2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ผจล.)
- (3) เทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ทผจล.)

2.4.3.2) พระครูสัญญาบัตร ชั้นเอก (ขอ.) มี 8 ลำดับ คือ

- (1) เจ้าอาวาสพระอารามหลวง (จล.)
- (2) เจ้าคณะอำเภอ (จอ.)
- (3) รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (รจล.)
- (4) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ผจล.)
- (5) เทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ทผจล.)
- (6) รองเจ้าคณะอำเภอ (รจอ.)
- (7) เจ้าคณะตำบล (จต.)
- (8) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (จร.)

2.4.3.3) พระครูสัญญาบัตร ชั้นโท (ขท.) มี 8 ลำดับ คือ

- (1) เจ้าอาวาสพระอารามหลวง (จล.)
- (2) เจ้าคณะอำเภอ (จอ.)
- (3) รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (รจล.)
- (4) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ผจล.)
- (5) เทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ผจล.)
- (6) รองเจ้าคณะอำเภอ (รจอ.)
- (7) เจ้าคณะตำบล (จต.)
- (8) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (จร.)

2.4.3.4) พระครูสัญญาบัตร ชั้นตรี (ขต.) มี 4 ลำดับ คือ

- (1) เจ้าอาวาสพระอารามหลวง (จล.)
- (2) รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (รจล.)
- (3) เจ้าคณะตำบล (จต.)
- (4) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ขต.)

ส่วนเจ้าคณะจังหวัด (จจ.) รองเจ้าคณะจังหวัด (รจจ.) รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (จร.) และผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ผจร.) ปัจจุบันยังมิได้จัดว่าเป็นชั้นใด

2.4.4 ฐานานุกรม

ฐานานุกรม คือชื่อเรียกลำดับตำแหน่งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ไทย ซึ่งภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองหรือมีสมณศักดิ์สูงบางตำแหน่งมีสิทธิ์ตั้งพระรูปอื่นให้เป็นฐานานุกรมได้ตามศักดิ์ที่ได้รับพระบรมราชานุญาต เช่น พระสงฆ์ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ สามารถตั้งฐานานุกรมได้ 3 ตำแหน่ง พระราชาคณะชั้นสามัญตั้งฐานานุกรมได้ 3 ตำแหน่งเป็นต้นไปจนกระทั่งถึงสมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งฐานานุกรมได้ 15 ตำแหน่ง

ฐานานุกรมนั้นมีตำแหน่งที่เป็นหลัก 3 ตำแหน่ง คือ พระปลัด พระสมุห์ พระใบฎีกา หากพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่มีสิทธิ์ตั้งฐานานุกรมเป็นผู้ที่มีสมณศักดิ์ ตั้งแต่พระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป ฐานานุกรมที่ตั้งเหล่านั้นจะเรียก “พระครู” นำหน้าตำแหน่งฐานานุกรมนั้นทุกตำแหน่ง เช่น พระครูปลัด พระครูสังฆรักษ์ เป็นต้น

สิทธิในการให้พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์สามารถแต่งตั้งฐานานุกรมได้ จะมีระบุไว้ในสัญญาบัตรพระราชทานสมณศักดิ์ ว่าให้สามารถตั้งได้เท่าใด ซึ่งพระสงฆ์ผู้ได้รับพระราชทานสิทธิในการตั้งฐานานุกรม จะตั้งหรือไม่ตั้งก็ได้หรือจะตั้งแต่ตั้งเพียงจำนวนเท่าที่เห็นควรก็ได้ ไม่จำเป็นต้องตั้งทั้งหมด

ตำแหน่งเหล่านี้เดิมมีพัดยศพระราชทานมาให้ แต่ปัจจุบันนี้ต้องจัดทำเอง โดยพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ที่มีสิทธิ์แต่งตั้งฐานานุกรม จะแต่งตั้งพระสงฆ์รูปใดในศิษยานุศิษย์ของตนก็สุดแล้วแต่ อัยาศัย ซึ่งทางราชการไม่ได้เกี่ยวข้องในการแต่งตั้งฐานานุกรม เพียงแต่รับรู้เท่านั้น

ภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งในลักษณะนี้เรียกว่า พระฐานานุกรม ซึ่งพระฐานานุกรมทุกรูปจัดเป็นพระมีสมณศักดิ์เหมือนพระสมณศักดิ์ที่ทรงแต่งตั้ง พระในตำแหน่งเหล่านั้นบางที่เรียกประทวนสัญญาบัตรบ้าง ฐานาประทวนบ้าง และเนื่องจากสมณศักดิ์เหล่านี้พระมหากษัตริย์ไม่ได้พระราชทานตั้งด้วยพระองค์เอง ดังนั้น เมื่อพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ที่ได้ตั้งฐานานุกรมไว้มรณภาพ ตำแหน่งฐานานุกรมต่างๆ ก็ถือว่าเป็นอันสิ้นสุดไปด้วย เรียกกันในภาษาปากว่า พระครูม่าย หรือ ฐานาม่าย จนกว่าจะได้รับแต่งตั้งฐานานุกรมใหม่

ในอดีตตำแหน่งฐานานุกรมบางตำแหน่งมีลำดับสมณศักดิ์สูงกว่าพระมหาเปรียญ จึงมีบางครั้งที่พระมหาเปรียญก็อาจได้รับแต่งตั้งฐานานุกรมบ้าง ซึ่งเรียกกันในภาษาปากว่า ฐานาทรงเครื่อง หรือ พระครูทรงเครื่อง คือมีทั้งตำแหน่งมหาเปรียญและฐานานุกรมในคราวเดียวกัน

พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระราชาคณะตั้งพระสงฆ์ด้วยกันเป็นพระฐานานุกรม เพื่อประดับอิสริยยศตามฐานานุกรมศักดิ์ของสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะ และเพื่อช่วยการธรรมาของพระราชาคณะชั้นนั้นๆ มีดังนี้ 1) ฐานานุกรม ชั้นพระราชาคณะ 2) ฐานานุกรม ชั้นพระครูปลัดมีราชทินนาม 3) ฐานานุกรม ชั้นพระครูอื่น และ 4) ฐานานุกรม ชั้นธรรมดา

2.4.5 เปรียญ หรือ พระเปรียญ

คือสมณศักดิ์ของพระภิกษุผู้สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ 3-9 ประโยค โดยในแต่ละประโยคหรือแต่ละชั้นจะมีพยศเปรียญประกอบสมณศักดิ์เป็นสมณศักดิ์ฝ่ายคันถธุระคือ ฝ่ายการศึกษา ไม่เกี่ยวกับการปกครองซึ่งในอดีตไม่นับเป็นสมณศักดิ์ ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปรับปรุงลำดับสมณศักดิ์โดยจัดเปรียญเข้าในสมณศักดิ์ด้วย (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556 : 20)

2.4.6 ประทวนสมณศักดิ์ หรือ พระครูประทวน

คือตำแหน่งประทวนสมณศักดิ์ อันเป็นตำแหน่งพระครูที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งแก่พระสงฆ์ผู้เป็นกรรมการศึกษาและอุปการะโรงเรียนทั้งฝ่ายพระปริยัติธรรมและโรงเรียนของรัฐ พระครูชั้นนี้ไม่มีราชทินนาม มีแต่คำว่า “พระครู” นำหน้าชื่อตัว เช่น พระภิกษุบุญญธรรม ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูประทวน จะมีนามว่า “พระครูบุญญธรรม” (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556 : 20)

2.4.7 พระพิธีธรรม

คือ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สวดพระอภิธรรมในงานพระบรมศพ พระศพและสวดงานศพ ในพระบรมราชานุเคราะห์ พระราชานุเคราะห์ และพระอนุเคราะห์ และสวดจตุรเวท เพื่อทำน้ำพระพุทธรูปเท่านั้น ปัจจุบันนี้เรียกว่า พระพิธีธรรม พระพิธีธรรม เกิดขึ้นในสมัยใดไม่มีบันทึกไว้ เป็นหลักฐานที่ชัดเจนแต่เนื่องจากวัดต่างๆ ที่มีพระพิธีธรรมปรากฏอยู่ล้วนเป็นวัดที่ได้สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้พอจะสันนิษฐานได้ว่าตำแหน่งพระพิธีธรรมในกรุงรัตนโกสินทร์นั้นน่าจะเริ่มมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและจะมีเพียงบางพระอารามเท่านั้น พระพิธีธรรมเป็นตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดจากวัดที่เป็นพระอารามหลวง เป็นตำแหน่งประจำพระอาราม มิได้เป็นตำแหน่งเฉพาะพระสงฆ์รูปหนึ่งรูปใด วัดใดที่มีได้ทรงพระกรุณาโปรดจะไม่สามารถตั้งพระสงฆ์ในวัดเป็นพระพิธีธรรมได้ การที่พระมหากษัตริย์มิได้โปรดพระราชทานตำแหน่งพระพิธีธรรมแก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง ก็เพื่อสะดวกในการค้นหาพระสงฆ์ที่มีความสามารถและชำนาญในการพิธี ปัจจุบันการแต่งตั้งพระสงฆ์เป็นพระพิธีธรรมเป็นอำนาจของเจ้าอาวาสในพระอารามนั้นที่จะพิจารณาพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในการสวดไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อจัดสรรนิตยภัต (เงินเดือนพระ) ถวายในตำแหน่งพระพิธีธรรมประจำพระอาราม พระสงฆ์ที่รับนิตยภัตตำแหน่งนี้มีจำนวนพระอารามละ 1 สำหรับ สำหรับละ 4 รูป โดยไม่จำกัดสมณศักดิ์ และเมื่อพระพิธีธรรมที่ได้รับแต่งตั้งย้ายไปอยู่ที่อื่นลาออกจากตำแหน่ง ลาลิกขา มรณภาพ เจ้าอาวาสก็จะพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์เป็นพระพิธีธรรมแทนรูปที่ขาดไป (กรมการศาสนา, 2554)

2.5 ลำดับพัดยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรมและเปรียญในพระราชพิธีและรัฐพิธี

การจัดลำดับพัดยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรมและเปรียญในพระราชพิธีและรัฐพิธี (พ.ศ. 2559) ได้กำหนดลำดับต่างๆ จำนวน 67 ลำดับ (พระมหามินทร์ ชิริสโร, 2559) ซึ่งเรียงลำดับจากสมณศักดิ์สูงสุดลงไป ได้แก่

สมเด็จพระราชาคณะ

- (1) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
- (2) สมเด็จพระสังฆราช
- (3) สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ (ตามอาวุโสโดยสมณศักดิ์)

พระราชาคณะ

- (4) พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
- (5) พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร 6. พระราชาคณะ ชั้นธรรม
- (7) พระราชาคณะ ชั้นเทพ
- (8) พระราชาคณะ ชั้นราช
- (9) พระราชาคณะ ชั้นสามัญ
 - พระราชาคณะ ปลัดขวา, ปลัดซ้าย, กลาง
 - พระราชาคณะ รองเจ้าคณะภาค
 - พระราชาคณะ เจ้าคณะจังหวัด
 - พระราชาคณะรองเจ้าคณะจังหวัด
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ป.ธ.9-8-7-6-5-4-3
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 - พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก

(เฉพาะพิธีรับผ้ากฐินพระราชทาน เจ้าอาวาสนั่งหน้าพระภิกษุอื่น ซึ่งแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า และตั้งแต่พระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป นิยมนั่งตามลำดับอาวุโสโดยสมณศักดิ์)

พระครูสัญญาบัตร ฐานานุกรม เปรียญธรรม

- (10) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด (จจ.)
- (11) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด (รจจ.)
- (12) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (จล.ชอ.)

- (13) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (จอ.ชพ.วิ. หรือ ทจอ.ชพ.วิ.)
- (14) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (จอ.ชพ.)
- (15) พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ
- (16) พระเปรียญธรรม 9 ประโยค
- (17) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (จล.ชท.)
- (18) พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (จอ.ชอ.วิ. หรือ ทจอ.ชอ.วิ.)
- (19) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (จอ.ชอ.) 20. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (จล.ชต.)
- (21) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (จอ.ชท.) 22. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (รจล.ชอ.)
- (23) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (รจล.ชท.)
- (24) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (รจล.ชต.)
- (25) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (ผจล.ชพ.วิ. หรือ ทผจล.ชพ.วิ.)
- (26) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ
- (27) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ.วิ. หรือ ทผจล.ชอ.วิ.)
- (28) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ. หรือ ทผจล.ชอ.)
- (29) พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นทวิสามัญ
- (30) พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร
- (31) พระครูฐานานุกรมชั้นเอกของสมเด็จพระสังฆราช
- (32) พระเปรียญธรรม 8 ประโยค
- (33) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท หรือเทียบเท่า (ผจล.ชท. หรือ ทผจล.ชท.)
- (34) พระเปรียญธรรม 7 ประโยค
- (35) พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นธรรม
- (36) พระครูฐานานุกรมชั้นโทของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร)
- (37) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (รจอ.ชอ.)

- (38) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (รจอ.ชท.)
- (39) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ชอ.วิ.)
- (40) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก (จต.ชอ.)
- (41) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ชท.วิ.)
- (42) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท (จต.ชท.)
- (43) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นตรี (จต.ชต.)
- (44) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ชอ.วิ.)
- (45) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก (จร.ชอ.)
- (46) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ชท.วิ.)
- (47) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท (จร.ชท.)
- (48) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี (จร.ชต.)
- (49) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (รจร.)
- (50) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ผจร.)
- (51) พระเปรียญธรรม 6 ประโยค
- (52) พระเปรียญธรรม 5 ประโยค
- (53) พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นเทพ
- (54) พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นราช
- (55) พระครูวินัยธร
- (56) พระครูธรรมธร
- (57) พระครูคู่สวด
- (58) พระเปรียญธรรม 4 ประโยค
- (59) พระปลัดของพระราชาคณะ ชั้นสามัญ
- (60) พระเปรียญธรรม 3 ประโยค
- (61) พระครูรองคู่สวด
- (62) พระครูสังฆรักษ์
- (63) พระครูสมุห์
- (64) พระครูใบฎีกา
- (65) พระสมุห์
- (66) พระใบฎีกา
- (67) พระพิธีธรรม

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมณศักดิ์หรือยศของพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานโปรดแต่งตั้งในแต่ละระดับชั้น มาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าสมณศักดิ์นั้นมีความสัมพันธ์กันกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ว่าด้วยด้วยการปกครองคณะสงฆ์ อีกทั้งระบบชั้นของสมณศักดิ์ยังมีความสัมพันธ์กับลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงมักเป็นผู้ปกครองระดับสูง เพราะระเบียบบริหารคณะสงฆ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดระดับชั้นสมณศักดิ์เป็นคุณสมบัติของพระภิกษุสงฆ์ผู้มีสิทธิ์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับในชั้นต่างๆ จะต้องมีหรือควรแก่สมณศักดิ์

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

3.1 ความหมายของการปกครอง

แสวง อุดมศรี (2549 : 2) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองไว้ดังนี้ การปกครอง คือ การจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตัดสินใจกรณีขัดแย้งเกี่ยวกับการตีความหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งเราทุกคนในสังคมนี้จะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม หากมีบุคคลใดขัดขืนไม่ถือปฏิบัติหรือยอมรับหรือทำการบางอย่างในรูปแบบที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่บุคคลอื่นๆ ย่อมจะได้รับโทษบางประการตามความเหมาะสมแล้วแต่กรณี ทั้งนี้เพื่อมิให้มีบุคคลมาทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้เกิดขึ้นในสังคม และเพื่อให้เกิดเป็นการคุ้มครองบุคคลที่ยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบทางสังคมหรือข้อกฎหมายให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข

สุขุม นवलสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์ (2541 : 1) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเมืองกับการปกครองไว้ว่า คำว่าการเมือง (Politics) และการปกครอง (Government) นั้น มีความหมายทางรัฐศาสตร์แตกต่างกัน การเมือง หมายถึง เรื่องการแข่งขันและการแสวงหาอำนาจ ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมทั้งสังคม หรือส่วนใหญ่ของสังคม ส่วนการปกครองมีความหมายเกี่ยวกับการบริหาร การวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคมเพื่อให้สังคมมีความสงบสุข

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2549 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ให้กับสมาชิกของคนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและได้ทำหน้าที่หน้าอย่างปกติ รวมทั้งหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่อยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างถูกต้อง ตลอดถึงการ

พยายามสร้างรูปแบบการปกครองที่จะกำจัดเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่กันในสังคมโดยไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2539 : 55-56) ได้กล่าวถึง “ความหมายการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิปักษ์ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อาญา และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว”

3.2 การปกครองคณะสงฆ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรม และสามัคคีธรรมเป็นแบบแผนในการปกครองคณะสงฆ์ในครั้งสมัยพุทธกาล ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบอบการปกครองที่ดีศาสนาก็จะมีความเจริญมั่นคง และการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมึรูปแบบและวิธีการจัดการหรือแนวคิดซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการกระจายอำนาจต่างๆ ไปยังระดับการปกครองในชั้นต่างๆ ให้ได้บริหารรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน จนสามารถทำประโยชน์อันสำคัญคือความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง มีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ จากการศึกษาการปกครองคณะสงฆ์สงฆ์ปรากฏว่า มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ทัศนะและความหมายอันแนวทางการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ ดังนี้

แสวง อุตมศรี (2549 : 82) กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ไทยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. 1800 เป็นต้นมา คณะสงฆ์ล้วนแต่ได้ประพฤติดีดีมั่นอยู่ในหลักที่สำคัญที่สุดทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร 3 ประการเสมอเหมือนกันมาโดยลำดับ กล่าวคือ 1) พยายามประพฤติปฏิบัติตนให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพยายามแสดงและบัญญัติไว้ 2) พยายามประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม และ 3) พยายามประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบกฎของบ้านเมือง แม้ในบางยุคบางสมัยจะมีการแบ่งแยกคณะสงฆ์ออกเป็นคามวาสีและอรัญญวาสี หรือคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะอรัญญวาสีและคามวาสีฝ่ายขวา หรือแยกออกเป็นคณะกลาง คณะเหนือ คณะใต้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามคณะสงฆ์ที่แบ่ง

ออกเป็น 2 ฝ่าย หรือ 2 นิยามนี้ อาจเกิดจากการประพุดิปฏิบัติตนย่อหย่อนไปจากพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจมีบางเป้าหมายบางประการอยู่เบื้องหลัง ล้วนแต่เป็นประเด็นที่สามารถหยิบยกขึ้นมาพิจารณากันได้ทั้งสิ้น หรืออาจจะพิจารณาเป็นเรื่องดีหรือไม่ดีก็ได้

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2540 : 4-6) ได้อธิบายไว้ว่า พระพุทธองค์มิได้ทรงสอนระบบการเมืองใหม่ แต่สอนธรรมที่จะทำให้ระบบการเมืองที่มีอยู่แล้วทั้งสองระบบ ดำเนินไปเพื่อความสุขแก่ประชาชนและไม่รุกรานกันในระหว่างรัฐ และด้วยเหตุที่ทรงต้องการเอาธรรมเป็นหลักปกครองจึงต้องทรงชี้ว่าระบบวรรณะนั้นไม่ถูกต้องในสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกความสูงต่ำทางวรรณะที่ถือกำเนิดเป็นหลักนั้นทรงแย้งด้วยหลักความประพุดิของบุคคล คือถือเอาการกระทำของบุคคลเป็นหลักวัดความสูงต่ำของคน ลักษณะที่สอง หน้าที่ตามวรรณะนั้นทรงชี้ว่าเกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่พรหมณ์นำมาอธิบายผิดโดยเฉพาะวรรณะกษัตริย์ ซึ่งพรหมณ์เน้นที่การทำสงคราม การสู้รบ ซึ่งเป็นเหตุแห่งการรุกรานนั้น ทรงอธิบายว่าแท้ที่จริงแล้วกษัตริย์มีหน้าที่ระงับข้อพิพาทของประชาชนและทำนุบำรุงประชาชนให้มีความสุข

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมจิตโต) (2539 : 78) การปกครองของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณะสงเคราะห์ เพื่อให้ดำเนินการไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ วินิจฉัย ลงนิคกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอน และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ วินิจฉัย ลงนิคกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบอบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ กิจกรรมคณะสงฆ์บางอย่างอาจจะอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจกรรมคณะสงฆ์บางอย่างอาจจะอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย

พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี (2557 : 196) การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคกรรม การลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดถึงการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตการปกครองของตน ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ผู้อยู่ในบังคับ

บัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย พร้อมทั้งตรวจตราการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครอง
 ครอบงำ การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อ
 การศึกษา การปกครอง และความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมิใช่เป็นจุดหมายในตัว
 แต่เป็นปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็น
 หลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อการ
 ปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติ ที่เอียงไปในทางที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การ
 ปกครองแบบใช้อำนาจอาญา จะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่การปกครองแบบสร้างคนดี แต่เป็น
 การปกครองแบบกำจัดคนเลวนั่นเอง

วิไลนา แสงไพศรร์ค (2559 : 26) การปกครองคณะสงฆ์ไทยและสมณศักดิ์ของ
 พระสงฆ์ไทยตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 จนถึงพระราชบัญญัติคณะ
 สงฆ์ พ.ศ. 2505 ล้วนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรวมคณะสงฆ์ทั้งประเทศไว้ด้วยการใช้ระบบยศ
 หรือสมณศักดิ์เป็นเครื่องจูงใจ ในลักษณะระบบราชการ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2)
 พ.ศ. 2535 ได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคมเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขการเลื่อนสมณศักดิ์ ซึ่งสงฆ์จะต้อง
 รายงานประวัติสถานะเดิม รวมทั้งประวัติทางสงฆ์กับการทำหน้าที่ในขณะที่ครองสมณเพศและต้องมี
 ผลงาน 6 ด้าน ที่เป็นไปตามที่มหาเถรสมาคมได้บัญญัติไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้ถือเป็นพันธกิจ
 ของสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตาม นอกเหนือจากกิจของสงฆ์ที่มีอยู่ในพระธรรมวินัย ได้แก่ ด้านการ
 ปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศาสนศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้าน
 สาธารณประโยชน์ และด้านสาธารณูปการ เป็นต้น

3.3 ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย

ในสมัยกรุงสุโขทัยตอนต้น พระพุทธศาสนาที่ตั้งมั่นอยู่ในกรุงสุโขทัยเป็นนิกายมหายาน
 เพราะได้รับอิทธิพลมาจากเขมร ประมาณศตวรรษที่ 26-18 ครั้นถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง
 มหาราช ได้มีการขยายอาณาเขตลงไปทางตอนใต้ พระองค์ทรงเลื่อมใสศรัทธาพระเถระในนิกายเถร
 วาท หรือหินยานที่ได้รับสืบทอดมาจากลังกา จึงทรงได้อาราธนาพระเถระจากนครศรีธรรมราช ให้
 ไปปรับปรุงคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยได้ยึด
 แนวทางดำเนินการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง กล่าวว่าการปกครองต้องสอดคล้องกับฝ่ายอาณาจักร
 ระดับชั้นผู้ปกครองสงฆ์มี 2 ชั้น คือ สังฆราช และปูครู จัดการปกครองคณะสงฆ์ แบ่งเป็น 2
 ฝ่าย คือ

1) คณะสงฆ์ฝ่ายขวา ได้แก่ พระสงฆ์นิกายเดิม (นิกายมหายาน) เรียกว่า คามวาสี
 โดยมีราชทินนามสำหรับตำแหน่งสังฆนายก เรียกว่า “คันถะธูระ”

2) คณะสงฆ์ฝ่ายซ้าย ได้แก่ คณะสงฆ์ที่มาจากลังกา (นิกายเถรวาทหรือหินยาน) เรียกว่า วนวาสี หรืออรัญญวาสี โดยมีราชทินนามสำหรับตำแหน่งสังฆนายก เรียกว่า “วิปัสสนาธูระ”

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 3 คณะ คือ คณะวาสีฝ่ายซ้าย อยู่ในเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ คณะอรัญญวาสี และคณะคามวาสีฝ่ายขวา หรือคณะป่าแก้ว อยู่ในเขตหัวเมืองฝ่ายใต้ ในระยะต่อมา เมื่อพระสงฆ์คณะคามวาสีฝ่ายขวา หรือคณะป่าแก้วเพิ่มมากขึ้นทั้งในกรุงและหัวเมืองปักษ์ใต้ จึงได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ใหม่ คือ พระวันรัตน์ ประมุขฝ่ายขวา (คณะคามวาสี) พระพุทธโฆษาจารย์ ประมุขฝ่ายซ้าย (คณะคามวาสี) และพระพุฒาจารย์ ประมุขคณะอรัญญวาสี ซึ่งตำแหน่งนี้ทรงตั้งขึ้นใหม่เป็น เจ้าคณะแทนพระวันรัตน์ ประมุขฝ่ายอรัญญวาสีเดิม ซึ่งสลับเปลี่ยนไปเป็นเจ้าคณะคามวาสี (ฝ่ายขวา)

ในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกอบกู้เอกราชภายหลังจากที่กรุงศรีอยุธยาเสียเอกราช เมื่อปี พ.ศ. 2310 ต่อมาจึงได้ก่อตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีของไทย พร้อมกับทรงให้สืบเสาะหาพระเถระผู้ใหญ่สมัยกรุงศรีอยุธยาที่หนีภัยสงครามไปยังที่ต่างๆ เพื่ออาราธนามาปกครองคณะสงฆ์ และได้ดำเนินการแต่งตั้งตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ และการแต่งตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ด้วยพระองค์เองโดยถือแบบอย่างมาจากกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากกรุงธนบุรีเป็นราชธานีของไทยเป็นระยะเวลาเพียงช่วงสั้นๆ ประกอบกับบ้านเมืองอยู่ในช่วงฟื้นฟู ทำให้การดำเนินการเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ไม่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามจากหลักฐานที่ปรากฏพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งพระเถระผู้ดำรงตำแหน่ง “สมเด็จพระสังฆราช” จำนวน 3 รูป คือ รูปแรก ได้แก่ พระอาจารย์ดี วัดประตู่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปที่สอง ได้แก่ พระอาจารย์สี วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และรูปที่สาม ได้แก่ พระครูสุธรรมธีรราชมหายานี (ชื่น) วัดหงส์ (กรแก้ว อัจฉรวังษ์ และคณะ, 2539 : 5)

ในยุคเริ่มต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นการเริ่มต้นของการบังคับใช้กฎหมายโดยรัฐกับคณะสงฆ์ไทย ซึ่งช่วงแรกของการปกครองสงฆ์ (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3) ที่ไม่มีความซับซ้อนเหมือนปัจจุบัน โดยมีระดับการปกครองคณะสงฆ์แค่ 2 ชั้นคือ สมเด็จพระสังฆราชและพระครูหรือปูครู และได้ตรากฎหมายสำหรับปกครองคณะสงฆ์เป็นฉบับแรกของไทย ที่เรียกว่า “กฎหมายพระสงฆ์” ซึ่งบัญญัติระเบียบข้อบังคับไว้เพียง 10 ฉบับเท่านั้น เจตนาของกฎหมายดังกล่าว บัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องและควบคุมความประพฤติปฏิบัติของภิกษุสงฆ์เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์และเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาเท่านั้น

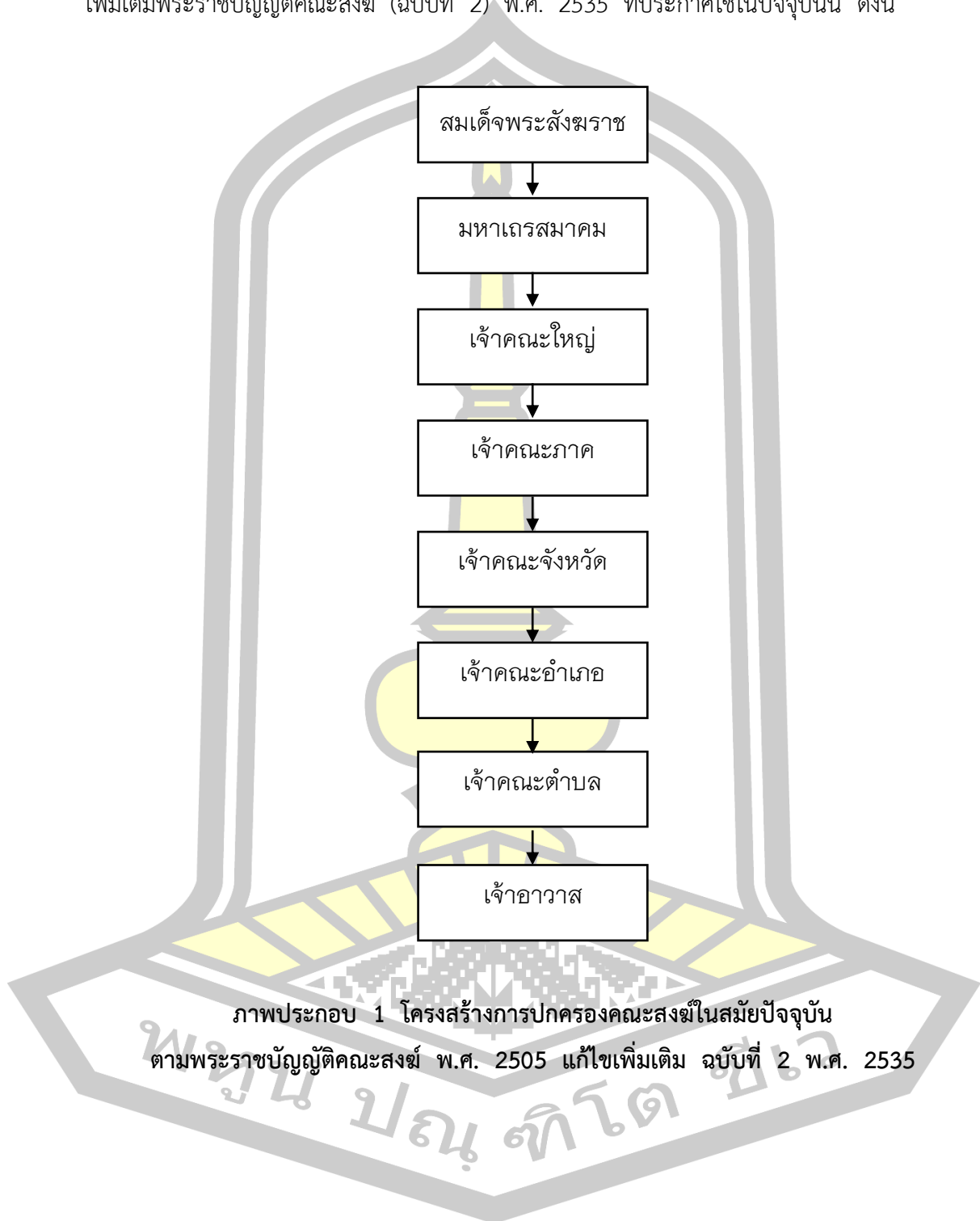
ต่อมาช่วงปลายรัชกาลที่ 3 และในรัชกาลที่ 4 มีการเพิ่มคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากการก่อตั้งโดยรัชกาลที่ 4 ในสมัยที่พระองค์ทรงผนวชอยู่ ทำให้ประเทศมีคณะสงฆ์ 2 นิกายคือ ฝ่ายมหานิกายที่มีมาแต่เดิมและธรรมยุติกนิกาย จนนำไปสู่ความขัดแย้งในหมู่สงฆ์เรื่อยมา ซึ่ง

เกิดจากการแบ่งชนชั้นและสิทธิพิเศษที่รัฐหรือพระมหากษัตริย์มอบให้แก่คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย จนเป็นเหตุให้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 ขึ้นมาใหม่ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของบ้านเมืองด้วยการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง โดยการตั้งมหาเถรสมาคมให้เป็นองค์กรปกครองสงฆ์สูงสุดในการปกครองสงฆ์ทั่วทั้งประเทศ อีกทั้งได้กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุขสูงสุดของมหาเถรสมาคม แต่ในขณะนั้นได้วางเว้นจากสมเด็จพระสังฆราช ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีแต่คณะกรรมการ ที่มีหน้าที่ประชุมและถวายรายงานต่อรัชกาลที่ 5 เท่านั้น เท่ากับว่า อำนาจการปกครองสงฆ์ยังคงอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์นั่นเอง

หลังการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการตรารัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นกฎหมายปกครองสูงสุดของประเทศซึ่งใครจะล่วงละเมิดมิได้ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองประเทศทั้งหมด จึงเกิดปัญหามากมาย รวมทั้งการพยายามเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นรูปแบบประชาธิปไตย คือให้มีการถ่วงดุลอำนาจในสถาบันสงฆ์ในรูปแบบเดียวกันกับการบริหารฝ่ายปกครองของรัฐ จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งในหมู่สงฆ์มากยิ่งขึ้น ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ โดยเริ่มจากการยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 และการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างการปกครองสงฆ์มาจนถึงปัจจุบัน มีการยกเลิกตำแหน่งในกฎหมายฉบับเดิม คือ ประธานสังฆสภา สังฆนายก และประธานคณะวินัยธร และรวมอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งทั้งสามเข้าไว้ด้วยกัน โดยมอบให้สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์ ผู้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ใน 2 ตำแหน่งคือ “ตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และโดยตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม (มาตรา 9) ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมโดยไม่ขัดแย้งกับธรรมนูญและกฎหมายตามมาตรา 18” (วิไลทนา แสงไพศรค์, 2559 : 22-24)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันถือว่าเป็นการปกครองโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงมาตามลำดับชั้น นับตั้งแต่มหาเถรสมาคมลงมาตลอดจนถึงในระดับเจ้าอาวาส อันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 นี้

โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ประกาศใช้ในปัจจุบันนี้ ดังนี้



พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง 30 ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในฐานะรัฐสภา พระราชบัญญัติฉบับหลังนี้เพียงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด ความข้อนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ความว่า

“...โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้วสมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การระดมสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

3.4 องค์การปกครองคณะสงฆ์ไทย

องค์การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันปกครองโดยมหาเถรสมาคม เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ทำหน้าที่คล้ายกับคณะรัฐมนตรี โดยมีสมเด็จพระสังฆราชหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 20 รูปซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควรและมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์ กรรมการมหาเถรสมาคมมีวาระ 2 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ 1) มรณภาพ 2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ 3) ลาออก 4) พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้ออก (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4), 2561)

เมื่อพิจารณาดำแหน่งสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทย จะเห็นว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 ว่าด้วยการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช จากเดิมเป็น "พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ" โดยให้เหตุผลว่า โดยที่ตามโบราณราชประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานนั้น เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งต่อมาได้เริ่มมีบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 เป็นต้นมา สมควรบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องเพื่อ

เป็นการสืบทอดและธำรงรักษาไว้ซึ่งโบราณราชประเพณีดังกล่าวโดยให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในรูปแบบของมหาเถรสมาคม ในปัจจุบันมีขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยส่วนใหญ่เป็นการมอบพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์เกี่ยวกับการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมโดยทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งหรือให้ออก โดยจะทรงปรึกษาราชการกับสมเด็จพระสังฆราชก่อนก็ได้ เกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชโดยทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการที่จะทรงพระกรุณาโปรดหรือมีพระราชวินิจฉัยให้ปฏิบัติเป็นประการอื่นได้ตามพระราชอัธยาศัย โดยทั้งหมดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ การกำหนดวาระของกรรมการมหาเถรสมาคม การแต่งตั้งกรรมการขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างลง การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่หรือเจ้าคณะภาค และตำแหน่งอื่นตามพระราชดำริ

กรรมการมหาเถรสมาคมชุดปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 แต่งตั้งวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2562 มีประธานกรรมการมหาเถรสมาคม คือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร และกรรมการมหาเถรสมาคม (ประกาศแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม, 2562) (ข้อมูลเมื่อเดือนเมษายน 2563) ดังนี้

- 1) สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 2) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย) วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
- 3) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนปญโญ) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร
- 4) สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (ประสิทธิ์ เขมงกโร) วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร
- 5) สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (สุชิน อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร
- 6) สมเด็จพระมหาธีรราชมุนี (ธงชัย ธมฺมธโช) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร
- 7) พระวิสุทธีวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมฺคุโณ) วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
- 8) พระพรหมโมลี (สุชาติ ธมฺมรตโน) วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
- 9) พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) วัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร
- 10) พระพรหมวิสุทธาจารย์ (มนตรี คณิสฺสโร) วัดเครือวัลย์ กรุงเทพมหานคร
- 11) พระพรหมเสนาบดี (พิมพ์ ญาณวีโร) วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร
- 12) พระวิสุทธาธิบดี (เชิด จิตตคุตโต) วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร
- 13) พระพรหมมุนี (บุญเรือง ปุณฺณโชโต) วัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

14) พระธรรมไตรโลกาจารย์ (พูนศักดิ์ วรรพทโท) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร

15) พระธรรมธัชมนี (อมร ญาโณทโย) วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

16) พระธรรมบัณฑิต (อภิพล อภิพลโ) วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร

17) พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญโญ) วัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร

18) พระธรรมปาโมกษ์ (สุนทร สุนทรธาโร) วัดราชผาติการาม กรุงเทพมหานคร

19) พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลัญญโต) วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร

20) พระธรรมรัตนดิลก (สมเกียรติ โกวิท) วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

3.5 พระสังฆาธิการ

คำว่าพระสังฆาธิการนี้ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2552 : 22) ได้ให้ความเห็นว่า พระสังฆาธิการ เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครอง คณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า“พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า พระ + สังฆ และ อธิการ เป็น พระสังฆาธิการแปลตามรูปศัพท์ว่า“พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในบทบัญญัติว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์”

ดังนั้น พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้มีตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ไทย นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นไปจนถึงเจ้าคณะใหญ่ตามกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 4 กำหนดตำแหน่งที่พระภิกษุจะดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้

- 1) เจ้าคณะใหญ่
- 2) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- 3) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- 4) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- 5) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
- 6) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็ต่อเมื่อได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะ และเลขานุการรองเจ้าคณะ ไม่ได้เป็นพระสังฆาธิการ เป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 1200)

3.5.1 คุณสมบัติพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติพระสังฆาธิการ คือ คุณความดีเฉพาะตัวของผู้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการ หรือ ของผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ แยกเป็น 2 ลักษณะ คือ คุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง

คุณสมบัติทั่วไป คือ ลักษณะแรกตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 6 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ 4 ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังนี้

- 1) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- 2) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- 3) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- 4) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- 5) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- 6) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- 7) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

พหุณฺ ปรณฺ ทิโต ชิวเว

คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง คือ ลักษณะที่สองมีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังความในกฎหมายมหาชน มาตรา 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสงฆ์ พ.ศ. 2541 ดังนี้

1) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ตามข้อ 7 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ

- (1) มีพรรษาพ้น 30 และ
- (2) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

2) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าคณะภาค ตามข้อ 10 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 20 และ
- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ
- (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ
- (5) เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม 9

ประโยค

3) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ตามข้อ 14 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ
- (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป

หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค

4) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ตามข้อ 18 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ
- (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็น

เปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค

5) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ตามข้อ 22 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ

- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ
- (4) เป็นพระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

6) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าอาวาส ตามข้อ 26 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 5 และ
- (2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

7) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ตามข้อ 29 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 10
- (2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ
- (3) มีสมณศักดิ์
- (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก
- (ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
- (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

8) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ตามข้อ 30 คือ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 10
- (2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ
- (3) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

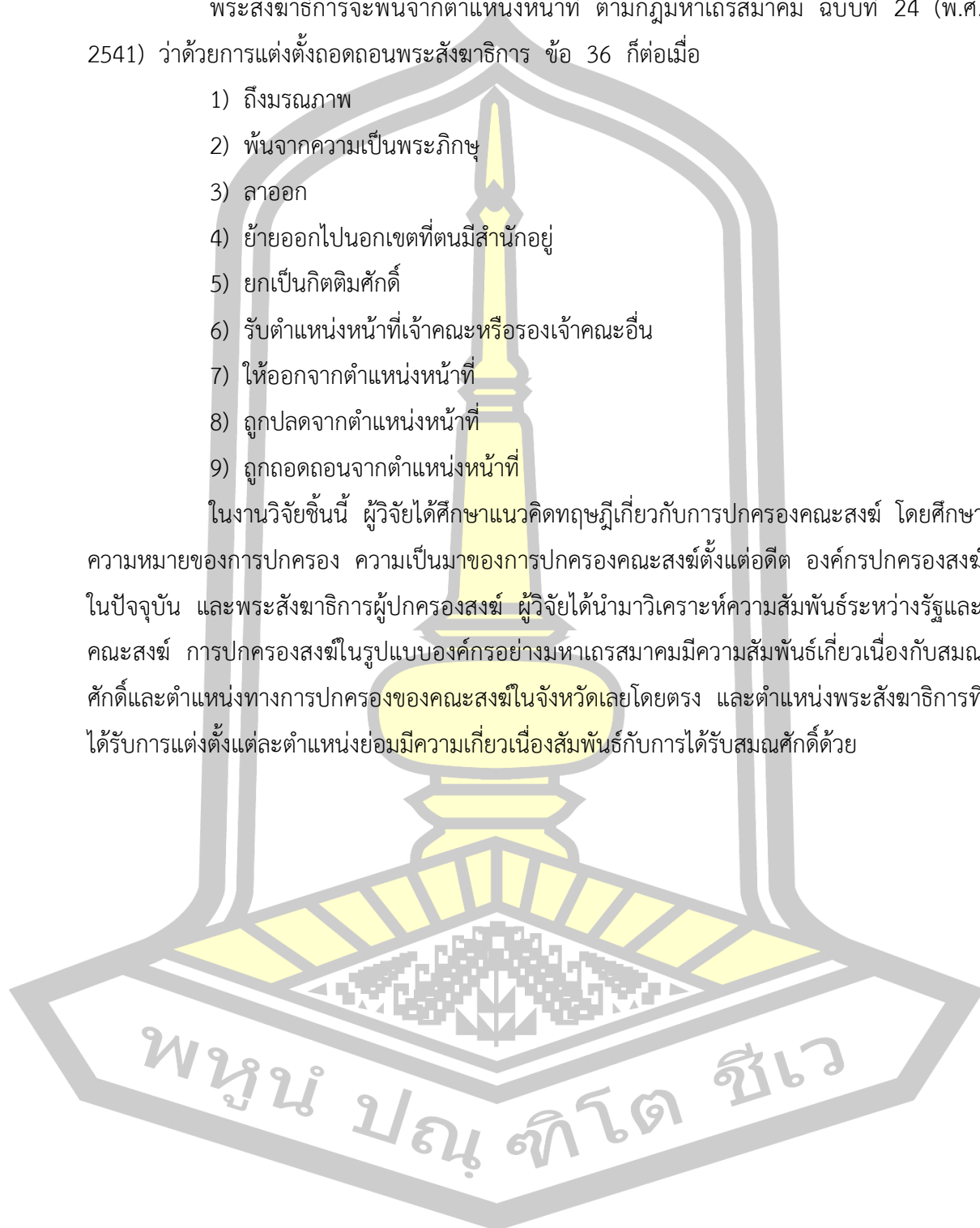
คุณสมบัติดังกล่าวนี้ กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและสูงไปกว่าที่กำหนดไว้เป็นการดียิ่ง และกำหนดตายตัวเฉพาะพรรษา นอกนั้นหากมีความจำเป็นผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

3.5.2 การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการจะพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 36 ก็ต่อเมื่อ

- 1) ถึงมรณภาพ
- 2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- 3) ลาออก
- 4) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- 5) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- 6) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- 7) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- 8) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- 9) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ โดยศึกษาความหมายของการปกครอง ความเป็นมาของการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีต องค์การปกครองสงฆ์ในปัจจุบัน และพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและคณะสงฆ์ การปกครองสงฆ์ในรูปแบบองค์กรอย่างมหาเถรสมาคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดเลยโดยตรง และตำแหน่งพระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งแต่ละตำแหน่งย่อมมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการได้รับสมณศักดิ์ด้วย



4. ประวัติความเป็นมาจังหวัดเลยและสภาพการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

4.1 ความเป็นมาจังหวัดเลย

จังหวัดเลย ได้ชื่อว่า “เมืองแห่งทะเลภูเขา สุดหนาวในสยาม” มีหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาว่า ก่อตั้งโดยชนเผ่าไทยที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ ที่ก่อตั้งอาณาจักรโยนก โดยพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมือง (เชื่อกันว่าเป็นเชื้อสายราชวงศ์สิงหนวัติ) ได้มีผู้อพยพจากอาณาจักรโยนกที่ล่มสลายแล้ว ผ่านดินแดนล้านช้างข้ามลำน้ำเหืองขึ้นไปทางฝั่งขวาของลำน้ำหมันถึงบริเวณที่ราบ พ่อขุนผาเมืองได้ตั้งบ้านด่านขวา (ปัจจุบันอยู่ในบริเวณชายเนินนาด่านขวา ซึ่งมีซากวัดเก่าอยู่ในแปลงนาของเอกชน ระหว่างหมู่บ้านหัวแหลมกับหมู่บ้านนาเปี้ย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย) ส่วนพ่อขุนบางกลางหาวได้แบ่งไพร่พลข้ามลำน้ำหมันไปทางฝั่งซ้ายสร้างบ้านด่านซ้าย (สันนิษฐานว่า อยู่ในบริเวณหมู่บ้านเก่า อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในปัจจุบัน)

ต่อมาจึงได้อพยพเลื่อนขึ้นไปตามลำน้ำไปสร้างบ้านหนองคู และได้นำนามหมู่บ้านด่านซ้าย มาขนานนามหมู่บ้านหนองคูใหม่เป็น “เมืองด่านซ้าย” อพยพไปอยู่ที่เมืองบางยาง ในที่สุด โดยมีพ่อขุนผาเมืองอพยพผู้คนติดตามไปตั้งเมืองราด (เชื่อว่าเป็นเมืองศรีเทพ อยู่ในท้องที่อำเภอศรีเทพ และอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์) และตั้งเมืองด่านซ้ายเป็นเมืองหน้าด่านทางตะวันออกของเมืองบางยาง นอกจากนี้แล้วยังมีชาวยุโรปอีกกลุ่มหนึ่ง ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนระหว่างชายแดนตอนใต้ของอาณาเขตล้านนาไทยต่อแดนล้านช้างอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะอพยพหนีภัยสงคราม ข้ามลำน้ำเหืองมาตั้งเมืองเซไล (สันนิษฐานว่า อยู่ในท้องที่หมู่บ้านทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย) จากหลักฐานในสมุดข่อยที่มีการค้นพบ เมืองเซไล อยู่ด้วยความสงบร่มเย็นมาจนกระทั่งถึงสมัยเจ้าเมืองคนที่ 5 เกิดทุกข์ภัยไข้เจ็บ ฝนฟ้าไม่ตก จึงได้พาผู้คนอพยพไปตามลำแม่น้ำเซไล ถึงบริเวณที่ราบระหว่างปากลำห้วยไหลตกแม่น้ำเซไล จึงได้ตั้งบ้านเรือนขึ้นขนานนามว่าบ้านแห่ (บ้านแฮ่) ส่วนลำห้วยให้ชื่อว่า ห้วยหมาน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 4 ทรงพิจารณาเห็นว่าหมู่บ้านแฮ่ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งห้วยน้ำหมานและอยู่ใกล้กับแม่น้ำเลยมีผู้คนเพิ่มมากขึ้น สมควรจะได้ตั้งเป็นเมืองเพื่อประโยชน์ในการปกครองอย่างใกล้ชิด จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง เป็นเมือง เรียกว่าชื่อตามนามของแม่น้ำเลยว่า เมืองเลย ต่อมา พ.ศ. 2440 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองพื้นที่ ร.ศ. 116 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากเดิมมาเป็นแบบเทศาภิบาลโดยแบ่งเป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จึงแบ่งการปกครองเมืองเลย ออกเป็น 4 อำเภอที่ตั้งเมืองเรียกชื่อว่าอำเภออุดรพิทยานุกูล ต่อมา พ.ศ. 2442-2449 เปลี่ยนชื่อเมืองเลยเป็นบริเวณน้ำเลย พ.ศ. 2449-2450 เปลี่ยนชื่อบริเวณลำน้ำเลยเป็นบริเวณลำน้ำเหือง และใน พ.ศ. 2450

ได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2450 ยกเลิกบริเวณลำน้ำเหืองให้คงเหลือไว้เฉพาะเมืองเลย โดยให้เปลี่ยนชื่ออำเภอกุดป่องเป็นอำเภอเมืองเลยจนถึงปัจจุบัน

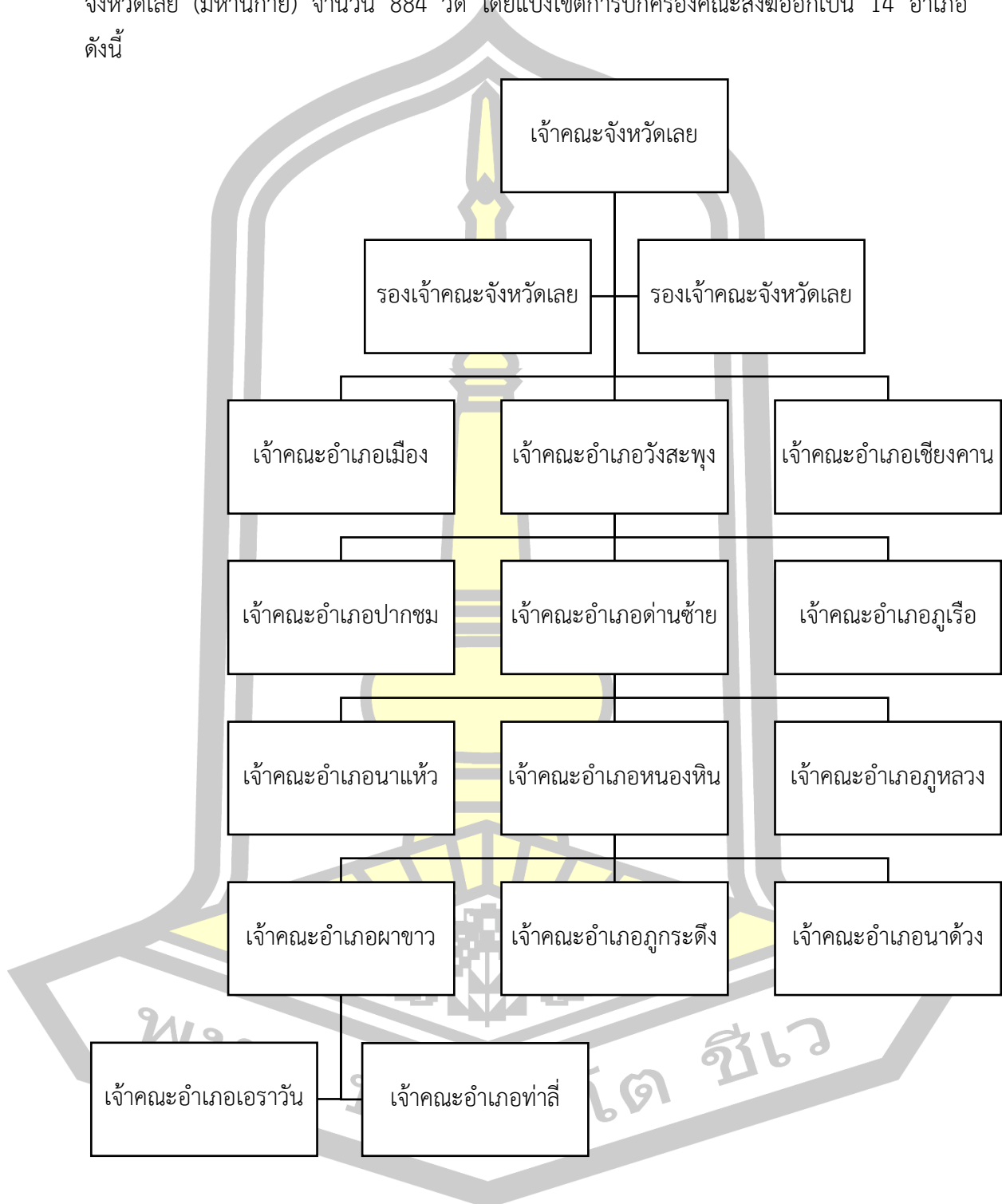
4.2 สภาพการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยในอดีต การปกครองคณะสงฆ์ไทยยังคงอยู่ร่วมกัน คือ ในระดับภาคมีเจ้าคณะผู้ปกครองเดียวกัน ระดับจังหวัดมีเจ้าคณะจังหวัดรูปเดียวกัน ทั้งคณะสงฆ์ที่สังกัดมหานิกายและคณะสงฆ์ที่สังกัดธรรมยุติกนิกาย บางจังหวัดก็มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกาย บางจังหวัดก็มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นมหานิกาย การปกครองดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เนื่องจากพระปกครองส่วนใหญ่เป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกาย มาปกครองคณะสงฆ์มหานิกายซึ่งเป็นสงฆ์หมู่่มาก ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับ หลังจากนั้นมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ออกตามสายนิกาย

เจ้าคณะจังหวัดเลยรูปแรกคือพระอดีตัยคุณาธาร (หลวงปู่ศรีจันทร์) และต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชคุณาธาร เป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกายปกครองคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2487-2494 ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะชั้นเทพในราชทินนามที่ พระเทพวรลังการ และสุดท้ายได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมในราชทินนามที่ พระธรรมวรลังการ จนกระทั่งได้มรณภาพใน พ.ศ. 2543 ส่วนฝ่ายมหานิกายมีเจ้าคณะจังหวัดเลย 5 รูป ประกอบด้วยพระราชวิรมุณี (ขำนิ ฉนโน) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้รับแต่งตั้งเมื่อปี พ.ศ.2495-2553 พระศรีอรุณเมธี (เคน อุดกกาโม) วัดศรีวิชัยนาราม ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้รับแต่งตั้งเมื่อปี พ.ศ.2553-2534 (พระมหาสุทธิพงษ์ คุณเมือง, 2548) พระเทพสิทธิมงคล วัดศรีวิชัยนาราม ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้รับแต่งตั้งเมื่อปี 2534-2549 พระราชวิราภรณ์ (เสาร์ อภินโนโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้รับแต่งตั้งเมื่อปี 2549-2559 และพระราชปรีชา มุณี เจ้าคณะจังหวัดเลย วัดศรีบุญเรือง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ได้รับแต่งตั้งเมื่อปี 2559 ถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดเลย นอกจากจะปกครองตามพระธรรมวินัยแล้ว พระสงฆ์จังหวัดเลยยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายอาญา โดยยึดถือตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย (ฝ่ายมหานิกาย) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 อำเภอ โดยคณะสงฆ์จังหวัดเลยมีนโยบายอยู่ 6 ประการ ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา ศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ 6) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย (มหานิกาย) จำนวน 884 วัด โดยแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น 14 อำเภอ ดังนี้



ภาพประกอบ 2

โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ตาราง 1 รายชื่อผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ในเขตจังหวัดเลย

ที่	ราชทินนาม (ชื่อ)	ตำแหน่ง	วัด
1	พระราชปรีชา牟尼	เจ้าคณะจังหวัดเลย	ศรีบุญเรือง
2	พระสิริรัตนเมธี	รองเจ้าคณะจังหวัดเลย	โพนชัย
3	พระครูสิริปัญญาวิสุทธิ	รองเจ้าคณะจังหวัดเลย	ศรีคุณเมือง
4	พระครูวิมลโพธิสาร	เจ้าคณะอำเภอเมืองเลย	โพธิ์ศรีสมโพธิ
5	พระครูปริยัติกิจวรรณ	เจ้าคณะอำเภอวังสะพุง	ศรีบุญเรือง
6	พระครูปริยัติธรรมโกศล	เจ้าคณะอำเภอเชียงคาน	สันติวนาราม
7	พระครูปริยัตยาทร	เจ้าคณะอำเภอปากชม	ศรีวิชัยนาราม
8	พระครูภาวนาวิสุทธิธารณ	เจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย	เนรมิตวิปัสสนา
9	พระครูศรีธีราภรณ์	เจ้าคณะอำเภอภูเรือ	วัดวารีสาร
10	พระครูโพธิจริยาภิวัตร	เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว	โพธิ์ชัย
11	พระครูมงคลอุดมธรรม	เจ้าคณะอำเภอหนองหิน	เหล่าตุ้มพัฒนาราม
12	พระครูอรุณวรกิจ	เจ้าคณะอำเภอภูหลวง	ดอนหอพัฒนาราม
13	พระครูสังัจจญาณประสุทธิ์	เจ้าคณะอำเภอผาขาว	ถ้ำผาสวรรค์
14	พระครูปริยัติวิชิรคุณ	เจ้าคณะอำเภอภูกระดึง	ศรีภูกระดึงพัฒนาราม
15	พระครูวีรวงศ์วิวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอนาดัง	วีรราชภูร์บำรุง
16	พระครูภวิธรรมนิเทศ	เจ้าคณะอำเภอเอราวัณ	เอราวัณพัฒนาราม
17	พระครูประสิทธิวรญาณ	เจ้าคณะอำเภอท่าลี่	โพนข่า

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาจังหวัดเลยและสภาพการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ในประเด็นต่างๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทั้งนี้สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการเข้าสู่สมณศักดิ์และการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลยได้

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้
 วัชระ งามจิตฺตเจริญ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาข้อดีและปัญหาของสมณศักดิ์ รวมทั้งแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติในเรื่องสมณศักดิ์ จากการศึกษา พบว่า สมณศักดิ์ โดยตัวมันเองเป็นสิ่งดีงามเพราะเป็นการยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือมีคุณงามความดีต่อพระศาสนาหรือประเทศชาติแต่เป็นธรรมดาที่สิ่งต่างๆ มักจะมีทั้งด้านบวก ด้านลบ หรือข้อดีและข้อเสีย และสามารถมองต่างกันได้ จึงมักเกิดปัญหาในปรากฏการณ์ต่างๆ ของสังคม สมณศักดิ์ก็เช่นเดียวกันก็มีทั้งข้อดีและปัญหาที่เกิดจากผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องและผู้ที่มีมองเรื่องสมณศักดิ์ด้วยมุมมองที่ต่างกันไป แม้จะไม่อาจยืนยัน หรือพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างเด็ดขาด แต่ก็มีเหตุผลพอที่จะสรุปว่า อย่างน้อยสมณศักดิ์มีข้อดีไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย และยังสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่รุนแรงเสียหายถึงขนาดควรยกเลิกสมณศักดิ์ อีกทั้งในความเป็นจริงการยกเลิกสมณศักดิ์เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเพราะสมณศักดิ์ผูกโยงอยู่กับระบบการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งระบบการปกครองบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมไทยและเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์

สมณศักดิ์ จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าการยกเลิก ซึ่งวิธีการปรับปรุงที่สำคัญและมีความเป็นไปได้คือการปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์ โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกันคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้างและเป็นธรรมมากขึ้นเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา ได้รับสมณศักดิ์ด้วย แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่ การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์

ในสภาพการณ์ปัจจุบันที่เรายังไม่ได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขระบบสมณศักดิ์ พระสงฆ์รัฐ และประชาชนก็ควรปฏิบัติตนต่อเรื่องสมณศักดิ์ให้เหมาะสมมากขึ้นเพื่อปูทางไปสู่การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ในระยะยาว เช่น พระสงฆ์ต้องเข้าใจเจตนารมณ์ของสมณศักดิ์ให้ถูกต้อง ไม่ลุ่มหลงมัวเมาในสมณศักดิ์ ชาวบ้านก็ควรส่งเสริมพระสงฆ์ไม่ให้เกิดการยึดติดอยากได้สมณศักดิ์ ควรช่วยเตือนสติและช่วยกันลดค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย และการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องสมณศักดิ์ให้พระสงฆ์และชาวบ้านเข้าใจเรื่องสมณศักดิ์ อย่างถูกต้องจะช่วยลดปัญหาของสมณศักดิ์ได้

ดณัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยของ องค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพ ด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2535 มีรูปแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ส่งผลให้การบริหารจัดการอริกรณทั้ง 4 ด้วยอริกรณสมณะทั้ง 7 เกิดปัญหา ต่างๆ เช่น ความล่าช้า ความไม่เป็นธรรม ความไม่ชัดเจนตามพระธรรมวินัยซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพ จิตใจในด้านความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ ข้อดีของการบริหารจัดการ คือ มีความเป็น เอกภาพและมีความใกล้ชิดกับรัฐ ส่วนข้อเสียนั้นได้แก่ การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัยและความ เสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม 3 ประการ คือ 1) พระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. 2505 2) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ 3) ระบบสมณศักดิ์ แนวทางแก้ไข คือ 1) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย 2) ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสา นักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่น เพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรม และ 3) แก้ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิด ปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตาม พระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ

ณัฐราพร จินดาสวัสดิ์ (2558) ได้ทำการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและบทบาทคณะสงฆ์ พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พัฒนามาจากหลักพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตของสังคมไทย มีกฎหมายบ้านเมือง มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ที่มาเกื้อหนุนพระธรรมวินัย อาทิ ในด้าน รูปแบบของการปกครองคณะสงฆ์ที่มีการพัฒนาขึ้นมาจากสมัยก่อน คือ การปกครองคณะสงฆ์ด้วย กิจการงาน 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้าน การศึกษาสงฆ์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณ สงเคราะห์ และรูปแบบการบริหารการปกครองก็มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีมหาเถรสมาคมเป็น องค์การสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์รูปแบบการปกครองของมหาเถรสมาคมปกครองเป็นแบบผสม โดยรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ ส่วนกลาง คือ มีศูนย์การปกครองและปฏิบัติภารกิจการคณะสงฆ์และการสั่งการอยู่ในส่วนกลาง และกระจายอำนาจไปยังทุกภาคส่วน โดยการแบ่งระเบียบการปกครองคณะสงฆ์เป็น 2 ส่วน คือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยแต่งตั้ง เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รับผิดชอบปกครองพระภิกษุ-สามเณร และสมาชิกภายในวัดหรือภายในเขตปกครองที่รับมอบหมาย มีผู้อำนวยการสำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม และยังมีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลยประจำจังหวัด เพื่อเป็นองค์กรอีกองค์กรหนึ่งในการสนองงานพระสงฆ์ในเขตปกครองจังหวัดนั้นๆ

พระณรงค์ สังขวิจิตร (2558) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา พบว่า ปัจจุบันคณะสงฆ์ประสบปัญหาโครงสร้างการปกครอง ปัญหาขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ สาเหตุปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) สาเหตุต่อมาก็คือขาดประสิทธิภาพในการปกครองมาจากสาเหตุที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก ซึ่งด้อยในประสิทธิภาพการทำงานเพราะชราภาพและยังด้อยความรู้ความสามารถในการปกครองคณะสงฆ์สืบเนื่องจากระบบกลไกคณะสงฆ์ไม่มีการพัฒนาประสิทธิภาพผู้ปกครองคณะสงฆ์ ต่อมาสาเหตุของหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ นั้นจำเพาะเจาะจงไว้ที่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ผ่านจำนวนเงินเพื่อสร้างศาสนวัตถุ

พระครูสันติธรรมมาภิรัต (2557) ได้สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ภาค 15 พบว่า สภาพการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 มีการปกครองโดยใช้ พระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ประกอบกับ กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ มหาเถรสมาคมเป็นแบบแผนในการปฏิบัติสืบทอดกันมา ยังไม่มีการปรับปรุงแบบแผนให้เหมาะสมกับยุคสมัย และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 ประกอบด้วยระบบการปกครองที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ การพัฒนารูปแบบด้านการวางแผน มีการวางแผนในการส่งเสริมคุณภาพของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ในการปกครองคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่น ส่งเสริมด้านการศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ และพระภิกษุ สามเณร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี กำหนดนโยบายการปฏิบัติงานแต่ละปีให้ชัดเจน โดยมีแผนการพัฒนาแผนปฏิบัติการ แผนยุทธศาสตร์ การพัฒนารูปแบบด้านการจัดการองค์กร อีกทั้งยังต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการกิจของคณะสงฆ์ในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงฆ์และด้านการศึกษาสงฆ์ และด้านการศึกษาสงฆ์

ชาตรี สุขสบาย (2559) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ไทย : ศึกษากรณีจังหวัดในเขตปริมณฑล ผลสรุป พบว่า 1) บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 และยังมีคณะสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย คือ ฝ่ายมหายานที่แบ่งเป็นจีนิกายและอนันมิกาย และฝ่ายเถรวาทที่แบ่งเป็นมหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของสมเด็จพระสังฆราช ผู้ที่มหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศึกษาสงเคราะห์ 3) การสาธารณูปการ 4) การศาสนศึกษา 5) การเผยแผ่ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์

สมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดปริมณฑล มีสมรรถนะหลักอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ สมรรถนะด้านคุณสมบัติการปฏิบัติงาน สมรรถนะด้านทักษะ และสมรรถนะด้าน องค์ความรู้ มีสมรรถนะตามหน้าที่อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ สมรรถนะด้านการสาธารณสงเคราะห์ สมรรถนะด้านการสาธารณูปการ สมรรถนะด้านการปกครอง สมรรถนะด้านการเผยแผ่ สมรรถนะด้านการศาสนศึกษา และสมรรถนะด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีพฤติกรรมของการพัฒนาสมรรถนะ โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มิติด้านการสรรหา มิติด้านการพัฒนา มิติด้านการประเมินผล

แนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดปริมณฑล ควรเริ่มบรรจุแนวทางการพัฒนาไว้ในแผนปฏิบัติการ และแผนกลยุทธ์ของสถาบันคณะสงฆ์ไทย เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติร่วมกัน ทั้งด้านการสร้างวิสัยทัศน์ (vision) การให้การศึกษา (education) การเข้ารับการศึกษาอบรม (training) และ การศึกษาดูงาน (study tour) ทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว และใช้แนวทางการนำรูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะที่ได้ทำการวิเคราะห์จำแนกการพัฒนาเป็นรายด้านไว้ตามความเหมาะสม ตรงกับบริบทของการดำเนินการของคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน เพื่อให้แต่ละเขตการปกครองคณะสงฆ์ในเขตต่างๆ สามารถนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์

วัลธนา แสงไพศรร์ค (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไข ปัญหา พบว่าการปกครองคณะสงฆ์มีความเกี่ยวพันกันทั้งในด้านกฎหมายฝ่ายรัฐ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายฝ่ายคณะสงฆ์ คือ ข้อบังคับ ระเบียบ มติ หรือประกาศของมหาเถรสมาคม โดยสรุปแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นประเด็นหลักๆ อยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประเด็นเรื่องโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ และประเด็นเรื่องสมณศักดิ์กับการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีรายละเอียดพอสรุปความได้ดังนี้ การศึกษาปัญหาโครงการการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระธรรมวินัย ไม่พบปัญหาแต่อย่างใด แต่การศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กับพบปัญหามากมาย โดยผู้วิจัยได้แยกประเด็นปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ออกเป็น 2 ประเด็นคือ 1) ปัญหาที่เกิดจากการปกครองของฝ่ายรัฐ เช่น การกำหนดการปกครองคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐด้วยข้อบังคับ หรือแม้แต่ระเบียบต่างๆ 2) ปัญหาที่เกิดจากการปกครองคณะสงฆ์เอง เช่น ระบบการปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น โดยการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด (มหาเถรสมาคม) และการยึดโยงสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ จนส่งผลกระทบต่อเงื่อนไขในการพิจารณาสมณศักดิ์ เป็นต้น

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมณศักดิ์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่คู่สถาบันพระพุทธศาสนาของไทยของไทยมาแต่อดีต จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าการยกเลิก ซึ่งวิธีการปรับปรุงที่สำคัญและมีความเป็นไปได้คือการปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์ โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกันคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้าง แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่ การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์และประชาชนก็ควรปฏิบัติตนต่อเรื่องสมณศักดิ์ให้เหมาะสมเพื่อไม่ให้พระสงฆ์เกิดการยึดติดอยากได้สมณศักดิ์ จะช่วยลดปัญหาของสมณศักดิ์ได้

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ส่วนการปกครองคณะสงฆ์นั้น ในปัจจุบันพิจารณาผลงานจากกิจการงาน 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ สาเหตุปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สาเหตุต่อมาก็คือขาดประสิทธิภาพในการปกครอง เกิดจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูง ซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก และปัญหาระเบียบที่กำหนดหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์นั้นจำเพาะเจาะจง หรือยึดโยงไว้กับผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ไว้จำนวนมาก เช่น จำนวนเงินเพื่อสร้างศาสนวัตถุ เป็นต้น หากแก้ปัญหาาระบบรวมศูนย์อำนาจโดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์ในท้องถิ่นมาร่วมกันคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก หรือเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่นๆ เช่น การศึกษาในท้องถิ่น ได้รับสมณศักดิ์ด้วยแม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร หรือการกำหนดตำแหน่งบริหารให้แก่พระสงฆ์ในท้องถิ่นโดยตรงเป็นผู้ปกครองกันเอง ตั้งแต่ระดับภาคลงมาจะช่วยแก้ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะการรวมอำนาจได้ เนื่องจากปัจจุบันเจ้าคณะภาคส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร การลงพื้นที่แก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่นอาจเกิดปัญหาและล่าช้า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยซึ่งถือเป็นพื้นที่ชนบทห่างไกลอีกพื้นที่หนึ่งของประเทศไทย



บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ จำนวน 4 รูป
- กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ จำนวน 3 รูป
- กลุ่มที่ 3 ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน
- กลุ่มที่ 4 ไวยาวัจกร จำนวน 3 คน
- กลุ่มที่ 5 นักวิชาการศาสนา จำนวน 3 คน

จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 15 รูป/คน เลือกกลุ่มเป้าหมายโดยการสุ่มแบบ

เฉพาะเจาะจง

พูน ปณ ทิโต ชีเว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) เป็นแบบลักษณะคำถามปลายเปิด ที่ได้กำหนดแนวคำถามไว้กว้างๆ ในแต่ละด้านของคำถาม จะให้เป็นไปตามความเหมาะสมตามบริบท ที่เกี่ยวกับกระบวนการการก้าวสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยประเด็นหลัก 2 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นปัญหา และปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์จังหวัดเลยยังไม่ได้เข้าสู่สมณศักดิ์ และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการเสนอแนะแนวทางการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

จากกรอบคำถามข้างต้นนี้จะถูกใช้เพื่อนำมาอธิบายให้เห็นถึงปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ ปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย และการเสนอแนะแนวทางการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 15 รูป/คน

3. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย เพื่อนำมาเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2) กำหนดกรอบการสัมภาษณ์ จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์ตามกรอบที่กำหนดเป็นประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูล

3) เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาเนื้อหาการสัมภาษณ์ รูปแบบ การใช้ภาษา เพื่อให้ได้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่สมบูรณ์

4) แล้วนำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

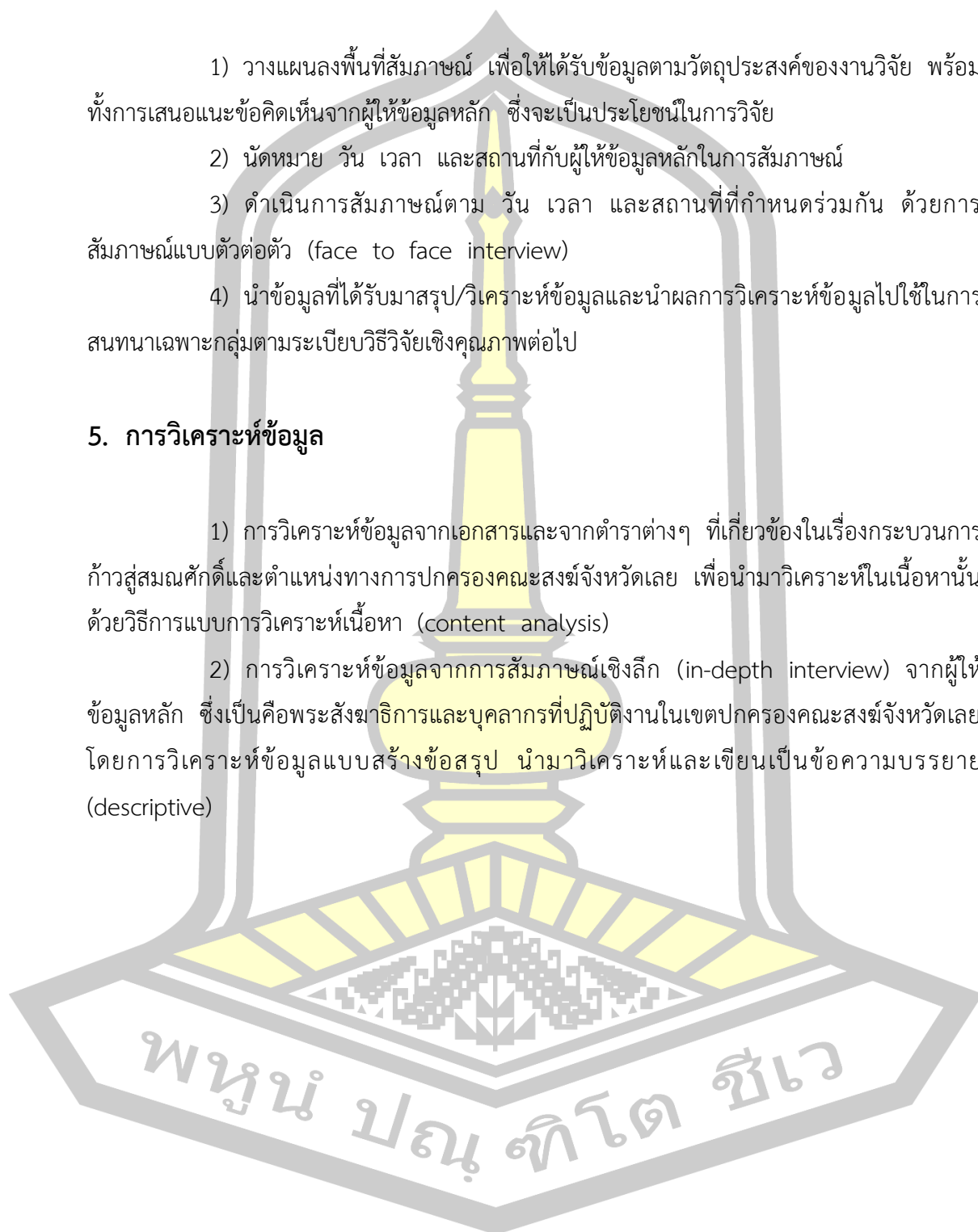
5) จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) วางแผนลงพื้นที่สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้รับข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย พร้อมทั้งการเสนอแนะข้อคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิจัย
- 2) นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์
- 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตาม วัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดร่วมกัน ด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (face to face interview)
- 4) นำข้อมูลที่ได้รับมาสรุป/วิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปใช้ในการสนทนาเฉพาะกลุ่มตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและจากตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องกระบวนการก้าวสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเนื้อหานั้นด้วยวิธีการแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นคือพระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป นำมาวิเคราะห์และเขียนเป็นข้อความบรรยาย (descriptive)



บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเป็นประเด็นต่างๆ โดยเริ่มจากปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย และข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยจะได้นำเสนอ ดังนี้

1. ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีการปกครองภายใต้กฎหมายมหาเถรสมาคม โดยปกครองตามลำดับขั้นปกครอง เริ่มจากเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราช ตามลำดับ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองส่วนใหญ่มักจะได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์ และมีพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ในทุกๆ ปีของวันสำคัญอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยพบว่า การเลื่อนสมณศักดิ์และการตั้งสมณศักดิ์นั้นมีพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยบางรูปได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์แล้ว แต่ไม่ปรากฏว่ามีประวัติการได้ปรับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นอีก รวมไปถึงพระสงฆ์ในเขตปกครองที่ไม่เคยได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เลยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์และบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย พบปัญหาในการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ดังนี้

1.1 การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด

เนื่องจากการเข้าสู่สมณศักดิ์นั้นมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้เข้มงวด เช่น ต้องเป็นพระสังฆาธิการ มีอายุและพรรษาเป็นไปตามกฎระเบียบ ไม่มีการยืดหยุ่นจึงทำให้มีพระสงฆ์ที่มีอายุและพรรษาไม่ครบตามระเบียบกฎเกณฑ์ขาดคุณสมบัติในการเข้าสู่สมณศักดิ์ ประกอบกับจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่มีน้อยโดยเฉพาะในต่างจังหวัดที่ห่างไกลเนื่องจากสมณศักดิ์ผูกกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เมื่อพิจารณาที่วิธีขอพระราชทานสมณศักดิ์นั้น เท่าที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์หรือเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จะเป็นผู้ริเริ่มขอให้กับพระสังฆาธิการในบังคับบัญชาของตน โดยสั่งให้รูปที่จะขอทำประวัติตามเอกสาร จากนั้นจึงตรวจรับรองแล้วเสนอต่อ

ผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาตามลำดับ เพื่อให้คณะอนุกรรมการของแต่ละฝ่ายพิจารณาชั้นหนึ่งก่อน แล้วนำเสนอพิจารณาในมหาเถรสมาคม จากนั้นมอบเรื่องให้ทางราชการ เพื่อดำเนินการและนำความกราบบังคมทูล จะเห็นว่าผู้ที่จะเสนอขอต้องได้รับการเห็นชอบหรือได้รับการเสนอชื่อจากผู้บังคับบัญชาเหนือตน และการขอพระราชทานสมณศักดิ์ต้องเป็นไปตามลำดับชั้น ซึ่งต้องใช้ความอาวุโสจึงจะก้าวเข้าสู่สมณศักดิ์ได้ กล่าวคือหากไม่มีอายุพรรษาที่มากกว่าพระสังฆาธิการผู้ปกครองหรือเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่ตนสังกัดอยู่ หรือมิได้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น ก็จะไม่สามารถเข้าสู่สมณศักดิ์ที่สูงขึ้นได้นั่นเอง

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่มีสมณศักดิ์ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในเขตจังหวัดเลย พบว่า ได้ให้ความเห็นมุ่งไปที่กฎระเบียบเป็นส่วนใหญ่ที่จำกัดคุณสมบัติพระสงฆ์ที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ไว้หลายประการ เช่น อายุ และการดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ท่านได้ให้ความเห็นว่า “กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นปัญหา เพราะพระภิกษุบางรูปมีความรู้ความสามารถ มีความเป็นผู้นำ และมีความเสียสละ แต่ก็ไม่สามารถเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางคณะสงฆ์ได้ เพราะมีข้อจำกัดที่ต้องดูพรรษาและการดูว่าดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาแล้วกี่ปี” (พระครูสุตคุณาลงกรณ์, สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2562.) สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น ซึ่งอยู่ในกลุ่มพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์เช่นเดียวกัน พบว่า ท่านให้ความเห็นว่าปัญหาปัจจุบันเกิดจากระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดอายุ พรรษา รวมถึงจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่กำหนดไว้ให้กับพระสังฆาธิการผู้ปกครอง หรือเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในจังหวัดเลยไว้แล้ว “ปัญหาที่พบคือ มีระเบียบกฎเกณฑ์กำหนด อายุ พรรษา ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบและจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่มีน้อยไม่เพียงพอ” (พระครูสุวรรณธรรมาท, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.)

ปัญหาด้านการกำหนดอายุ ยังสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดเลยอีกหลายๆ รูป ในลักษณะที่กฎหมายไม่เอื้อต่อพระภิกษุที่บวชใหม่ว่า “กฎหมายปัจจุบันเก่า ไม่ทันสมัย การณ์ ไม่เอื้อต่อพระภิกษุที่บวชใหม่ วินัยส่วนวินัย กฎหมายส่วนกฎหมาย” (พระครูโพธิสิริวิฑูฒิ, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) และมีผู้ให้ข้อมูลหลักรูปอื่นให้ความเห็นเกี่ยวกับอายุพรรษาว่า “ระเบียบปัจจุบันเป็นปัญหาบางประการ เช่น อายุพรรษาต้อง 5 พรรษา จึงจะเป็นเจ้าอาวาสได้ มีพระบางรูปบวชเณรมาตั้งแต่อายุ 12 ต้องพลาดโอกาส ทั้งๆ ที่คุณสมบัติอย่างอื่นครบ เช่น จบนักธรรมเอก เป็นพระเปรียญ หรือจบปริญญาตรี” (พระมหาจันทมล อภิตโน, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) ประเด็นปัญหาระเบียบกฎเกณฑ์นี้ เมื่อสัมภาษณ์ไวยาวัจกรและนักวิชาการศาสนา ซึ่งมีความใกล้ชิดกับวัดและวงการของพระสงฆ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มของพระสงฆ์ ว่าระเบียบกฎเกณฑ์ในการเข้าสู่สมณศักดิ์ในปัจจุบันเป็นปัญหา ซึ่งความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ โดยท่านได้ให้ความเห็นว่า “ระเบียบกฎเกณฑ์ปัจจุบันเป็นระเบียบที่เก่าเกินไป ไม่ทันสมัย ขาด

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน” (ศุภชัย ลีกระจำัง, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2562.) สอดคล้องกับ ไวยาวัจกรท่านอื่น ที่ได้พูดถึงการกำหนดอัตราสมณศักดิ์ หรือ โควตา นั้น เอื้อต่อพระสงฆ์ใน ส่วนกลาง เช่น ในวัดสำคัญที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นปัญหาต่อการเข้าสู่ สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ในส่วนภูมิภาค หรือ ต่างจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดเล็กและห่างไกลอย่าง จังหวัดเลย ซึ่งท่านได้ให้ความเห็นว่า “การกำหนดเกณฑ์ต่างๆ ใช้นั้นใช้ในส่วนรวมทั้งส่วนกลางและ ต่างจังหวัด ผลงานจึงตกอยู่ที่ส่วนกลางมาก เช่น บางวัดมีพระสงฆ์สมณศักดิ์จำนวนมาก ทั้งพระ ครุ พระราชาคณะชั้นสามัญ ชั้นราช ชั้นเทพ” (ชาลวิทย์ ศรีสุธรร, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562.)

ผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดถึงการกำหนดโควตาโดยเห็นว่าควรมีการแยกสมณศักดิ์ออกจาก ตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ เพราะสมณศักดิ์สูงจะมีตำแหน่งทางปกครองสูงด้วย เช่น เจ้าคณะ ใหญ่ ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ หรือ เจ้าคณะภาคต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำ กว่าพระราชาคณะชั้นเทพ เป็นต้น จะเห็นว่าหลักเกณฑ์สมณศักดิ์เกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางปกครอง ที่สูงหรือต่ำตามลำดับชั้น ส่งผลต่อการมีสมณศักดิ์ หรือการได้เลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ในจังหวัด ใดๆ เนื่องจากตำแหน่งปกครองสูงสุดในจังหวัดมีเพียงแค่เจ้าคณะจังหวัดฝ่ายมหานิกายและฝ่าย ธรรมยุต 2 ตำแหน่งเท่านั้น และอาจจะมีการใช้สมณศักดิ์ขึ้นสู่อำนาจทางปกครองหรือรวมอำนาจ ไว้กับพระสงฆ์บางกลุ่ม ดังนั้นจึงควรปลดล๊อคกฎหมายเถรสมาคมในหมวดการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ที่ได้กำหนดคุณสมบัติพระสังฆาธิการในแต่ละลำดับชั้นไว้กับสมณศักดิ์ต่างๆ การแยกสมณศักดิ์ออก จากตำแหน่งทางปกครองสงฆ์ เพื่อไม่ให้ผูกขาดการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์และผูกโยงสมณ ศักดิ์ไว้กับพระสงฆ์ฝ่ายปกครองเท่านั้น อีกทั้งเพื่อความเป็นธรรมในการยกย่องเชิดชูพระสงฆ์ที่ทำงาน ทุกฝ่ายอย่างเสมอกัน การได้มาซึ่งสมณศักดิ์ควรเป็นไปเพื่อถวายพระสงฆ์ผู้มีคุณูปการต่อพระศาสนา ประพฤติดี ประพฤติชอบ ให้ดำรงคงมั่นในสมณเพศ เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาอย่าง แท้จริง

ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านศาสนา ซึ่งให้ ความเห็นว่า นอกจากปัญหาอายุ พรรษาแล้ว การจะเข้าสู่สมณศักดิ์หรือตำแหน่งปกครองของคณะ สงฆ์นั้นยังได้กำหนดวิทยฐานะทางธรรมเพื่อเป็นคุณสมบัติของพระสังฆาธิการด้วย เมื่อพระสงฆ์มีอายุ พรรษตามเกณฑ์ที่กำหนดแต่ไม่มีวิทยฐานะทางธรรม (เปรียญธรรมและนักธรรม) รวมถึงจะต้อง สำเร็จการศึกษาปริญญาบัตรจากมหาวิทยาลัยทั้งมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทางโลก หากไม่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวก็จะทำให้ขาดคุณสมบัติเป็นพระสังฆาธิการ ซึ่งเกิดผลที่ ตามมาคือพระสงฆ์รูปนั้นจะไม่มีโอกาสที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ได้ ผู้ศึกษาวิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการ ศาสนา ได้ให้ความเห็นในประเด็นวิทยฐานะว่า “ปัญหาอายุ พรรษา เช่น การจะเป็นพระสังฆา ธิการในแต่ละระดับนั้นได้กำหนดอายุพรรษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และปัญหาเรื่องวิทยฐานะ

โดยเฉพาะทางธรรมนั้น พระที่มีอายุพรรษาตามเกณฑ์ แต่ไม่มีวิทยฐานะทางธรรม จะขาดคุณสมบัติในการเป็นพระสังฆาธิการ” (พระครูปริยัตสพร, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) สอดคล้องกับนักวิชาการศาสนา ท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการมีวุฒิการศึกษาของพระสงฆ์ว่า “พระสงฆ์ส่วนใหญ่ขาดวุฒิการศึกษา หากมีวุฒิปริญญาที่ดี เหมาะแก่การพิจารณา” (ธงชัย สิงอุดม, สัมภาษณ์ 21 มิถุนายน 2562.)

1.2 การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ขอ

เป็นปัญหาจากตัวบุคคล เช่น การขาดความรู้ความสามารถในการที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ ซึ่งพระสงฆ์ที่จะได้รับพระราชทานโปรดแต่งตั้งให้มีสมณศักดิ์ หรือ โปรดเลื่อนสมณศักดิ์นั้นจะต้องมีผลงานด้านการพัฒนาหลายด้าน (พระราชอุปเสนาภรณ์, 2559) ได้แก่

ด้านการปกครอง โดยจะพิจารณาจากรายละเอียด คือ 1) การดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เช่น เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในปีใด เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส (รองเจ้าอาวาส) ปีใด เป็นเจ้าอาวาส ในปีใด เป็นเจ้าคณะตำบล/อำเภอ/จังหวัด ปีใด 2) การปกครองพระสงฆ์ในวัด เช่น มีพระภิกษุและสามเณรจำพรรษาในวัดกี่รูป (ย้อนหลัง 3 ปี) มีศิษย์วัด/อารามิกชนกี่คน 3) การทำวัตรสวดมนต์ เข้า-เย็น การทำอุโบสถกรรม (สวดพระปาฏิโมกข์) ทุกกึ่งเดือน ซึ่งจะต้องระบุว่าทำหรือไม่ 4) การจัดทำระเบียบการปกครองวัด/กตึกของวัด มีหรือไม่ อย่างไร และ 5) การระงับอธิกรณ์ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา มีอธิกรณ์เกิดขึ้นในวัดเรื่องใดบ้าง

ด้านการศึกษา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ คือ 1) การเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม (บาลี) ในปีใด 2) เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาของวัด หรือไม่ 3) เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรม (บาลี) สนามหลวง หรือไม่ 4) มีนักเรียนนวกภูมิ นักเรียนแผนกธรรม (น.ธ.ตรี -น.ธ.เอก) นักเรียนธรรมศึกษา (ธ.ศ.ตรี-ธ.ศ.เอก) นักเรียนแผนกบาลี (ประโยค 1-2 ป.ธ.3 ป.ธ.4) จำนวนกี่รูป เข้าสอบกี่รูป สอบได้และสอบตกกี่รูป โดยจะต้องรายงาน 3 ปี ต่อเนื่องกัน และ 5) มีวิธีส่งเสริมการศึกษาอย่างไรบ้าง

ด้านการเผยแผ่ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ คือ 1) เทศนางานใดบ้าง มีการทำพิธีทางศาสนาต่างๆ เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา อัฐมี-บูชาอาสาฬหบูชา หรือไม่ อย่างไร ตลอดจนมีผู้มาร่วมประชุมทำพิธีเป็นพระภิกษุสามเณรและประชาชนจำนวนกี่รูป/คน 2) มีการอบรมพระภิกษุสามเณร หรือไม่อย่างไร 3) มีผู้มารักษาศีลฟังธรรมที่วัดตลอดปี/ไม่ตลอดปี แบ่งออกเป็นจำนวนกี่คน 4) มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักพระธรรมคำสอน หรือไม่ 5) มีความร่วมมือกับคณะสงฆ์/ทางราชการ เกี่ยวกับการเผยแผ่หลักพระธรรมคำสอน หรือไม่ 6) มีผู้มาทำบุญที่วัดเป็นประจำ จำนวนกี่คน และ 7) จัดอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนทั้งหญิงและชาย จำนวนกี่คน โดยย้อนหลัง 3 ปี

ด้านการสาธารณูปการ พิจารณาจากองค์ประกอบ คือ 1) การเป็นประธานดำเนินการ/เป็นกรรมการดำเนินการกิจกรรมหรืองานใดบ้าง 2) งานก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด โดยให้รายงานผลงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการ หรือเป็นผู้รักษาการแทน จร. ,จล. เป็นต้นไป และถาวรวัตถุดังกล่าว ต้องก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ จนสามารถใช้งานได้แล้ว มีลักษณะอย่างไร เป็นจำนวนกี่บาท ย้อนหลัง 3 ปี โดยสรุปรวมว่ามีค่าก่อสร้างทุกรายการ เป็นจำนวนเงินกี่บาท 3) งานบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัดเป็นจำนวนกี่บาท ย้อนหลัง 3 ปี มีค่าก่อสร้างทุกรายการ เป็นจำนวนเงินกี่บาท และรวมผลงานค่าก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุทุกรายการเป็นจำนวนเงินกี่บาท 4) มีการพัฒนาวัด ด้านอื่นๆ อย่างไร

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นงานสาธารณประโยชน์ คือ งานสาธารณสงเคราะห์จัดช่วยเหลือสังคมนอกจากวัด พิจารณาจากองค์ประกอบ เช่น ทำถนน สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ เจาะน้ำบาดาล เป็นต้น โดยพระภิกษุรูปนั้นจะต้องเป็นผู้ออกทุนเองหรือเป็นประธานจัดหาเงินทุนด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณของราชการ โดยรวมรวมผลงานสาธารณประโยชน์ทั้งบริจาคเงินก่อสร้างและเป็นประธานจัดหาเงินทุนก่อสร้างรวมทุกรายการเป็นจำนวนเงินกี่บาท

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นงานที่พระสงฆ์จัดช่วยเหลือประชาชน สังคม ชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกเรื่อง ที่มีใช้เกี่ยวกับงานของคณะสงฆ์ พิจารณาจากองค์ประกอบ เช่น เป็นประธานจัดหาทุนและก่อสร้างโรงเรียน บริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียน เป็นประธานจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน ดำเนินการจัดหาทุนเพื่อเพิ่มทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นประธานมอบทุนสงเคราะห์นักเรียน ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัด โดยระบุรายละเอียดและรวมยอดเงิน

จากที่กล่าวมาพระสงฆ์จะต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานพระศาสนา มีความอดทนต่อภาระหน้าที่หรือบทบาทการทำงาน มีการสร้างสาธารณูปการที่เป็นประโยชน์กับส่วนรวม มีผลงานด้านการเผยแผ่ศาสนาเป็นที่รองรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีการวางตัวและการประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ตลอดจนการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะความเป็นผู้นำ หรือที่เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า มีบารมีและได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชน เนื่องจากการตรวจสอบและพิจารณาประวัติผู้ขอพระราชทานสมณศักดิ์ จะกระทำโดยคณะทำงานหรือคณะอนุกรรมการพิจารณาสมณศักดิ์ประจำปีของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระราชาคณะหรือเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งเป็นประธาน และมีพระเถระอีกหลายรูปร่วมกันพิจารณากลับกรองขั้นต้นก่อน แล้วจัดทำเป็นบัญชีรายนามพระสังฆาธิการผู้ผ่านการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ นำขึ้นเสนอที่ประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาอนุมัติอีกครั้งหนึ่ง แม้ผ่านการพิจารณาของคณะอนุกรรมการแล้ว ก็ยังไม่แน่ว่าจะผ่านการพิจารณาของมหาเถรสมาคมเสมอไป เนื่องจากเคย

ปรากฏว่ามีการตัดทอนผู้ที่มีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนออกไปอีกแทบทุกปี และในปีหนึ่งๆ จะมีพระสังฆาธิการเสนอประวัติเพื่อขอพระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ปีละหลายพันรูป การพิจารณาจากความรู้ความสามารถในการที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ตามที่กล่าวมาตามองค์ประกอบตัวชีวิต จึงเป็นสิ่งที่ยากอีกประการหนึ่งสำหรับพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในต่างจังหวัด หรือในอำเภอที่ห่างไกล โอกาสในการเลื่อนและได้รับการตั้งสมณศักดิ์จึงเป็นสิ่งที่ยาก รวมถึงการเขียนประวัติพระสังฆาธิการเพื่อเสนอเข้ารับการพิจารณาก็ยังทำได้ยากหากไม่มีคณะทำงานหรือคณะเลขานุการเป็นผู้ช่วยเหลือ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสงฆ์และนักวิชาการทางด้านศาสนา พบว่า การมีมนุษยสัมพันธ์และมีภาวะความเป็นผู้นำจะช่วยให้พระสงฆ์ปฏิบัติงานต่างๆ สนองงานคณะสงฆ์ ตลอดจนช่วยเหลือชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นการแสดงความสามารถตามตัวชีวิตที่จะพิจารณาในการขอสมณศักดิ์ได้ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ว่า “พบปัญหาในด้านส่วนบุคคล เช่น ขาดผลงานที่เผยแพร่ต่อสังคม การวางตัวและการประพฤติปฏิบัติตนยังไม่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งต้องมีมนุษยสัมพันธ์และมีภาวะความเป็นผู้นำ และปัญหาความเข้าใจในกฎระเบียบของคณะสงฆ์ในการเข้าสู่สมณศักดิ์” (ชาญวิทย์ ศรีสุธรร, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562.) สอดคล้องกับท่านอื่นที่ได้ให้ความเห็นไปที่พระสงฆ์ในปัจจุบันยังไม่เข้าใจในรายละเอียดของการจัดทำเอกสารเพื่อเสนอขอสมณศักดิ์จึงเป็นปัญหา “ปัญหาที่พบคือเอกสารที่เขียนไม่มีความชัดเจน อาจเกิดจากผู้เขียนไม่เข้าใจ ไม่มีความพร้อมตามระเบียบคุณวุฒิ วิทยวุฒิ ไม่ถึง” (พระครูโพธิสิริวุฒติ, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเขียนประวัติพระสังฆาธิการเพื่อเสนอเข้ารับการพิจารณาจะต้องมีคณะทำงานหรือคณะเลขานุการเป็นผู้ช่วยเหลือเพื่อรวบรวมเอกสารนำเสนออย่างเป็นระบบ

1.3 ขนาดของวัดที่มีการพัฒนาไม่เท่ากัน หรือความพร้อมของวัดที่แตกต่างกัน

ซึ่งเป็นปัญหาที่พระสงฆ์จะต้องอาศัยกำลังศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนในพื้นที่มาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนในหลายๆ ด้าน ซึ่งภารกิจที่กล่าวมานี้จัดอยู่ในด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยถูกจัดให้เป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งของพระสงฆ์ที่จะขอพระราชทานสมณศักดิ์ ซึ่งเป็นการทำประโยชน์แก่สังคม เช่น การเป็นประธานดำเนินการ หรือเป็นกรรมการดำเนินการในกิจกรรมก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด ซึ่งถาวรวัตถุดังกล่าวต้องก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์จนสามารถใช้งานได้ การบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด การพัฒนาวัดด้านอื่นๆ เป็นต้น ส่วนด้านการสาธารณสงเคราะห์ เช่น ทำถนน สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ เจาะน้ำบาดาล นั้นพระภิกษุรูปนั้นจะต้องเป็นผู้ออกทุนเองหรือเป็นประธานจัดหาเงินทุนด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณของราชการ จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะต้องเสนอในรูปแบบของยอดเงินในการก่อสร้างด้วย ทั้งนี้ต้องใช้เงินจำนวนมาก การก่อสร้างหรือกิจกรรมอื่นในลักษณะดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับฐานะของวัดแต่ละแห่งด้วยว่าจะมีความสามารถในการก่อสร้างและระดมทุนจากพุทธศาสนิกชนได้

มากนักน้อยเพียงใด ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และนักวิชาการด้านศาสนา พบว่า ส่วนใหญ่พระสงฆ์ยังคงปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัวยังไม่ครอบคลุมไปถึงการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยมาพิจารณาในประเด็นนี้พบว่าอาจจะเป็นเพราะการดำเนินการดังกล่าวทั้งด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ จะต้องใช้เงินจำนวนมากในการดำเนินงาน เช่น การสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ของวัด การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม การทำถนน การสร้างสะพาน เป็นต้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในจังหวัดเลย ท่านได้ให้ความเห็นว่าพระสงฆ์ยังขาดงานด้านการก่อสร้าง สาธารณูปการ ซึ่งตามตัวชี้วัดการขอสมณศักดิ์จะต้องระบุเป็นจำนวนเงินให้เห็น หรือระบุรายละเอียดให้ชัดเจน ความว่า “ผลงานที่มีไม่เข้ากับหลักการพิจารณางาน 6 ด้านของคณะสงฆ์ เช่น ไม่มีการก่อสร้างสาธารณูปการ แต่อยากได้สมณศักดิ์ ไม่มีผลงาน ขาดงานด้านสาธารณสงเคราะห์ คือเก็บตัวไม่สร้างผลงาน” (พระครูโพธิสิริวุฒิ, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรูปอื่น พบว่า พระสงฆ์ผู้ขอสมณศักดิ์ ยังขาดผลงานเชิงประจักษ์ ซึ่งท่านได้กล่าวว่า “พระสงฆ์ผู้ขอสมณศักดิ์ไม่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม หรือ ไม่สนับสนุนการศึกษา ไม่มีผลงานการเผยแผ่ ส่วนมากจะมีผลงานด้านการปกครอง และการก่อสร้างสาธารณูปการ” (พระมหาจินกมล อภิตโน, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการขาดแนวทางในการทำงานของพระสงฆ์ที่จะขอสมณศักดิ์ว่า “พระสงฆ์ยังไม่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อคณะสงฆ์ และไม่รู้แนวทางในการทำงาน” ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ ได้ให้ข้อมูลว่า “ไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง บวชมาแล้วก็อยู่วัด ทำกิจของสงฆ์ตามปกติ” (พระอุทัย โอภาโส, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.)

ปัญหาที่กล่าวมาสอดคล้องกับการสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับแวดวงพุทธศาสนา 2 คน ที่ได้ให้ความเห็นว่า “พระสงฆ์ไม่มีจิตสาธารณะในการสงเคราะห์ชุมชน” (นุสนต์รักษาพล, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2562.) และ “การไม่มีผลงานย้อนหลัง และไม่สามารถหาหลักฐานการทำงานได้ ซึ่งการพิจารณาต้องมีหลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบ ประกอบกับตำแหน่งที่ดำรงอยู่มีวาระไม่ครบตามกฎระเบียบ” (บรรจง สุวรรณศรี, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2562.)

กล่าวโดยสรุป จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ และไม่มีสมณศักดิ์ รวมถึงข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันคือ พระสงฆ์มีปัญหาทั้งในด้านการทำงานของงานคณะสงฆ์ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่ยังไม่ครอบคลุม โดยอาจจะขาดด้านกำลังทรัพย์สนับสนุนจากพุทธศาสนิกชน ไม่มีผลงานย้อนหลัง หรือหลักฐานการทำงานยังไม่ครบ รวมไปถึงขาดความรู้ในการทำงานทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ ว่าต้องทำอะไร ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาขอสมณศักดิ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่าควรแก้ไขกฎหมายหาเถรสมาคม ว่าด้วย

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งระเบียบขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนเงื่อนไขการพิจารณาสมณศักดิ์ต้องปรับเปลี่ยนเงื่อนไข และหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อความเป็นธรรมกับพระสงฆ์ที่ทำงานทุกฝ่าย มิใช่เพียงพิจารณาสงฆ์ที่อยู่ใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการผู้มีอำนาจทางปกครองเท่านั้น ควรพิจารณาจากสงฆ์จากฝ่ายอื่นๆ เช่น พระสงฆ์ที่มาจากฝ่ายวิชาการหรือสงฆ์ที่มาจากฝ่ายปฏิบัติ เป็นต้น เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในทุกๆ ฝ่าย ได้รับการยกย่องเชิดชูทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน และต้องคำนึงถึงคุณวุฒิและวัยวุฒิ ที่เหมาะสมเพื่อลดการแก่งแย่งชิงดีจนทำให้เกิดความเสื่อมเสียไปสู่คณะสงฆ์โดยรวม การพิจารณาและการสถาปนาสมณศักดิ์ไม่ควรมุ่งเน้นผลงานไปที่ศาสนวัตถุหรือสิ่งก่อสร้าง ควรพิจารณาผลงานให้ถ้วนทั่วในทุกๆ ด้าน อย่างครอบคลุม เพื่อให้การสถาปนาสมณศักดิ์เป็นไปเพื่อถวายพระสงฆ์ผู้มีคุณูปการต่อพระศาสนา เป็นการต่ออายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป

1.4 ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ พระสงฆ์ และนักวิชาการศาสนา พบว่า การที่พระสงฆ์มีความคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่มีส่วนสำคัญต่อการเข้าสู่สมณศักดิ์ เกิดระบบเส้นสาย ซึ่งเกี่ยวพันกับรายได้ของวัดด้วย เนื่องจากการสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับจากพระผู้ใหญ่ นั้น จะต้องมีการจัดสถานที่และจัดงานในวัดเพื่อรองรับกิจกรรมของคณะสงฆ์ จึงจำเป็นต้องใช้เงิน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการจัดการสรรตำแหน่ง หรือ โควตาในแต่ละปีด้วย ซึ่งระบบนี้เองอาจมีการแทรกแซงจากรัฐซึ่งมาในรูปแบบของการจัดการสรรตำแหน่ง หรือ โควตาอีกด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า “ความคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ ก็สำคัญรวมถึงบุคลิกส่วนตัว การเข้าหาพระผู้ใหญ่ รายได้ของวัด และโควตาแต่ละปีด้วย” (พระมหาจิณมกล อภิศรโน, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ยังพบอีกว่ามีการได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ มีการกำหนดหรือให้ระบุยอดการบริจาค ความว่า “ยังมีการได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ ไม่เคารพอาวุโส ไม่ดูความเหมาะสม ไม่พิจารณาตามคุณวุฒิ และวัยวุฒิ” (พระมหาสิทธิชัย สิทธิปาโล, สัมภาษณ์ 29 มิถุนายน 2562.) ปัญหาดังกล่าวข้างต้นเกิดเป็นระบบอุปถัมภ์ หรือ ระบบเส้นสายในวงการสงฆ์ซึ่งถือว่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยที่ไม่ให้พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเงิน ตลอดจนให้ละกิเลสปล่อยวาง ปัญหาระบบอุปถัมภ์นี้เมื่อพิจารณาในพื้นที่จังหวัดเลยจะพบว่า การเสนอพระสังฆาธิการเพื่อขอพระราชทานสมณศักดิ์ในเขตปกครองในพื้นที่จังหวัดเลยนั้น บางอำเภอจะเสนอผ่านที่ประชุมเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกตามลำดับซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะในแต่ละพื้นที่เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าในแต่ละปีจะมีพระสังฆาธิการรูปใดที่จะได้รับการเสนอขอพระราชทานสมณศักดิ์ เนื่องจากอายุการดำรงตำแหน่งของแต่ละรูปไม่เท่ากัน เช่น บางรูปอายุการดำรงตำแหน่งครบตามเกณฑ์ บางรูปไม่ครบ จึงทำให้ตัวเลือกหรือตัวบุคคลมีน้อยลง อีกทั้งยัง

พิจารณาจากลำดับความอาวุโสด้วย ในที่ประชุมจึงมักจะเห็นชอบขอพระราชทานให้พระสังฆาธิการที่มีลำดับอาวุโสโดยพรรษาก่อน ในขณะที่บางอำเภอนั้นเจ้าคณะอำเภอจะเป็นผู้คัดเลือกและเสนอชื่อเองโดยไม่ผ่านที่ประชุมซึ่งถือเป็นการลัดชั้นตอนเพราะในแบบเสนอนั้นพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าคณะปกครองจะต้องลงนามตามลำดับชั้นการปกครอง แต่เมื่อเจ้าคณะอำเภอเห็นชอบและคัดเลือกไว้แล้วทำให้ไม่มีเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าอาวาสรูปใดคัดค้านไม่ลงนามเนื่องจากเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือตน ผลที่ตามมาคือ พระสังฆาธิการที่ถูกเสนอชื่อโดยไม่ผ่านที่ประชุมอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์บางส่วน ซึ่งเหตุการณ์ลักษณะนี้จะพบว่าเกิดขึ้นในระดับอำเภอ แต่ก็ไม่เคยมีการร้องเรียนในพื้นที่จังหวัดเลย ดังเช่นการร้องเรียนในจังหวัดอื่นๆ จะเห็นได้ว่าการกระทำลักษณะดังกล่าวอาจจะเป็นช่องทางให้มีการเสนอเงินเพื่อแลกกับการเข้าสู่สมณศักดิ์ก็เป็นได้

จากที่กล่าวมาปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลทำให้ระบบการทำงานซึ่งควรเป็นระบบคุณธรรมเกิดความเสียหายเนื่องจากขาดธรรมาภิบาลในวงการคณะสงฆ์ พระสงฆ์ผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างเต็มกำลัง หรืออุทิศตนแก่ส่วนรวมยอมเสียกำลังใจหากไม่ได้รับการพิจารณาตามความรู้ความสามารถหรือตามระบบวินัยคุณวุฒิ คุณวุฒิที่ควรจะเป็น และอาจทำให้พุทธศาสนิกชนผู้เป็นฆราวาสเสื่อมศรัทธาเนื่องจากสถาบันสงฆ์ถือเป็นสัญลักษณ์สถาบันทางศาสนาที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ระบบการรวมศูนย์อำนาจและกำหนดให้พระสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานปกครองดูแลตามยศและสมณศักดิ์ที่รัฐแต่งตั้งให้จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ประกอบกับมีการเอื้อผลประโยชน์กับพวกพ้องในลักษณะการบริจาครูปรับบอุปถัมภ์ หรือระบบเส้นสายในวงการสงฆ์ซึ่งควรจะหลุดพ้นออกจากมวลกิเลสเหล่านี้ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า “ยังมีใครได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ ไม่เคารพอาวุโส เหมือนพระสงฆ์เห็นแก่ลาภยศ ไม่ดูความเหมาะสมไม่พิจารณาตามคุณวุฒิ และวินัย” (พระมหาสิทธิชัย สิทธิปาโล, สัมภาษณ์ 29 มิถุนายน 2562.) และสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ว่า “ยังคงมีระบบเงิน บารมี การยอมรับ เส้นสาย” (พระมหาวิวัฒนา สุระจิตโต, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มไวยาวัจกรซึ่งถือว่าคลุกคลีและทำงานอยู่กับคณะสงฆ์ ที่กล่าวว่า “เอาคนไม่มีความรู้เข้าไปทำงาน มีอายุพรรษาที่ไม่เหมาะสม เช่น พระสงฆ์ที่มีพรรษามากกลับไม่มีสมณศักดิ์” (ศุภชัย ลีกระจ่าง, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2562.)

ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงจากรัฐนี้ พบว่ามีการใช้เส้นสายหรือการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ รวมถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่มีความต้องการให้ครูบาอาจารย์หรือพระสงฆ์ที่ตนยอมรับนับถือมีตำแหน่ง หรือได้ตำแหน่งทางการปกครอง ตลอดจนได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น ซึ่งอาจจะเอื้อประโยชน์หรือมีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่จังหวัดเลย หรือแม้แต่พื้นที่อื่นๆ

มักมีการนิมนต์พระผู้ปกครอง หรือพระผู้ใหญ่ที่มีอำนาจในการปกครองและมีผู้นับถือมากมาเป็นประธานในการจัดงานต่างๆ มีการถวายเงิน ตลอดจนมีผู้เดินทางเข้าหาจำนวนมากในเทศกาลหรือโอกาสต่างๆ ซึ่งอาจมีการแอบแฝงผลประโยชน์ในเชิงอุปถัมภ์หรือการอาศัยบารมีจากพระผู้ใหญ่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลตนเองได้

ในเรื่องการแทรกแซงหรือระบบอุปถัมภ์นั้นหากพิจารณาถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบสมศักดิ์ในระดับชาติจะเห็นว่าช่วงปี พ.ศ. 2558-2559 กรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เกิดเป็นประเด็นอันร้อนแรงในสังคมขณะนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ตามความสาระสำคัญในมาตรา 7 ในระเบียบเดิมนั้นให้ยึดอาวุโส โดยสมณศักดิ์เป็นหลักในการพิจารณาแต่งตั้ง ปัจจุบันประเทศไทยมีสมเด็จพระราชาคณะทั้งหมด 8 รูป และผู้ที่มีอาวุโสสูงสุด คือ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะในปี พ.ศ. 2538 จึงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามกฎหมายกำหนดที่ควรจะได้รับแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่กระแสสังคมกลับต่อต้านและตั้งคำถามต่างๆ มากมายเกี่ยวกับความไม่เหมาะสมที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) จะได้รับการพิจารณาในการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชขององค์ที่ 20 โดยมีผู้ต่อต้าน ทั้งฝ่ายพระสงฆ์ คือ อดีตพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือ พุทธอิสระ อดีตเจ้าอาวาสวัดวัดอ้อน้อย จังหวัด นครปฐม และฝ่ายฆราวาส คือ เครือข่ายปกป้องพระธรรมวินัยแห่งประเทศไทย เป็นต้น (ไทยพีบีเอส, 2559)

เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2560 ได้มีการตราพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 เป็นปีที่ 2 ในรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในช่วงของการปกครองที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2559 ในรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากการทำรัฐประหาร เมื่อ พ.ศ. 2557 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยผ่านความเห็นชอบจากสมาชิก สนช. 3 วาระรวด ในหมวดสมเด็จพระสังฆราช มาตรา 7 บัญญัติไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ” ในการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ครั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่อ้างว่ายึดตามโบราณราชประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช โดยอ้างถึงมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 และเพื่อบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องเพื่อเป็นการสืบทอดและธำรงรักษาไว้ซึ่งโบราณราชประเพณีจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ จะเห็นว่าการแก้ไขครั้งนี้จึงเป็นการแก้ไขให้การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชกลับไปเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเด็ดขาดดั้งเดิมตามรูปแบบการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

จากกรณีดังกล่าวทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดสถาปนาสมเด็จพระมหา
มุนีวงศ์ (อัมพร อมพโร) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร (ธรรมยุติกนิกาย)
เป็นสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเดิมนั้นสมเด็จพระมหา
มุนีวงศ์ (อัมพร อมพโร) อยู่ในอันดับที่ 3 ในตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะที่มีสิทธิ์ได้รับการสถาปนาขึ้น
เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 20 ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แต่
ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่ในมาตรา 7 จึงทำให้การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเป็น
พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการที่จะสถาปนาพระสงฆ์รูปใดก็ย่อมทำได้ (ข่าวสด, 2560)

จะเห็นได้ว่าอำนาจทางการเมืองเข้ามามีบทบาทแทรกแซงในการแต่งตั้ง สมณศักดิ์
และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์อย่างชัดเจนในระดับชาติ ซึ่งล้วนแต่มีปัจจัยทางการเมืองเข้า
มาเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดกระบวนการที่ผิดรูปไปจากเดิมทั้งสิ้น ซึ่งเป็นช่องว่างหนึ่งทำให้
ประสิทธิภาพประสิทธิผลของการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามหลักการหรือสอดคล้องกับการปกครอง
แบบประชาธิปไตยของไทยที่ดำรงอยู่ ปัญหาการถูกแทรกแซงจากนักการเมืองหรือฝ่ายปกครองของ
รัฐเสียส่วนใหญ่ เป็นการนำศาสนาเข้าสู่การเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น กรณีการใช้ ม.44 ที่มี
อำนาจใหญ่กว่าคำสั่งศาลตามระบอบประชาธิปไตย เข้าตรวจค้นเพื่อจับกุมพระธมมชโย อดีต
เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ผู้ต้องหาตามหมายจับในคดีร่วมกันฟอกเงินและรับของโจรจากสหกรณ์
เครดิตยูเนียนคลองจั่น มาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งพระธมมชโยนั้นเป็นลูกศิษย์ของพระเถระผู้
เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช จากกรณีดังกล่าว ได้มีนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาหลาย
กลุ่มมองว่า เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นการแผ้วถางทางการเมือง เมื่อย้อนดูลำดับเหตุการณ์
ตั้งแต่ประกาศปฏิรูปพุทธศาสนาหรือฟื้นศรัทธา สกัดกั้นสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุญโญ)
ไม่ให้ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช องค์ประมุขแห่งสงฆ์ด้วยการเชื่อมโยงการเป็น
ผู้ต้องหาของพระธมมชโย และกิจกรรมของวัดธรรมกายกับความผูกพันที่เป็นลูกศิษย์ของสมเด็จพระ
มหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุญโญ) และเมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุญโญ)
เกิดมลทิน ก็ถือโอกาสแก้กฎหมายแต่งตั้งพระสังฆราชใหม่ หลังการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ใหม่ได้
ไม่นาน ก็ประกาศใช้ ม.44 กับวัดธรรมกาย ซึ่งทั้งหมดนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่า มันมีวาระทางการเมือง
จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รัฐได้สร้างความไม่พอใจให้กับคณะสงฆ์ทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนผู้ที่
นับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เป็นต้น (มติชนออนไลน์, 2560)

เมื่อพิจารณาในพื้นที่จังหวัดเลย พบว่าการเมืองส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์ กล่าวคือ
กลุ่มอำนาจของเจ้าคณะปกครองระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและเถระผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีอำนาจการ
ตัดสินใจในการพิจารณาให้พระสังฆาธิการให้ผ่านหรือไม่ในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ โดยเฉพาะเป็นพระ
ครูสัญญาบัตร ส่วนใหญ่พระเถระและเจ้าคณะปกครองในพื้นที่จะมีความสัมพันธ์กับพระสังฆาธิการมี
ความคุ้นเคยกันทั้งทางสายงาน เคยร่วมงานกันมาก่อนได้ร่วมกิจกรรมทางคณะสงฆ์

บ่อยครั้ง และในเครือข่ายศิษย์สำนักอาจารย์เดียวกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้กลายเป็นพลังสำคัญในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรในเขตพื้นที่จังหวัดเลย พระสังฆาธิการที่อยู่ในกลุ่มเครือข่ายดังกล่าวนี้จะมีโอกาสได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรได้มากกว่าพระสังฆาธิการที่อยู่รอบนอกที่ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเจ้าคณะปกครองและพระเถระในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเป็นระบบเส้นสายที่ค่อนข้างชัดเจน หรือแม้แต่จังหวัดอื่นก็จะเห็นว่ามีความใกล้เคียงกัน คือ การอยู่สายอาจารย์เดียวกันย่อมมีโอกาสมากกว่าสายอื่นในการที่จะก้าวสู่สมณศักดิ์ หรือได้เลื่อนสมณศักดิ์และมีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เช่น สายอยุธยา ที่มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.9) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนกลาง อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม และอดีตเจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม รวมถึงอดีตพระพรหมติลก (เอื้อน หาสมโม ป.ธ.9) อดีตเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและอดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา และพระราชาวิสุทธิเวที (สายชล ฐานวุฑโฒ ป.ธ.9) เจ้าคณะภาค 1 เจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม ซึ่งทั้ง 3 รูปเป็นชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสายสุพรรณบุรี มีพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร โอนมคุโณ ป.ธ.9) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ พระพรหมโมลี (สุชาติ ธรรมรัตน์ ป.ธ.9) เจ้าคณะภาค 5 หนเหนือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ และพระปฏิภาณโกศล (นิกร มโนโร ป.ธ.9) รองเจ้าคณะภาค 7 หนเหนือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ ซึ่งทั้ง 3 รูปเป็นชาวจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ในการพิจารณาแต่งตั้งตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ก็จะยึดในสายดังกล่าวที่ได้ยกตัวอย่างมา ซึ่งเมื่อพระสงฆ์รูปนั้นๆ ได้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ หรือได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้นแล้ว ก็จะมีโอกาสเข้าสู่สมณศักดิ์ หรือมีสิทธิ์ได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์ที่สูงขึ้น (อะลิตเติลบูดตะ ดอทคอม, 2558)

1.5 การรวมศูนย์อำนาจ

การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางที่ส่งผลกระทบต่อทั้งการตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ในจังหวัดเลย คือ กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ใช้ระเบียบหลักเกณฑ์ที่คณะสงฆ์กำหนดขึ้นอันเป็นกรอบการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดซึ่งหมายถึงพระสงฆ์ทั้งหมดของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ในกระบวนการและวิธีการดำเนินการแต่งตั้งจะมีเจ้าคณะผู้ปกครองระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เป็นผู้ที่มิพบทบาทในการพิจารณาการแต่งตั้ง เช่น การแต่งตั้งให้พระสังฆาธิการรูปใดรูปหนึ่งผ่านการพิจารณาเพื่อแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตร อันเป็นอำนาจตามกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยเฉพาะอันมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ตรวจสอบและมอบหมายไปยังเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการที่จะสามารถเห็นพฤติกรรม และผลงานที่เกิดขึ้นได้มากที่สุด โครงสร้างทางอำนาจและการใช้อำนาจผ่านข้อกำหนดกฎหมาย ในการพิจารณาแต่งตั้ง

สมณศักดิ์นี้ เป็นการเปิดช่องว่างให้อำนาจแก่เจ้าคณะปกครองใช้ดุลยพินิจมากเกินไป จนทำให้กลายเป็นเครื่องสร้างความชอบธรรมให้แก่เจ้าคณะปกครอง ในการคัดเลือกพระสังฆาธิการที่จะแต่งตั้งให้ได้สมณศักดิ์ต่างๆ ทำให้ผู้เสนอขอสมณศักดิ์พยายามหาช่องทางที่ทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจผ่านรูปแบบต่างๆ หรือลักษณะการวิ่งเต้น หรือกระชับความสัมพันธ์ให้ได้เกิดความใกล้ชิด และได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ที่มีอำนาจ และเป็นประเด็นทางการเมืองในการแทรกแซงการทำงานตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น หรือแม้แต่สมณศักดิ์อื่นๆ ที่สูงกว่าพระครูสัญญาบัตร เช่น พระราชาคณะ (ชั้นสามัญ ชั้นราช ชั้นเทพ ชั้นธรรม ชั้นเจ้าคณะรอง) จะต้องได้รับการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์จากส่วนกลางซึ่งเป็นผู้พิจารณาลำดับสุดท้าย การรวมศูนย์อำนาจดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อวงการคณะสงฆ์ เกิดการวิ่งเต้น เกิดระบบอุปถัมภ์และเกิดการแทรกแซงการทำงานตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เป็นต้น

สรุปได้ว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายหาเถรสมาคมว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งระเบียบขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนเงื่อนไขการพิจารณาสมณศักดิ์ต้องปรับเปลี่ยนเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อความเป็นธรรมกับพระสงฆ์ที่ทำงานทุกฝ่าย มิใช่เพียงพิจารณาสงฆ์ที่อยู่ใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการ ผู้มีอำนาจทางปกครองเท่านั้น ควรพิจารณาจากพระสงฆ์จากฝ่ายอื่นๆ อาทิ พระสงฆ์ที่มาจากฝ่ายวิชาการหรือพระสงฆ์ที่มาจากฝ่ายปฏิบัติ เป็นต้น เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจากทุกฝ่าย ได้รับการยกย่องเชิดชูอย่างเท่าเทียมกัน และต้องคำนึงถึงคุณวุฒิและวัยวุฒิที่เหมาะสมเพื่อลดการแก่งแย่งหรือวิ่งเต้น จนทำให้เกิดความเสื่อมเสียไปสู่คณะสงฆ์โดยรวม การพิจารณาและการสถาปนาสมณศักดิ์จึงไม่ควรมุ่งเน้นที่ผลงานการก่อสร้างศาสนวัตถุหรือศาสนสถาน แต่ควรพิจารณาผลงานให้ถ้วนทั่วในทุกๆ ด้าน



2. ปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

2.1 การขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ

เป็นปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยประการแรก เกิดจากการไม่เข้าใจวิธีการ ขาดการวางแผนอนาคตส่งผลให้ไม่มีการเตรียมตัวสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง ประกอบกับขาดความเป็นผู้นำ ซึ่งการที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง ต้องเป็นพระนักพัฒนา มีความเป็นผู้นำสูง ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรในวัดของตน และสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนและสังคม เพื่อปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนให้มีความเรียบร้อยนำไปสู่ความร่วมมือกันของพระพุทธรูปศาสนา ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า “การที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง อย่างเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล ต้องมีความเป็นผู้นำ หากขาดสิ่งนี้ไปก็อาจจะทำให้การปกครองไม่เรียบร้อย มีผลต่อการเข้าสู่สมณศักดิ์” (พระครูสุตคุณาลงกรณ์, สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2562.) จากข้อมูลการสัมภาษณ์จะเห็นว่าความเป็นผู้นำของพระสงฆ์มีส่วนสำคัญที่จะนำพาพระสงฆ์ในพื้นที่และพุทธศาสนิกชนในชุมชนร่วมกันพัฒนาวัดของตน และสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนและสังคม เข้าใจระบบวิธีการในการเข้าสู่ตำแหน่งซึ่งจะต้องวางแผนอนาคตว่าจะทำอะไรก่อนหลังและจะพัฒนาวัดไปในทิศทางใด จะนำพุทธศาสนิกชนมาร่วมในการพัฒนาวัดละชุมชนได้อย่างไร พระสงฆ์ที่จะขอเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จะต้องเข้าใจวิธีการเหล่านี้ ข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น ซึ่งท่านได้ให้ความเห็นว่า “พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่รู้วิธีการ ไม่มีการวางแผนอนาคตที่จะเข้าสู่ตำแหน่ง ต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง เพราะการที่จะได้รับตำแหน่งนั้น ต้องมีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะหรือเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา” (พระครูสุวรรณธรรมาทร, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.) ซึ่งการวางแผนในการที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์นั้นจำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมสนองงานและช่วยเหลืองานผู้บังคับบัญชาของตนซึ่งเป็นเสมือนการเก็บสะสมผลงานในการที่จะเขียนรายงานเพื่อเสนอเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่นที่พบว่า “ปัญหาที่พบคือ พระสงฆ์ไม่ช่วยเหลือสังคม ไม่สนองงาน ไม่ปฏิบัติตามผู้บังคับบัญชา ขาดการช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรในอาราม และไม่เข้าสังคม” (พระครูโพธิสิริวุฒิ, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.)

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าการวางแผนอนาคตโดยการเก็บสะสมผลงานผ่านการช่วยเหลืองานผู้บังคับบัญชาของตนจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะทำให้พระสงฆ์รูปนั้นๆ มีผลงานและจะทำให้สามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ได้

2.2 คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์

เช่น อายุพรรษาไม่ครบตามที่ระบุไว้ในคุณสมบัติแต่ละตำแหน่ง ซึ่งระเบียบกฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติบางประการ ทำให้พระภิกษุที่อายุและพรรษายังน้อยขาดโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ควรจะมีการเปิดโอกาสในกรณีพิเศษ เช่น เคยบรรพชาเป็นสามเณรมาก่อน เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้อง พบว่า “ปัญหาคุณสมบัติไม่ครบ เช่น อายุพรรษาไม่ครบตามที่ระบุไว้ในคุณสมบัติแต่ละตำแหน่ง” (นุสนต์ รักษาพล, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2562.) เป็นอีกหนึ่งปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากพบว่า มีพระสงฆ์ที่อายุและพรรษายังน้อยที่มีผลงาน และขาดโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ท่านได้ให้ความเห็นสอดคล้องกับข้อมูลข้างต้น คือ การกำหนดคุณสมบัติด้านอายุพรรษาทำให้พระสงฆ์ที่ยังอายุน้อยขาดคุณสมบัติในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งท่านได้ให้ความเห็นว่า “กฎหมายกำหนดคุณสมบัติบางประการ ทำให้พระหนุ่มไม่มีโอกาสเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองควรลดอายุพรรษาจาก 5 พรรษา เหลือ 3 พรรษา ในกรณีเคยบรรพชาเป็นสามเณรมาก่อน” (พระมหาจณินกมล อภิตโน, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2562.)

นอกจากด้านคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ามีข้อกำหนดคุณสมบัติอื่นๆ ที่เข้มเกินไป เช่น กฎระเบียบการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์มีการกำหนดจำนวนพระภิกษุและสามเณรในวัด ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นปัญหาอย่างมากสำหรับวัดในจังหวัดเลย เนื่องจากเป็นจังหวัดห่างไกล การที่จะมีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาตามเกณฑ์ที่ส่วนกลางกำหนดจึงเป็นเรื่องยาก หรือแทบจะไม่มีเลยในต่างอำเภอ ซึ่งอาจจะมีพระสงฆ์ครบตามเกณฑ์ในวัดใหญ่ๆ บางวัดในเขตตัวจังหวัดเท่านั้น อีกประการคือ การกำหนดวิสัยฐานะของพระสงฆ์และสามเณรในวัดนั้นๆ ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำหรับวัดในต่างอำเภออีกเช่นกัน และประเด็นสุดท้ายคือ การให้ระบวยอดการบริจาคนั้น ซึ่งทั้งสามประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าวัดที่มีคุณสมบัติดังกล่าวที่ครบถ้วนสมบูรณ์มีจำนวนน้อย จึงเป็นปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่นในประเด็นดังกล่าว พบว่า “ปัญหาการระเบียบการเข้าสู่ตำแหน่ง เช่น ต้องระบุจำนวนพระภิกษุและสามเณรในวัดมีจำนวนเท่าใด มีพระเณรเป็นเปรียญเท่าใด มีการบริจาคน้อยแค่ไหน” (ชาลวิทย์ ศรีสุธรรม, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562.)

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าการกำหนดคุณสมบัติบางอย่างที่เข้มงวดเกินไปมีผลต่อพระสงฆ์ในต่างจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตจังหวัดเลยซึ่งมีจำนวนพระสงฆ์น้อยเมื่อเทียบกับวัดในส่วนกลาง

2.3 ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงของรัฐ

ซึ่งการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยยังคงเป็นการใช้เส้นสายหรือการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ รวมถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่มีความต้องการให้ครูบาอาจารย์หรือพระสงฆ์ที่ตนยอมรับนับถือได้ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ตลอดจนได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น ซึ่งอาจจะเอื้อประโยชน์หรือมีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ จากการสัมภาษณ์พบว่า “มีการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ โดยไม่พิจารณาความเหมาะสมในแต่ละด้านแสดงถึงความเห็นแก่ได้ ไม่เป็นประชาธิปไตย” (พระมหาสิทธิชัย สิทธิปาโล, สัมภาษณ์ 29 มิถุนายน 2562.) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น พบว่า ท่านได้ให้ความเห็นด้านระบบเส้นสายและการใช้เงินในการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่ง ซึ่งผู้วิจัยมองว่าขัดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ยังไม่ปล่อยวาง ท่านได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า “ยังมีการใช้ระบบเส้นสายและปัจจัย” (แก้วกล้า ทาสาลี, สัมภาษณ์ 21 มิถุนายน 2562.) ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลการให้สัมภาษณ์ที่ว่ามีการแทรกแซงการปกครอง ซึ่งผู้วิจัยมองว่าน่าจะเป็นในลักษณะของการสั่งการจากเจ้าคณะผู้มีอำนาจในชั้นเหนือขึ้นไปที่อาจจะมองว่าคนของตนเหมาะสมที่จะได้รับตำแหน่งมากกว่าบุคคลอื่น ซึ่งก็อาจจะเห็นเพราะการได้เห็นและรับรู้ข้อมูลเพียงด้านเดียวจากคนใกล้ชิด ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า “การถูกแทรกแซงการปกครองคณะสงฆ์ ยอยากได้มากเกินไปจนไม่คำนึงถึงความถูกต้อง” (ศุภชัย ลีกระจ่าง, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2562.) ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ท่านอื่นที่ได้ให้ความเห็นว่า “ระบบเส้นสายที่ยังมีอยู่” (ชาญวิทย์ ศรีสุธรรม, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562.)

ข้อมูลระบบเส้นสายนี้ผู้วิจัยพบว่าการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ซึ่งการแต่งตั้งพระภิกษุที่จะเข้าดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะนี้ เป็นการแต่งตั้งแบบปกติทั่วไปที่พบเห็นกันได้หลายพื้นที่ แต่มีในบางพื้นที่ที่การแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัด ไม่เป็นไปตามระเบียบกฎหมายดังกล่าว เช่น การเสนอแต่งตั้งเจ้าอาวาสบางวัดที่พระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ ไม่ได้เป็นผู้เสนอแต่งตั้ง แต่กลับเป็นการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดโดยตรง การกระทำในลักษณะนี้มาจากระบบอุปถัมภ์ ซึ่งอาจมีการเรียกรับค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ต่างๆ ด้วย กรณีนี้พบว่ามิตัวอย่างในบางพื้นที่ของจังหวัดเลย เช่น พระสงฆ์รูปนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องมีผลงานการสร้างสาธารณูปการ หรืออาจจะมีผลงานบ้างแต่อาจจะไม่ครอบคลุมงานทั้ง 6 ด้าน เมื่อมีจังหวัดที่ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดในพื้นที่ที่ตนปกครองว่างลง สามารถมอบนโยบายให้เลขานุการเจ้าคณะในพื้นที่ติดต่อประสานงานจัดทำประวัติเพื่อเสนอแต่งตั้งเจ้าอาวาสได้เลย พร้อม

ทั้งยื่นข้อเสนอให้ว่าจะต้องถวายปัจจัย (เงิน) ในการดำเนินงานเพื่อความรวดเร็ว ทั้งนี้หากเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายก็จะอ้างเรื่องขั้นตอนในการทำเรื่องขออนุญาตให้ จากกรณีตัวอย่างที่กล่าวมาจึงเป็นลักษณะการเสนอเพื่อขอรับเงินหรือค่าตอบแทน ซึ่งอาจเกิดจากผู้ต้องการได้ตำแหน่งวังเด่นและยื่นข้อเสนอก็คงอาจจะเป็นได้ จากการกระทำดังกล่าวย่อมเกิดปัญหาที่ตามมาคือการร้องเรียนของชาวบ้านและเจ้าคณะผู้ปกครองในพื้นที่นั้นๆ ว่า เจ้าคณะผู้ใหญ่ทำเกินอำนาจหน้าที่ของตนเอง พิจารณาข้ามลำดับการบังคับบัญชา ส่งผลให้เจ้าอาวาสที่ได้รับแต่งตั้งมาจากเจ้าคณะจังหวัดรูปดังกล่าวขาดการยอมรับจากชาวบ้าน เมื่อขาดการยอมรับย่อมเข้ากับชาวบ้านไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ชาวบ้านไม่เข้าวัด ส่งผลให้วัดไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านอีกต่อไป

อีกกรณีที่พบในพื้นที่จังหวัดเลยคือการเสนอแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล ส่วนใหญ่จะพิจารณาจากเจ้าอาวาสในพื้นที่นั้นๆ ก่อน หากไม่มี หรือขาดคุณสมบัติก็จะพิจารณาพระภิกษุรูปอื่นที่อยู่นอกเขตปกครอง แต่ก็ยังคงอยู่ในอำเภอ นั้นๆ ในลักษณะนี้เป็นช่องทางที่ทำให้เจ้าคณะปกครองสามารถเลือกพระภิกษุรูปใดก็ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล เพราะระเบียบกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าเจ้าคณะตำบลจะต้องอยู่วัดในตำบลนั้นๆ ซึ่งจะอยู่วัดใดก็ได้ขอแค่อยู่ในอำเภอนั้น การแต่งตั้งลักษณะนี้อาจเป็นช่องทางการแสวงหาผลประโยชน์ได้ ในพื้นที่จังหวัดเลยแม้จะมีลักษณะดังกล่าวแต่พบว่าไม่มีปัญหามากนักเนื่องจากบางพื้นที่การแต่งตั้งนั้นบริสุทธิ์ยุติธรรม กล่าวคือ 1) คณะสงฆ์ในเขตอำเภอรับทราบ โดยการเสนอผ่านที่ประชุมสงฆ์ประจำเดือน หรือหารือโดยไม่ต้องขอมติ 2) แต่งตั้งข้ามเขตโดยสอบถามความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสในพื้นที่แล้ว และ 3) แต่งตั้งพระภิกษุสงฆ์ที่ทำงานเป็นและมีความเสียสละ เพราะการแต่งตั้งข้ามเขตนั้นอาจจะไกลในการเดินทางไปทำงานในพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละและความรับผิดชอบในการไปปฏิบัติหน้าที่ และกรณีการแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอที่อยู่วัดเดียวกันกับเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งตำแหน่งระดับรองเจ้าคณะอำเภอถือเป็นตำแหน่งบริหารระดับสูงของอำเภอ ดังนั้นพระภิกษุที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ควรจะมีการพิจารณาอย่างรอบด้าน ไม่ใช่การได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเพราะอยู่วัดเดียวกันกับเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งเป็นประเด็นที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเลยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวจึงควรพิจารณาจากผลงานเป็นอันดับแรกตามระเบียบที่ได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการศาสนายังพบว่าเกิดปัญหาจากภาครัฐที่ยังคงชี้แนะคณะสงฆ์ในรูปแบบของการยกย่องนับถือครูอาจารย์ของตน และการต้องการให้ครูอาจารย์ที่ตนนับถือได้มีตำแหน่งต่างๆ ซึ่งก็จะเอื้อต่อการทำงานของตนเองโดยเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน

2.4 การเสียผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มในพื้นที่

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดเลยพบว่ามียีกประเด็นปัญหาที่น่าสนใจคือ ปัญหาจากการเสียผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มในพื้นที่ พบว่ามีบางวัดที่มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกประการ โดยแต่งตั้งจากพระภิกษุสงฆ์ในวัดนั้นๆ และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สมควรแก่พรรษา การศึกษาดี สามารถปกครองและบริหารจัดการอบรมพระภิกษุสามเณรในวัดได้ แต่มีชาวบ้านหรือกลุ่มที่หวังจะเอาผลประโยชน์จากวัด ไม่เห็นด้วยกับพระภิกษุหรือผู้นำที่เก่งเพราะจะทำให้ชาวบ้านบางกลุ่ม หรือกลุ่มที่มีอิทธิพลในพื้นที่นั้นๆ ทำการอันไม่สมควร หรือหาผลประโยชน์ในวัดได้ยาก กรณีในลักษณะนี้แม้คณะสงฆ์ในระดับเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับชั้นเห็นชอบ แต่ชาวบ้านหรือคนในพื้นที่ไม่เห็นชอบยอมเกิดปัญหาเช่นเดียวกัน เช่นกรณีที่มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ได้ร้องเรียนเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ว่ามีพฤติกรรมไม่เหมาะสม คือ 1) พระสงฆ์รูปนี้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อปี 2562 และได้แต่งตั้งคณะกรรมการวัดมาบริหารด้านการเงินของวัด แต่เมื่อเปิดตู้บริจาคไม่เคยเรียกกรรมการวัดไปรับทราบและรับเงินเพื่อนำเงินเข้าบัญชีวัด 2) การดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสของพระรูปปัจจุบันตั้งแต่ปี 2562 ทำให้ชาวบ้านแตกแยกเป็นสองฝ่าย และ 3) ปฏิเสธให้ใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชาวบ้านและส่วนราชการตามที่ได้ร้องขอไป ซึ่งในข้อร้องเรียนดังกล่าวทางสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย ได้ทำหนังสือถึงเจ้าคณะจังหวัดเลยเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมเจ้าอาวาสวัดดังกล่าวตามหนังสือที่ ลย 0034/89 ลงวันที่ 7 มกราคม 2563 จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบความผิดเล็กน้อยดังที่ร้องเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพียงความไม่เข้าใจของชาวบ้านที่เกิดจากการยุบปลุกปั่นของคนที่เสียผลประโยชน์ จากการที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการวัดชุดปัจจุบัน เนื่องจากหมดวาระไปพร้อมกับอดีตเจ้าอาวาส และได้มีกรรมการวัดชุดใหม่ทำหน้าที่แทนแล้ว รายละเอียดผลการตรวจสอบ ดังนี้ 1) พระสงฆ์รูปนี้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อปี 2562 จริง และได้แต่งตั้งคณะกรรมการวัดมาบริหารด้านการเงินของวัดอย่างถูกต้อง แต่การเปิดตู้บริจาคครั้งนั้นกรรมการมาไม่ครบ ทำให้เกิดประเด็นร้องเรียน ซึ่งมีชาวบ้านให้ข้อมูลว่าการเปิดตู้บริจาคนั้นได้ทำในที่สาธารณะอย่างเปิดเผยท่ามกลางชาวบ้านที่มาทำบุญบนศาลาจึงอาจเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงจึงได้ตักเตือนให้เจ้าอาวาสวัดรูปดังกล่าวได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด 2) การดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสของพระรูปปัจจุบันตั้งแต่ปี 2562 ทำให้ชาวบ้านแตกแยกเป็นสองฝ่าย ในประเด็นนี้ไม่เป็นความจริง และ 3) การปฏิเสธให้ใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชาวบ้านและส่วนราชการตามที่ได้ร้องขอไป จากการตรวจสอบพบว่าเจ้าอาวาสรูปดังกล่าวได้ปฏิเสธจริงแต่ด้วยเหตุผลความจำเป็นเนื่องจากต้องใช้สถานที่ดังกล่าวในกิจกรรมของสงฆ์เช่นเดียวกัน จึงไม่สะดวกที่จะให้ความอนุเคราะห์ ซึ่งในประเด็นนี้เองที่

อาจทำให้เกิดการยุบปลุกปั้นชาวบ้านได้ และอาจไม่พอใจการปฏิเสธให้ใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ทางคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงจึงได้ปรับทัศนคติให้เจ้าอาวาสรูปดังกล่าวได้ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน โดยทำข้อตกลงให้วัดต้องส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน และส่วนราชการตามที่ขอความอนุเคราะห์มาทุกกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดเลยปกติสุขปราศจากข้อร้องเรียนต่อไป (พระครูสุตคุณาลงกรณ์, สัมภาษณ์ 22 เมษายน 2563.)

สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย เกิดจากการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด เช่น ไม่มีการยืดหยุ่นด้านอายุและพรรษา ประกอบกับจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่น้อย โดยเฉพาะในต่างจังหวัดที่ห่างไกลเนื่องจากสมณศักดิ์ผูกกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ขอ เช่น ขาดความเข้าใจด้านการพัฒนา ขนาดของวัดที่มีการพัฒนาไม่เท่ากัน หรือความพร้อมของวัดที่แตกต่างกัน ซึ่งในการพัฒนาจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก จึงขึ้นอยู่กับฐานะของวัดแต่ละแห่ง และระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ ซึ่งพระสงฆ์จะต้องสร้างความคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ เพื่อให้ได้รับการยอมรับ เกิดระบบอุปถัมภ์ ระบบการจัดสรรตำแหน่ง หรือ โควตาในแต่ละปีซึ่งอาจมีการแทรกแซงจากรัฐ และปัญหาการรวมศูนย์อำนาจ

ส่วนปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย เกิดจากการที่พระสงฆ์ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ขาดการวางแผนอนาคตส่งผลให้ไม่มีการเตรียมตัวสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง ปัญหาด้านคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และปัญหาจากระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ มีการใช้เส้นสายหรือการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ รวมถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่มีความต้องการให้ครูบาอาจารย์หรือพระสงฆ์ที่ตนยอมรับนับถือมีหรือได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น ซึ่งอาจจะเอื้อประโยชน์หรือมีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน และปัญหาจากการเสียผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มในพื้นที่ที่ขัดขวางการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองของพระสงฆ์บางรูปในวัด

พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว

3. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

3.1 การพัฒนาตนให้มีความรู้ความสามารถ

โดยพระสงฆ์ต้องมีการตั้งเป้าหมายการเข้าสู่สมณศักดิ์ที่ชัดเจน จากนั้นพัฒนาตัวเองเพื่อเข้าสู่สมณศักดิ์โดยตั้งกองงานให้เข้มแข็งและเรียนรู้การทำงานเป็นหมู่คณะ หมั่นศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และสามัญ เพื่อให้รู้ทางธรรมและเข้าใจความเป็นไปทางโลกวางตัวให้เหมาะสมกับฐานานุรูปดำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชุมชน ศึกษาหาความรู้จากพระเถระในเขตปกครองของตน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านได้ให้ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย คือ “ต้องตั้งเป้าหมายแล้วพัฒนาตัวเองเพื่อเข้าสู่สมณศักดิ์สร้างกองงานให้เข้มแข็ง” (พระครูสุตคุดมอลงกรณ์, สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2562.) สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่นที่ท่านให้เตรียมตัวและศึกษาเล่าเรียนให้พร้อม ท่านเสนอแนะว่า “ต้องเตรียมตัวให้พร้อม ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และสามัญ” (พระครูสุวรรณธรรมาท, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.)

นอกจากนี้ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นไปที่การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การเป็นผู้นำ การเป็นนักบริหาร และจะต้องเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ท่านเสนอแนะว่า “พระสงฆ์ควรศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลก ฝึกการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ศึกษาภาวะการเป็นผู้นำ การเป็นนักบริหาร เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เป็นผู้ที่ปฏิบัติเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย” (แก้วกล้า ทาสาลี, สัมภาษณ์ 21 มิถุนายน 2562.) สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ว่า “พระสงฆ์จะต้องเป็นพระที่มีสมณสาธูป จะต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และเป็นนักบริหารที่ดี” (ชาญวิทย์ ศรีสุธรรม, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562.) สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของนักวิชาการศาสนาที่ว่า “พระสงฆ์ต้องมีความเพียบพร้อมในทุกๆ ด้าน มีวุฒิภาวะและความเป็นผู้นำ สามารถเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ได้” (ธงชัย สิงอุตม, สัมภาษณ์ 21 มิถุนายน 2562.)

พูน ปณ ทิโต ชิว

3.2 การมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ช่วยเหลือชุมชน และสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน

พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการงานทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในชุมชนของตนเองให้ประจักษ์เพื่อเป็นศูนย์รวมใจ และสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้เสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ที่เกี่ยวกับประเด็นนี้คือ การเสียสละและเอาใจใส่ต่องาน ท่านให้ความเห็นว่า “พระสงฆ์ต้องรู้จักเอาใจใส่ในงานพระศาสนาด้วยความเสียสละ และต้องวางตัวให้เหมาะสมกับสมณศักดิ์ นอกจากนี้จะต้องเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนด้วย” (พระครูสุวรรณธรรมาท, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.) ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติม พบว่า “พระสงฆ์รูปนั้น ต้อง ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ให้ความร่วมมือในกิจการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป” (นุสนต์ รักษาพล, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2562.)



4. ข้อเสนอแนะการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

4.1 เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์

จะต้องศึกษาให้เข้าใจและทราบถึงขั้นตอน ธรรมเนียม ตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย จากนั้นจัดทำเอกสารให้ต้องถูกต้องครบถ้วน โดยรายงานตามความเป็นจริง ซึ่งพระสงฆ์ที่ต้องการจะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์นั้นจะต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะอยู่ในวงการคณะสงฆ์ต่อไปนานเท่าใด จากนั้นก็ต้องปฏิบัติศาสนกิจตามระเบียบแบบแผน โดยปฏิบัติตามประกาศ มติ ระเบียบมหาเถรสมาคม โดยจะต้องศึกษาแนวทางให้เข้าใจเพื่อให้รู้แนวทาง ขั้นตอน ธรรมเนียม ตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย จากนั้นจัดทำเอกสารให้ถูกต้องครบถ้วน รายงานตามความเป็นจริง ทั้งนี้หากพระสงฆ์ได้รับการสถาปนาสมณศักดิ์ จะได้รับการแต่งตั้งให้ปกครองคณะสงฆ์ด้วย ในขณะเดียวกันหากมีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้นก็จะสามารถเข้าสู่สมณศักดิ์ หรือได้เลื่อนสมณศักดิ์ด้วย ในด้านนี้พระสงฆ์จึงต้องตรวจสอบตนเองและทบทวนว่าการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ และตำแหน่งทางการปกครองนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมหรือไม่ จะต้องพึงระวังวัตรปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น ให้สมกับเป็นผู้สร้างคุณงามความดีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม จนได้รับการโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์ และมีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และไม่ควรปลูกฝังค่านิยมที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับสมณศักดิ์ หรือตำแหน่ง เช่น การฉลองสมณศักดิ์ หรือตำแหน่งที่ใช้จ่ายสิ้นเปลืองเงินทองเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นโลกวิฆะ (ข้อเสียหายที่โลกติเตียนว่า ไม่เหมาะสมกับสมณะ) เป็นต้น

4.2 มีความเสียสละ เอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ

พระสงฆ์ต้องมีความพร้อมในด้านการทำงาน เช่น มีเลขานุการ หรือคณะทำงานที่คอยสนองงานเนื่องจากบางงานต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก ต้องมีความเสียสละเนื่องจากนิยัตินัดที่ได้รับมีจำนวนที่ไม่มากพอต่อกิจการดำเนินงานหรือกิจกรรมของคณะสงฆ์ และจำเป็นต้องสร้างเสนาสนะภายในวัดให้พร้อมในการรับรองการจัดงานของคณะสงฆ์ หรือพยายามพัฒนาผลงานที่มีอยู่ให้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ เข้าร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์ โดยปฏิบัติตามนโยบายของเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย และระดับที่สูงขึ้นไปตามลำดับการปกครอง และช่วยเหลือชุมชนในส่วนที่จะทำได้ให้ประจักษ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้เสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ที่เกี่ยวกับความเสียสละและเอาใจใส่ต่องาน คือ “ต้องสร้างเสนาสนะเพื่อรองรับการจัดงาน และเอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ” (พระครูสุตคุณาลงกรณ์, สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2562.) สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น ท่านให้ความเห็นว่า “พระสงฆ์ต้องรู้จักเอาใจใส่ในงานพระศาสนาด้วยความเสียสละ และต้องวางตัวให้เหมาะสมกับสมณศักดิ์ นอกจากนี้จะต้องเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนด้วย” (พระครูสุวรรณธรรมมาทร, สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2562.) ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติม พบว่า “พระสงฆ์รูปนั้นต้อง ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ให้ความร่วมมือในกิจการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป” (นุสนต์ รักษาพล, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2562.)

สามารถสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยนั้นพระสงฆ์จะต้องมีการตั้งเป้าหมายการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจน หมั่นศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และสามัญ และศึกษาหาความรู้จากพระเถระในเขตปกครองของตน มีความเสียสละเอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ และมีความพร้อมในด้านการทำงานคณะสงฆ์ ปฏิบัติตามนโยบายของเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับการปกครองคณะสงฆ์ มีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ช่วยเหลือชุมชน สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน และจะต้องศึกษาให้เข้าใจและทราบถึงขั้นตอน ธรรมเนียม ตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย จากนั้นจัดทำเอกสารให้ต้องถูกต้องครบถ้วน โดยรายงานตามความเป็นจริง



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย และ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือพระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ จำนวน 3 รูป กลุ่มที่ 3 ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 4 ไวยาวัจกร จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 5 นักวิชาการศาสนา จำนวน 3 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 15 รูป/คน เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวผู้ศึกษาวิจัยจึงใช้การสุ่มแบบเจาะจง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นคือพระสังฆาธิการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเองโดยดำเนินการตามขั้นตอนคือ นำแบบสัมภาษณ์ไปทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และตรวจสอบจำนวนความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นสรุปนำเสนอเชิงพรรณนาความตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

พหุ ประถมศึกษา

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

1) **การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด** เช่น ไม่มีการยืดหยุ่นด้านอายุและพรรษา จึงทำให้มีพระสงฆ์ที่มีอายุและพรรษาไม่ครบตามระเบียบกฎเกณฑ์ขาดคุณสมบัติในการเข้าสู่สมณศักดิ์ ประกอบกับจำนวนอัตราสมณศักดิ์ที่มีน้อย เนื่องจากสมณศักดิ์มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ด้วย ซึ่งสมณศักดิ์ที่สูงขึ้นไปกว่าสมณศักดิ์ของระดับเจ้าคณะจังหวัดนั้นเป็นของพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ในระดับภาคขึ้นไปที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร

2) **การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ขอ** เช่น ไม่มีการวางแผนล่วงหน้าทำให้ไม่มีผลงานด้านการพัฒนา ซึ่งเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่ต้องกระทำต่อเนื่องหลายปี

3) **ขนาดของวัดที่มีการพัฒนาไม่เท่ากัน หรือความพร้อมของวัดที่แตกต่างกัน** เนื่องจากต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมากในการส่งเสริมด้านสาธารณูปการ และด้านธารณสงเคราะห์แก่จึงขึ้นอยู่กับฐานะของวัดแต่ละแห่งด้วยว่าจะมีความสามารถเหล่านี้นักน้อยเพียงใด และส่วนใหญ่พระสงฆ์ยังคงปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัวยังไม่ครอบคลุมไปถึงการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

4) **ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ** พระสงฆ์จะต้องสร้างความคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ เพื่อให้ได้รับการยอมรับ เช่น จะต้องมีการจัดสถานที่และจัดงานในวัดเพื่อรองรับกิจกรรมของคณะสงฆ์ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์ นอกจากนี้ยังมีระบบการจัดสรรตำแหน่ง หรือ โควตาในแต่ละปีซึ่งอาจเกิดการวิ่งเต้นหรือใช้เงินได้ หรืออาจมีการแทรกแซงโดยรัฐ

5) **การรวมศูนย์อำนาจ** กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์เปิดช่องว่างให้อำนาจแก่เจ้าคณะปกครองมากเกินไป ทำให้ผู้เสนอขอสมณศักดิ์พยายามหาช่องทางที่จะทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจผ่านรูปแบบต่างๆ หรือลักษณะการวิ่งเต้น หรือกระชับความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดและได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ที่มีอำนาจ

พหุ อนุ ทิโต ชีเว

1.2 ปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

- 1) การขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ขาดการวางแผนอนาคตส่งผลให้ไม่มีการเตรียมตัวสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครอง
- 2) คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เช่น อายุพรรษา ไม่ครบตามที่ระบุไว้ในคุณสมบัติแต่ละตำแหน่ง มีการกำหนดจำนวนพระภิกษุและสามเณรในวัด กำหนดวิทยฐานะของพระสงฆ์และสามเณร และมีการกำหนดหรือให้ระบุดอกการบริจาค
- 3) ระบบอุปถัมภ์และการแทรกแซงโดยรัฐ มีการใช้เส้นสายหรือการวิ่งเต้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งมาโดยมิชอบ รวมถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่มีความต้องการให้ครูอาจารย์หรือพระสงฆ์ที่ตนยอมรับนับถือมีตำแหน่งทางการปกครอง หรือได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น ซึ่งอาจจะเอื้อประโยชน์หรือมีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน
- 4) การเสียผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มในพื้นที่ เช่นกรณีที่มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้านนาโคก ได้ร้องเรียนเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ว่ามีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านแตกแยกเป็นสองฝ่าย และปฏิเสธให้ใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม จากการตรวจสอบพบความผิดเล็กน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพียงความไม่เข้าใจของชาวบ้านที่เกิดจากการยุยงปลุกปั่นที่อาจไม่พอใจการปฏิเสธให้ใช้พื้นที่วัด เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชาวบ้าน จึงได้มีการทำข้อตกลงให้วัดต้องส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดเลยปกติสุข ปราศจากข้อร้องเรียนต่อไป



1.3 ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

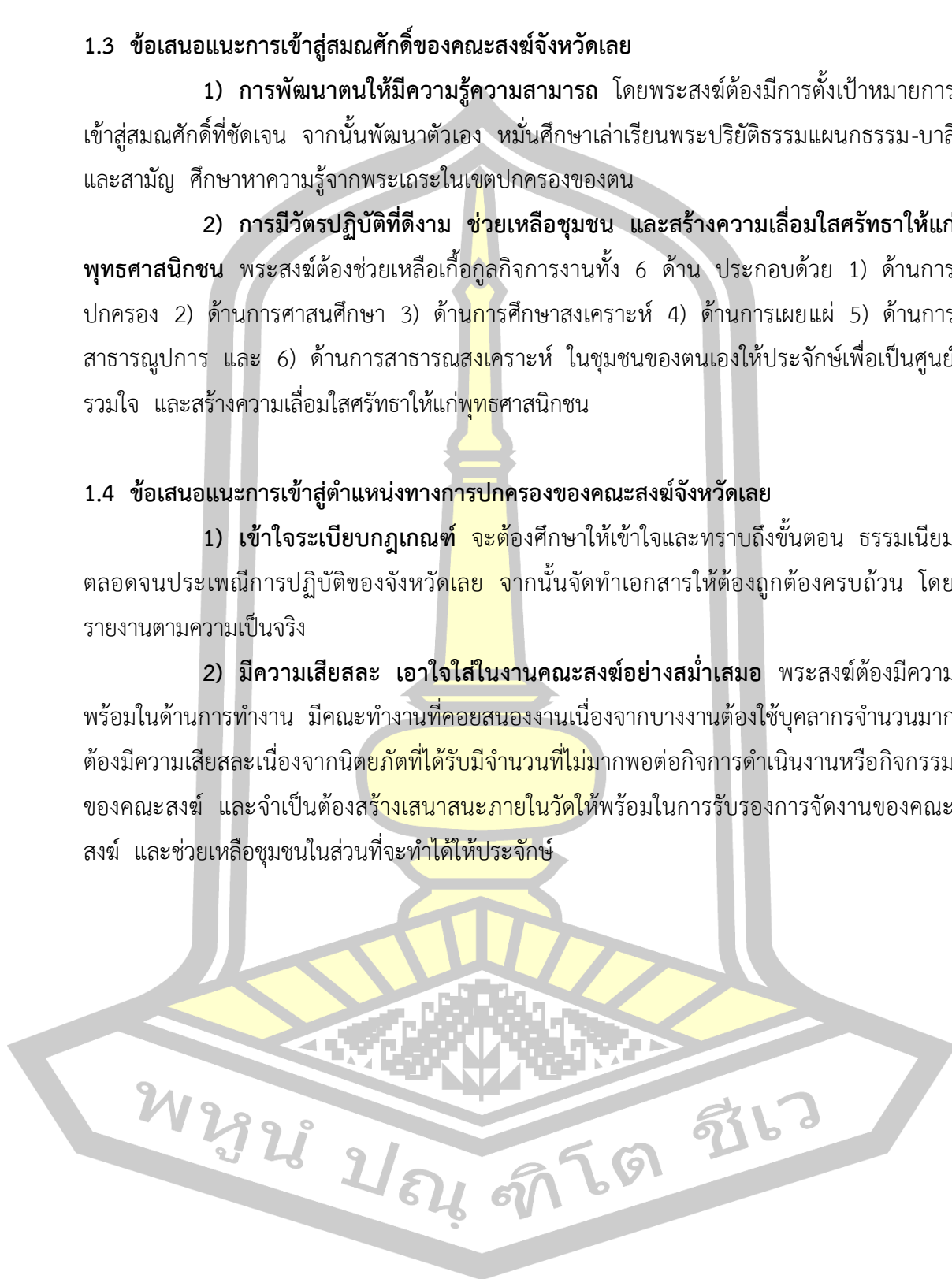
1) การพัฒนาตนให้มีความรู้ความสามารถ โดยพระสงฆ์ต้องมีการตั้งเป้าหมายการเข้าสู่สมณศักดิ์ที่ชัดเจน จากนั้นพัฒนาตัวเอง หมั่นศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และสามัญ ศึกษาหาความรู้จากพระเถระในเขตปกครองของตน

2) การมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ช่วยเหลือชุมชน และสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการงานทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในชุมชนของตนเองให้ประจักษ์เพื่อเป็นศูนย์รวมใจ และสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน

1.4 ข้อเสนอแนะการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

1) เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ จะต้องศึกษาให้เข้าใจและทราบถึงขั้นตอน ธรรมเนียมตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย จากนั้นจัดทำเอกสารให้ต้องถูกต้องครบถ้วน โดยรายงานตามความเป็นจริง

2) มีความเสียสละ เอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ พระสงฆ์ต้องมีความพร้อมในด้านการทำงาน มีคณะทำงานที่คอยสนองงานเนื่องจากบางงานต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก ต้องมีความเสียสละเนื่องจากนิคมวัดที่ได้รับมีจำนวนที่ไม่มากพอต่อกิจการดำเนินงานหรือกิจกรรมของคณะสงฆ์ และจำเป็นต้องสร้างเสนาสนะภายในวัดให้พร้อมในการรับรองการจัดงานของคณะสงฆ์ และช่วยเหลือชุมชนในส่วนที่จะทำได้ให้ประจักษ์



2. อภิปรายผล

2.1 ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยรวมเกิดจาก

1) การเข้าสู่สมณศักดิ์ที่ยึดโยงกันกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวคือ เมื่อมีตำแหน่งทางการปกครอง ก็จะสามารถเข้าสู่สมณศักดิ์ได้ ซึ่งส่งผลต่อจำนวนพระสงฆ์ที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ ทั้งนี้เนื่องจากในระดับจังหวัดเลยนั้นผู้ปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในจังหวัดคือเจ้าคณะจังหวัด จึงทำให้จำนวนพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์มีน้อย ซึ่งแตกต่างจากส่วนกลางที่มีผู้ปกครองอยู่หลายลำดับชั้น จึงทำให้พระสงฆ์ในระดับจังหวัดเลยได้รับพิจารณาโปรดตั้งสมณศักดิ์น้อยด้วย จะเห็นได้ว่าการปกครองคณะสงฆ์ในระดับภาคนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ผู้ปกครองสูงสุดในจังหวัดเลย คือ พระราชปริชามุนี (รังสฤษดิ์ สุมนชาติ) ตำแหน่งผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดเลย วัดศรีบุญเรือง จังหวัดเลย ซึ่งถือเป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราช ส่วนพระราชอาคันตุกะชั้นอื่นๆ ล้วนแต่เป็นผู้ปกครองในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 8 ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เจ้าคณะภาค 8 คือ พระธรรมคุณากรณ์ (เก็ง อาสโภ) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะภาค 8 คือ พระเทพโสภณ (ปรีชา อภิวัฒน์) วัดราชบูรณะ กรุงเทพมหานคร และพระราชเมธี (วิชา อภิปัญญา) วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งคณะภาค 8 ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกอีกชั้นหนึ่ง โดยมีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนปญฺโญ) วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร เป็นเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก

จากที่กล่าวมาเป็นผลมาจากการกำหนดอัตราหรือโควตาที่มีในระดับจังหวัดจึงทำให้พระสงฆ์ที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์ในระดับจังหวัดเลยมีน้อย เพราะสมณศักดิ์ระดับสูงกว่าเจ้าคณะจังหวัดนั้นเป็นของพระสังฆาธิการผู้ปกครองในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 8 จากส่วนกลาง จึงอาจกล่าวได้ว่ากรณีตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดเลยซึ่งสูงสุดในระดับเจ้าคณะจังหวัด จะเป็นบันไดก้าวไปสู่การมีสมณศักดิ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาแล้วจะพบว่า การมีพระสงฆ์จากส่วนกลางปกครองตามสายการปกครองคณะสงฆ์นั้นก็เพื่อความมั่นคงของอาณาจักรทางหนึ่ง นอกเหนือจากการเป็นผู้สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตนเป็นคนดี ช่วยลดปัญหาอาชญากรรมรวมถึงปัญหาร้ายแรงอื่นๆ ที่จะตามมา ลักษณะดังกล่าวอาจมีทั้งผลดีและผลเสียตามมาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สุรพศ ทวีศักดิ์ (2561 : 275) กล่าวว่าประเทศไทยในทางนิตินัยพระพุทธศาสนาอาจไม่ได้มีการกำหนดให้ศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยตรง แต่ในทางพฤตินัย ก็เท่ากับเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ รัฐจึงกำหนดบทบาทสร้างกลไกเข้ามาควบคุมศาสนาและคณะสงฆ์ผ่านกฎหมาย รวมไปถึงการควบคุมผ่านระบบสมณศักดิ์ชั้นยศ ผ่านระบบพลเมืองแห่งรัฐ ในขณะที่เดียวกันการปกครองจากส่วนกลางที่กล่าวมาข้างต้นก็ย่อม

มีผลเสียเช่นกัน สอดคล้องกับ วัลลภา แสงไพศรค์ (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหา พบว่า ปัญหาที่เกิดจากการปกครองคณะสงฆ์เอง เช่น ระบบการปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น โดยการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด (มหาเถรสมาคม) และการยึดโยงสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ จนส่งผลกระทบต่อเงื่อนไขในการพิจารณาสมณศักดิ์ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณรงค์ สังขวิจิตร (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน พบว่า ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) สาเหตุต่อมาก็คือขาดประสิทธิภาพในการปกครองมาจากสาเหตุที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก และสาเหตุของหลักเกณฑ์ที่พระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์นั้นจำเพาะเจาะจงไว้ที่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ผ่านจำนวนเงินเพื่อสร้างศาสนวัตถุ

2) ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์และการบริหารจัดการที่ไม่สอดคล้องกับสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในปัจจุบัน การบริหารจัดการและการปกครองสงฆ์ จึงไม่ควรเอาภาระที่มากมายและหนักหน่วงไปให้ไว้กับพระสังฆาธิการผู้มากพรชาก็ให้ท่านต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง พระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่สมเด็จพระราชาคณะขึ้นไปที่มีพรรษาสูง ควรได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นปูชนียบุคคลแห่งพระพุทธศาสนา และเพื่อให้พระสังฆาธิการมีเวลาได้ศึกษาปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องมาวุ่นวายอยู่กับการบริหารจัดการและการปกครองคณะสงฆ์มากนัก และในขณะเดียวกันเป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถในหลายๆ ด้าน ได้เข้ามาทำงานให้กับคณะสงฆ์ไทย มหาเถรสมาคมควรแต่งตั้งพระสังฆาธิการเหล่านั้นให้เป็นที่ปรึกษาให้กับคณะสงฆ์ผู้ปฏิบัติงาน ยกเว้นกรณีที่ต้องพิจารณาในเรื่องสำคัญที่ต้องการความรู้ความเข้าใจที่มากประสบการณ์ในการตัดสินใจ เช่น ในเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการปกครองสงฆ์ หรือเรื่องส่งผลกระทบต่อธรรมเนียมหรือวัตรปฏิบัติของสงฆ์ จึงจำเป็นให้พระสังฆาธิการเข้าร่วมพิจารณา เป็นต้น การปรับโครงสร้างกระจายการปกครองมาที่จังหวัดโดยตรงจึงน่าจะเหมาะสมเพราะไม่ซับซ้อนซึ่งอาจจะมีสมณศักดิ์เพิ่มมายังจังหวัดเลยด้วย ทั้งนี้พระสงฆ์เองต้องไม่ยึดติดกับสมณศักดิ์หรือตำแหน่ง ดังที่ วัชระ งามจิตรเจริญ (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา โดยเสนอแนะไว้ว่า พระสงฆ์ต้องเข้าใจเจตนารมณ์ของสมณศักดิ์ให้ถูกต้อง ไม่ลุ่มหลง มัวเมาในสมณศักดิ์ ชาวบ้านก็ควรส่งเสริมพระสงฆ์ไม่ให้เกิดการยึดติดอยากได้สมณศักดิ์ ควรช่วยเตือนสติและช่วยกันลดค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย และการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องสมณศักดิ์ให้พระสงฆ์และชาวบ้านเข้าใจเรื่องสมณศักดิ์ อย่างถูกต้องจะช่วยลดปัญหาของสมณศักดิ์ได้

2.2 การเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้อง พัฒนาตนให้มีความรู้ความสามารถ และมีความเสียสละเอาใจใส่ในงานคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ พระสงฆ์ต้องมีความพร้อมในด้านการทำงาน และช่วยเหลือชุมชนในส่วนที่จะทำได้ให้ประจักษ์ เข้าใจธรรมนิยม ตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย ซึ่งนอกจากการปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยแล้ว พระสงฆ์จะต้องเกื้อกูลและสงเคราะห์ชุมชนเพื่อเป็นการเกื้อหนุนพระธรรมวินัยทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงฆ์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับรัฐ จึงเกิดขึ้นเนื่องจากพระสงฆ์จะต้องเกื้อกูลรัฐด้วย เช่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลก การสาธารณสงเคราะห์ต่างๆ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐนั้น มีอย่างยาวนานนับตั้งแต่ในครั้งสมัยพุทธกาล หากจะพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาโดยสากลธรรมชาติเชื่อว่าเริ่มเกิดขึ้นครั้งแรก ตั้งแต่มีรัฐบาลเป็นครั้งแรก เพราะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนานั้น ก็มีความหมายว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของคนและพระศาสนา รัฐและศาสนาจึงไปคู่กันขนานกัน (สุกิจ ชัยมุสิก, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ญัฐฐาพร จินดาสวัสดิ์ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม ผู้วิจัยได้ศึกษา พบว่าการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เป็นการศึกษาพัฒนามาจากหลักพระธรรมวินัยมาใช้ในการปกครอง ควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตของสังคมไทย มีกฎหมายบ้านเมือง มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ที่มาเกื้อหนุนพระธรรมวินัย อาทิ ในด้านรูปแบบของการปกครองคณะสงฆ์ที่มีการพัฒนาขึ้นมาจากสมัยก่อน คือ การปกครองคณะสงฆ์ด้วยกิจการงาน 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงฆ์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และรูปแบบการบริหารการปกครองก็มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี สุขสบาย (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ไทย : ศึกษากรณีจังหวัดในเขตปริมณฑล พบว่า บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 และยังมีคณะสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย คือ ฝ่ายมหายานที่แบ่งเป็นจिनิกายและอนัมมิกาย และฝ่ายเถรวาทที่แบ่งเป็นมหานิกาย และธรรมยุติกาย ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของสมเด็จพระสังฆราช ผู้ที่มหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6

ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศึกษาสงเคราะห์ 3) การสาธารณูปการ 4) การศาสนศึกษา 5) การเผยแผ่ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์

จากที่กล่าวมาเมื่อพระสงฆ์ได้ศึกษาด้านระบบกฎหมายจนทราบถึงขั้นตอน ธรรมเนียม ตลอดจนประเพณีการปฏิบัติของจังหวัดเลย และปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในระเบียบกฎหมาย ทั้ง 6 ประเภทแล้ว ก็จะทำให้สามารถยื่นเสนอเข้าสู่สมณศักดิ์ได้ ซึ่งเมื่อได้รับพระราชทานโปรด แต่งตั้ง หรือเลื่อนสมณศักดิ์จากพระมหากษัตริย์แล้ว ก็จะเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณของ พระสงฆ์รูปนั้น ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความวิริยะอุตสาหะบริหารกิจการพระศาสนา ปกครอง ดูแลคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย กับทั้งได้ทุ่มเทเพียรพยายามในการอบรมสั่งสอน ประชาชนให้ละชั่วประพฤติดี ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประสานพณิกจิตใจของคนให้มีความสมัครสมานสามัคคี ตลอดจนปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม เป็นสิ่ง แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ถวายเกียรติและกำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้ดำรงมั่น อยู่ในสมณเพศ เป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ช่วยปลูกฝังศีลธรรมจรรยาให้ประชาชนมีความ สงบสุขตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเพื่อผลทางการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดย เรียบร้อย เนื่องจากพระมหากษัตริย์โปรดพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด ย่อมหมายความว่าพระสงฆ์รูปนั้นได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย



3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรมีการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ เนื่องจากปัจจุบันพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงจะมีตำแหน่งทางการปกครองสูงด้วย
- 2) ในการพิจารณาคณะสมมติการเข้าสู่สมณศักดิ์และการปกครองคณะสงฆ์นั้นควรมีการพิจารณาบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสมจริงๆ และควรให้อยู่ในเขตการปกครองของตนเองซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการปกครอง
- 3) รัฐควรส่งเสริมและให้โอกาสพระสงฆ์ได้ศึกษาหาความรู้ทางธรรมและทางโลกเพื่อพัฒนาให้พระสงฆ์ที่จะเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ มีศักยภาพในการปกครองและทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา
- 4) รัฐควรแก้ปัญหาทางกฎหมายทั้งระบบอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อจัดระบบอุปถัมภ์หรือระบบเส้นสายในวงการคณะสงฆ์ โดยอาจเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการวางกฎเกณฑ์ และการกำหนดหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) ในการพิจารณาเสนอพระสงฆ์เพื่อเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์นั้นควรเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน หรือองค์กรอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาเสนอด้วย เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปมีส่วนช่วยพัฒนาโรงเรียน และโรงพยาบาล รวมถึงบริจาคอุปกรณ์ทางการแพทย์จำนวนมาก ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้ที่เห็นผลงานเชิงประจักษ์ของพระสงฆ์รูปนั้นๆ
- 2) ควรลดกลไกในการพิจารณาให้น้อยลง ซึ่งพระสงฆ์บางรูปเป็นนักปฏิบัติแต่ไม่ถนัดเอกสาร จึงอาจมีผลต่อการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ได้
- 3) ควรลดการยึดโยงระหว่างสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปมีคุณูปการต่อสังคมแต่ไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง ทำให้ไม่มีโอกาสเข้าสู่สมณศักดิ์ หรืออาจมีการพิจารณาให้มีการตั้งสมณศักดิ์พิเศษเพิ่มเติม เพื่อเป็นการยกย่องพระสงฆ์ที่ทำความงามความดีแก่พระพุทธศาสนาและเป็นพระสงฆ์นักเผยแผ่
- 4) ลดการสร้างค่านิยมที่ก่อให้เกิดความโลภมัวเมาในตำแหน่ง และลาภสักการะจนเกิดการแก่งแย่งหรือวิ่งเต้นเพื่อให้ได้สมณศักดิ์ จนบางครั้งอาจจะไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย โดยคำนึงถึงคุณวุฒิและวิญญูที่ เหมาะสมเพื่อลดการแก่งแย่งวิ่งเต้น การพิจารณาสมณศักดิ์ไม่ควร

มุ่งเน้นผลงานไปที่ศาสนวัตถุ หรือสิ่งก่อสร้าง การสถาปนาสมณศักดิ์ควรเป็นไปเพื่อถวายพระสงฆ์ผู้มีคุณูปการต่อพระศาสนามีประพฤติดีประพฤติชอบให้ดำรงคงมั่นในสมณเพศเพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเพื่อการปกครองสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยแห่งคณะสงฆ์ ในขณะที่พุทธศาสนิกชนก็ต้องร่วมกันเชิดชูหรือยกย่องที่วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นหลักมิใช่การมุ่งสักการะพระสงฆ์ที่สมณศักดิ์เพียงอย่างเดียวซึ่งจะช่วยลดค่านิยมที่ก่อให้เกิดความโลภมัวเมาในตำแหน่งและการหวังลาภสักการะได้

3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่นๆ รวมถึงในกรุงเทพมหานครด้วย
- 2) ควรมีการวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในจังหวัดเลยตามองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ 6) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- 3) ควรมีการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดเลย



บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กรแก้ว อัจฉรวัจน์ และคณะ. (2539). *ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการจัดตั้งสถาบันพระสังฆาธิการ (รายงานการวิจัย)*. กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2525). *ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2554). *พระพิธีธรรม*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2545). *เรื่องตั้งพระราชอาณาเขตผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- เกษญา ผาทอง. (2561). พระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(1), 395.
- แก้วกล้า ทาสาลี. (2562). *สัมภาษณ์*. วิทยาวัจจร: วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- ข่าวสด. (2560). โปรดสถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธฯ เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 แห่งราชวงศ์จักรี. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_211382%0A, เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2563.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เฉลิมพล โสมอินทร์. (2546). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.
- ชาญวิทย์ ศรีสุธ. (2562). *สัมภาษณ์*. วิทยาวัจจร: วัดศรีสุทธาวาส ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- ชาติรี สุขสบาย. (2559). *การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ไทย ศึกษากรณีจังหวัดในเขตปริมณฑล (รายงานวิจัย)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2547). *รัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐธำพร จินดาสวัสดิ์. (2558). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย กรณีศึกษา: มหาเถรสมาคม (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (2558). การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 22(3), 96.

- ไทยพีบีเอส. (2559). พระพุทธะอิสระยื่นหนังสือคัดค้านสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช. สืบค้นจาก <https://news.thaipbs.or.th/content/7224>, เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2563.
- ธงชัย สิงอุตม. (2562). *สัมภาษณ์*. รองศาสตราจารย์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พระพุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- นุสนต์ รักษาพล. (2562). *สัมภาษณ์*. นักวิชาการศาสนา: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย.
- บรรจง สุวรรณศรี. (2562). *สัมภาษณ์*. นักวิชาการชำนาญการ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ตำบลเมือง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- ประกาศแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม. (2562, 14 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. หน้า 1-2.
- ประสงค์ ชาญสุข. (2560). สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา. *บทความปริทรรศน์: Review Article มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 1(2).
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2540). *ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูปริยัตสาทร. (2562). *สัมภาษณ์*. นักวิชาการศาสนา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตศรีล้านช้าง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย.
- พระครูโพธิสิริวิฑู. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์: วัดโพธิ์ศรีสมโพธิ ตำบลนาอาน อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- พระครูสันติธรรมาภีรัต. (2557). *การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุตคุณาลงกรณ์. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์: วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- พระครูสุตคุณาลงกรณ์. (2563). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์: วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- พระครูสุวรรณธรรมาทร. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์: วัดโพนงาม ตำบลนาอาน อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- พระณรงค์ สังขวิจิตร. (2558). *การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2536). *สมณศักดิ์: ยศช้าง ขุนนางพระ*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). (2552). *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตโต). (2539). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตโต). (2544). *ตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา เหตุผลที่แท้จริงที่ไทย*.

ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด.

พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี. (2557). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตขอนแก่น.

พระมหาจันทกมล อภิตโน. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตศรีล้านช้าง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย.

พระมหามินท์ ธีรสุสโร. (2559). *พดยศ สมณศักดิ์พระสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินติ้ง.

พระมหาวิวัฒนา สุรจิตโต. (2562). *สัมภาษณ์*. นักวิชาการศาสนา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตศรีล้านช้าง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย.

พระมหาวิเชียร สายศรี. (2543). *พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์: ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการและพระนักศึกษานิสิตในสถาบันอุดมศึกษา (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาสิทธิชัย สิทธิปาโล. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์: วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.

พระมหาสุทธิพงษ์ คุณเมือง. (2548). *แนวคิดของพระราชวิรมุณี (สีหนาทภิกขุ) ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระมหาอุทิศ อุทิตเมธี. (2536). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสมณศักดิ์*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. (2561, 17 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. หน้า 1-3.

พระราชอุปเสนาภรณ์. (2559). *คำแนะนำในการส่งประวัติพระสังฆาธิการต่างประเทศเพื่อขอรับพระราชทาน เลื่อน และตั้งสมณศักดิ์ในแต่ละปี*. กรุงเทพมหานคร: วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร.

พระอุทัย โอภาโส. (2562). *สัมภาษณ์*. พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์: วัดพุทธสามัคคีบุรีเลย ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2545). *รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

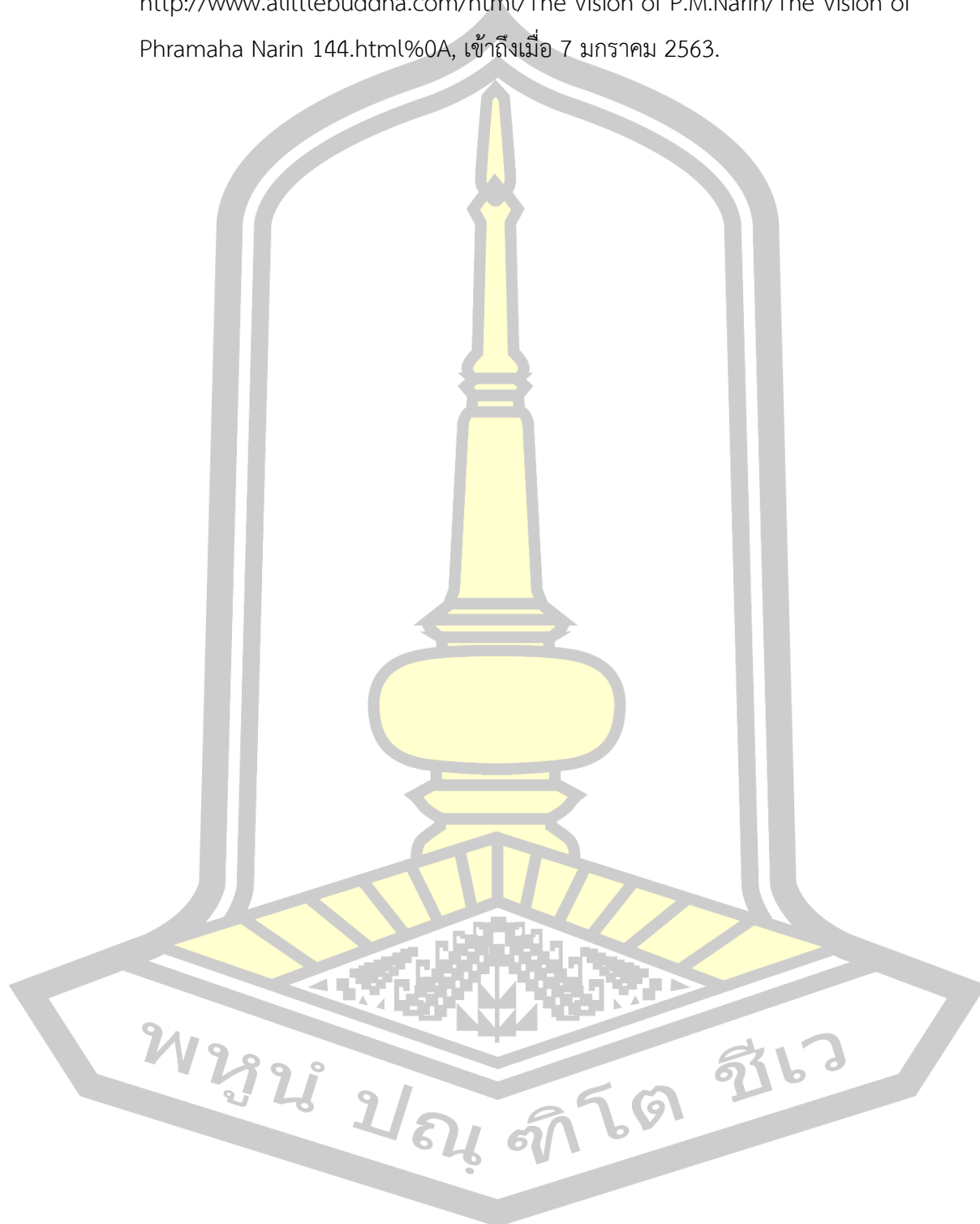
มติชนออนไลน์. (2560). ใช้ ม.44 รัว-รัว ลุยล้มชโย-ธรรมกาย เช็กสัญญาอนุญาตอยู่ยาว. สืบค้นจาก

https://www.matichon.co.th/columnists/news_477053, เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2563.

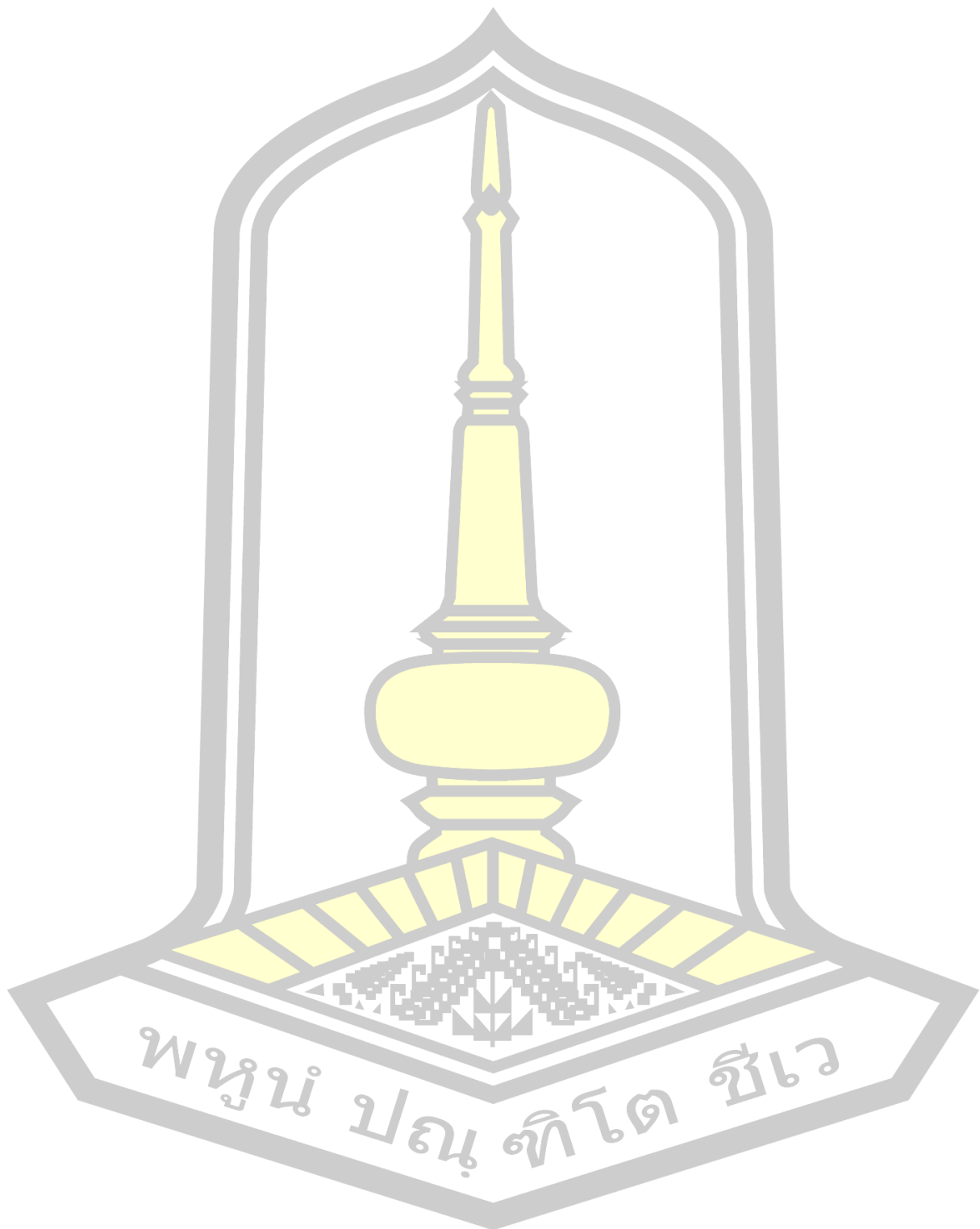
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2556). *รายงานวิจัย เรื่อง สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา*. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษาของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลทนา แสงไพศรร์ค. (2559). *การปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505: ศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข (การศึกษาค้นคว้าอิสระ)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. (2537). แนวความคิดของธรรมยุติกนิกาย: เหตุผลนิยมและมนุษยนิยม. *พุทธศาสตร์ศึกษา*, 1(2), 58-64.
- ศุภชัย ลีกระจ่าง. (2562). *สัมภาษณ์*. วิทยากร: วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). *ธรรมของสมณศักดิ์*. กรุงเทพมหานคร: วัดญาณเวศกวัน.
- สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ. (2543). *ตำนานพระอารามแลทำเนียบสมณศักดิ์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- สมนึก อนันตวรราช. (2539). *สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตตามทรรศนะของพระผู้นำทางด้านวิชาการ*. รายงานวิจัยทางด้านสังคมสงเคราะห์ คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกิจ ชัยมุสิก. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธรูปศาสนากับรัฐ*. บทความวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์. (2541). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รามคำแหง.
- สุนทร สุกตะโยธิน. (2540). *คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพมหานคร: กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2561). รัฐกับศาสนา ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- แสวง อุดมศรี. (2528). *ศึกษสมเด็จ*. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- แสวง อุดมศรี. (2549). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสวง อุดมศรี. (2559). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. นนทบุรี: หจก.นิติธรรมการพิมพ์.
- อนุวัต กระสังข์. (2560). อุดมการณ์รัฐไทยกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2).

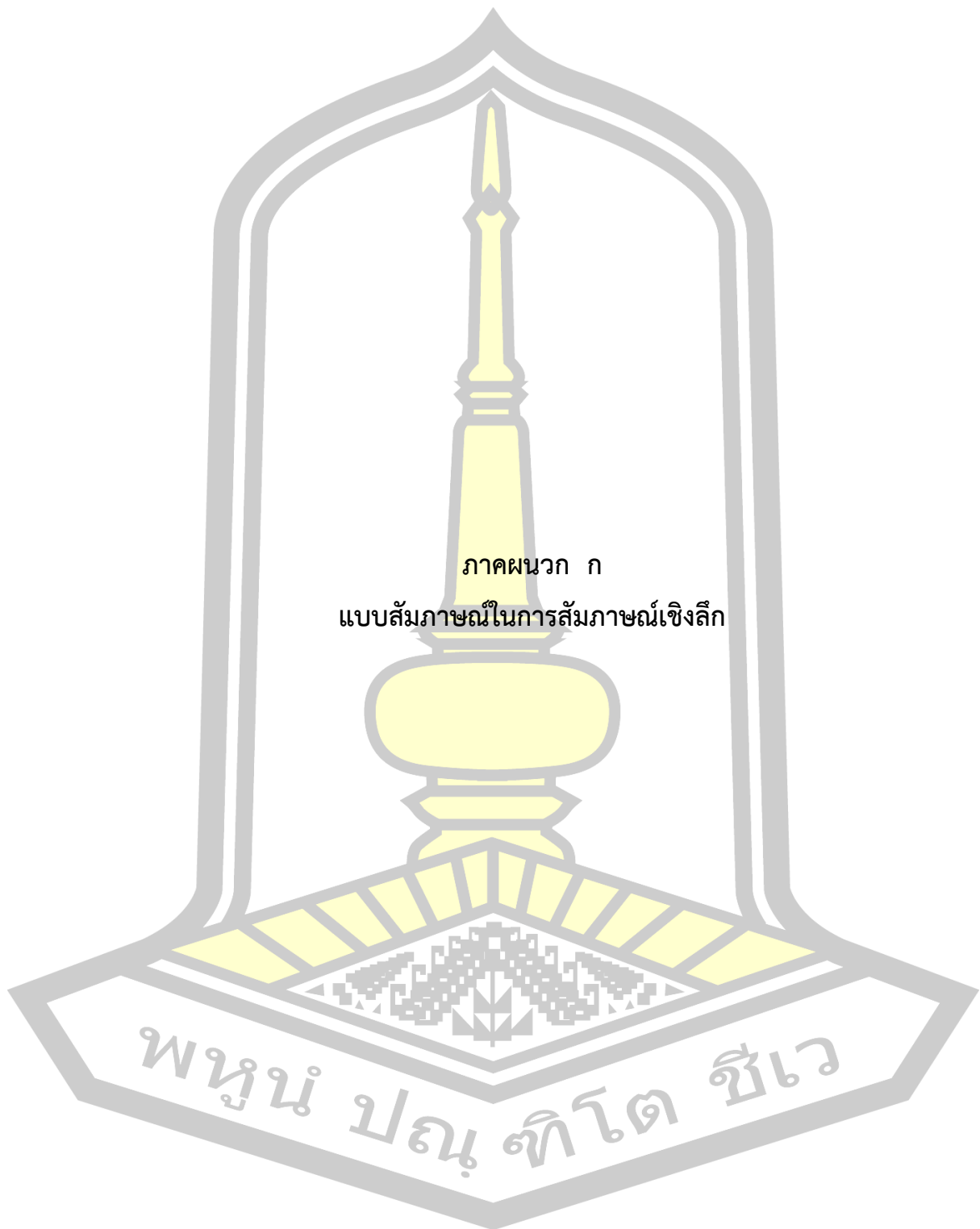
อะลิตเต้ล้บู้ดตะ ตอทคอม. (2558). มุมมองของพระมหานรินทร์. สืบค้นจาก

[http://www.alittlebuddha.com/html/The Vision of P.M.Narin/The Vision of Phramaha Narin 144.html](http://www.alittlebuddha.com/html/The%20Vision%20of%20P.M.Narin/The%20Vision%20of%20Phramaha%20Narin%20144.html), เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2563.



ภาคผนวก





แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์ นี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย ปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรรัฐศาสตมหาบัณฑิต วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา (นามสกุล) ผู้ให้สัมภาษณ์.....
 อายุ.....พรรษา.....สังกัดวัด.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....ตำแหน่ง.....
 วุฒิการศึกษา (ทางธรรม) นักธรรมชั้น.....,เปรียญธรรม.....(ทางโลก).....

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

- | | |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ | <input type="checkbox"/> พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ |
| <input type="checkbox"/> ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง | <input type="checkbox"/> ไวยาวัจกร |
| <input type="checkbox"/> นักวิชาการศาสนา | |

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....



**ประเด็นที่ 1 ในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครอง
คณะสงฆ์จังหวัดเลย**

1. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาในการเข้าสู่สมณศักดิ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ?

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ?

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่ากฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ เป็นปัญหาในการเข้าสู่
ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยหรือไม่ เพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

.....

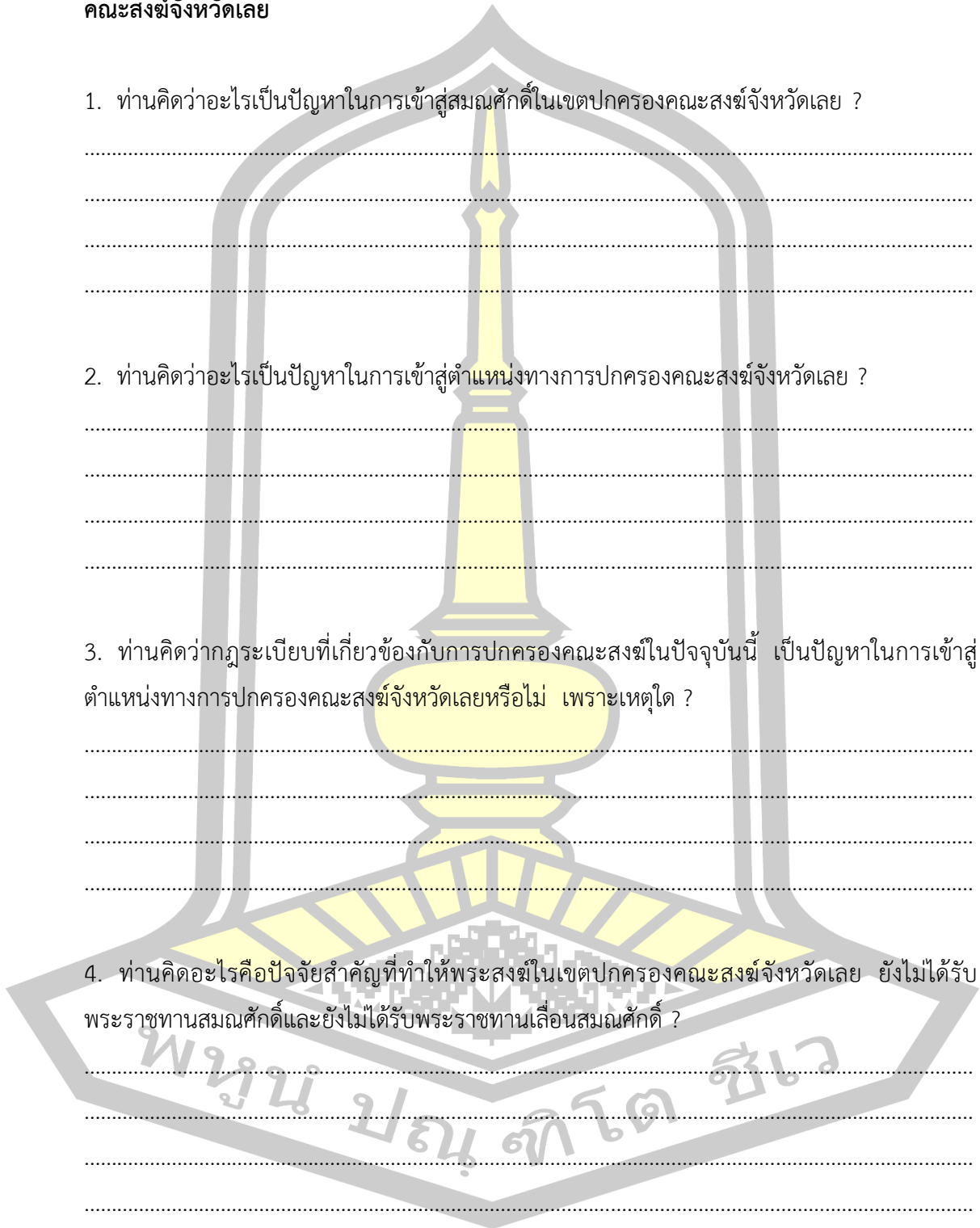
4. ท่านคิดอะไรคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ยังไม่ได้รับ
พระราชทานสมณศักดิ์และยังไม่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ ?

.....

.....

.....

.....



ประเด็นที่ 2 ในการสัมภาษณ์ข้อเสนอแนะการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย

5. ท่านมีวิธีการอย่างไรในการเข้าสู่สมณศักดิ์ทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ?

.....

.....

.....

.....

6. อะไรเป็นปัจจัยสำคัญในการได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์และเลื่อนสมณศักดิ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ?

.....

.....

.....

.....

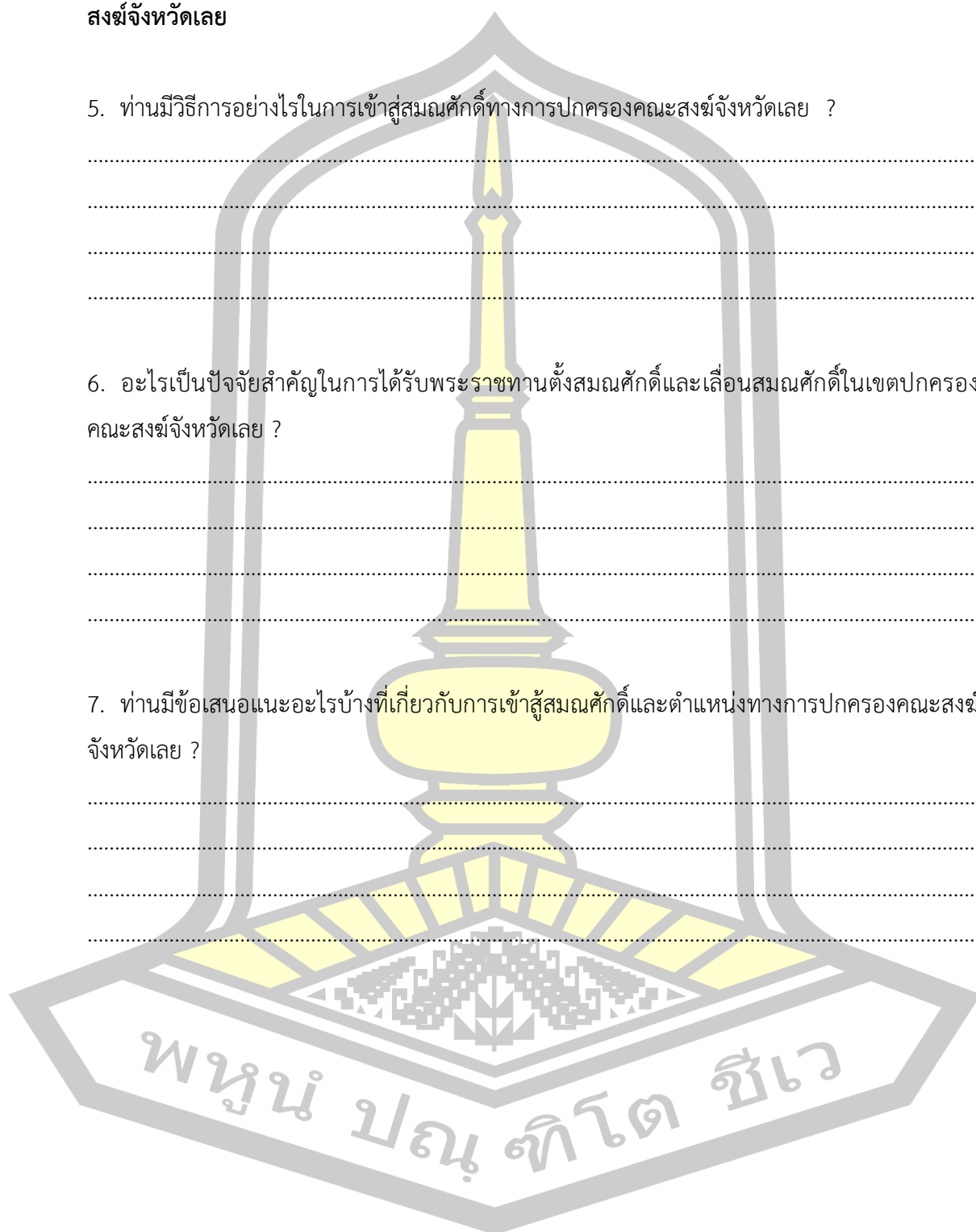
7. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างที่เกี่ยวกับการเข้าสู่สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย ?

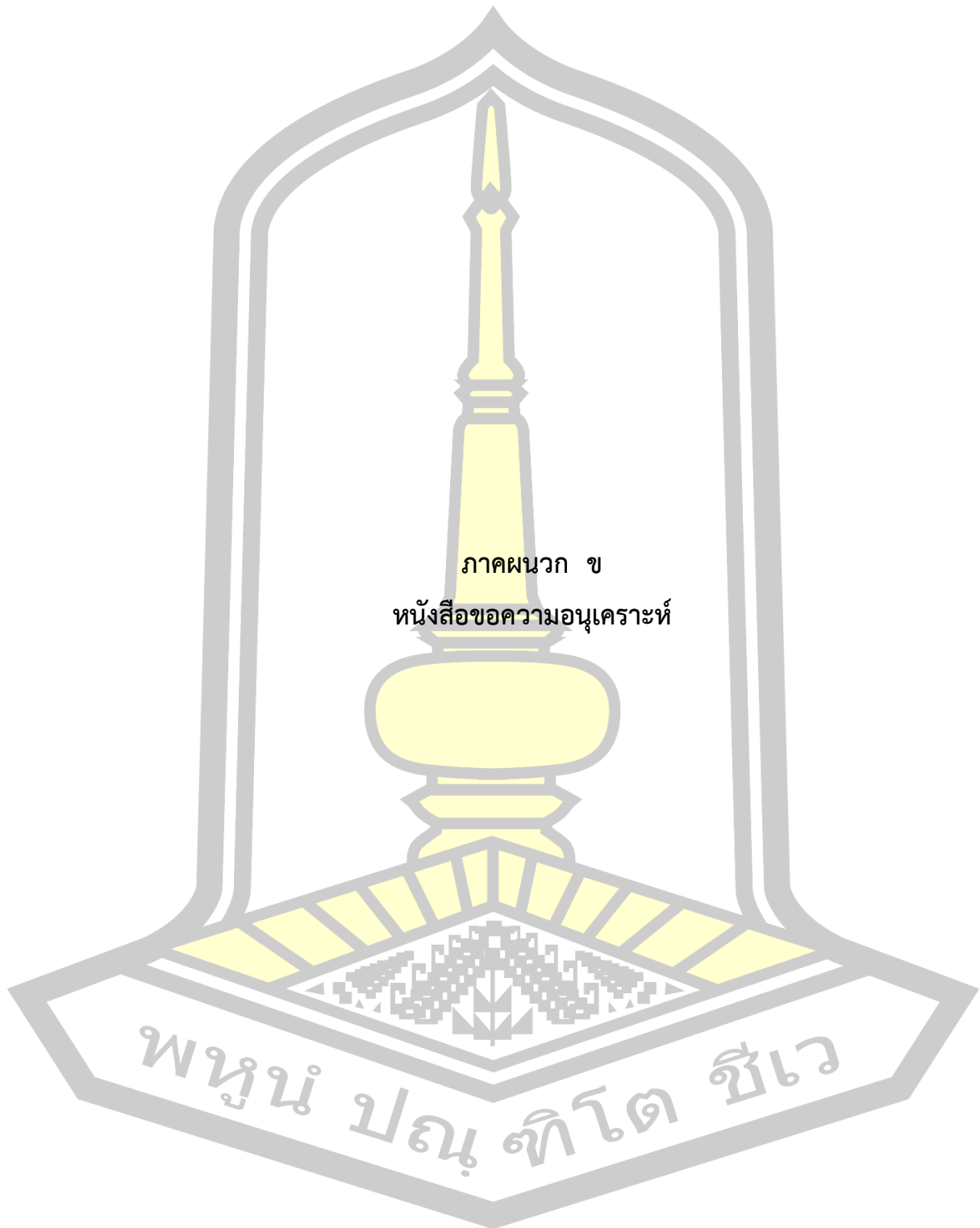
.....

.....

.....

.....





ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระมหาธนวัฒน์ โยธาจันทร์
วันเกิด	วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2538
สถานที่เกิด	บ้านดงมัน หมู่ 13 บ้านเลขที่ 100 ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดศรีบุญเรือง บ้านดัว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองเลย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดศรีบุญเรืองปริยัติศึกษา
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2554 นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดเลย สำนักศาสนศึกษาวัดศรีบุญเรือง อำเภอเมืองเลย พ.ศ. 2555 บาลีสนามหลวงชั้น ป.ธ.4 สำนักเรียนคณะ จังหวัดเลย สำนักศาสนศึกษาวัดศรีบุญเรือง อำเภอเมืองเลย พ.ศ. 2560 พุทธศาสตร์บัณฑิต (พธ.บ.) สาขารัฐศาสตร์ (การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2563 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขารัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	-
ผลงานวิจัย	-

พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว